

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**Pěstounská péče na přechodnou dobu: informovanost,
názory a zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu
a dlouhodobých pěstounů**

**Short term foster care: general awareness, attitudes and
experiences of short term foster parents and long term
foster parents**

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Karolína Vacková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.**

Olomouc

2017

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. PhDr. Ireně Sobotkové, CSc. za vstřícné vedení mé bakalářské práce, za její cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Děkuji svým rodičům za jejich trpělivost a podporu po celou dobu studia. V neposlední řadě děkuji všem pěstounům, kteří se podíleli na výzkumu, bez jejichž otevřenosti a ochoty podělit se o zkušenosti, by tato práce vůbec nevznikla.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: *„Pěstounská péče na přechodnou dobu: informovanost, názory a zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů“* vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 29. 3. 2017

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD.....	5
	TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1	Systém náhradní rodinné péče v České republice.....	7
1.1	Úvod do systému náhradní rodinné péče.....	7
1.2	Formy náhradní rodinné péče.....	8
1.2.1	Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče.....	8
1.2.2	Osvojení.....	8
1.2.3	Poručenství.....	9
2	Pěstounská péče.....	10
2.1	Vývoj pěstounské péče.....	10
2.2	Zprostředkování pěstounské péče.....	11
2.3	Formy pěstounské péče.....	13
2.3.1	Dlouhodobá pěstounská péče.....	13
2.3.2	Příbuzenská pěstounská péče.....	16
2.4	Pěstounská péče v zahraničí.....	18
2.4.1	Pěstounská péče na Slovensku.....	18
2.4.2	Pěstounská péče ve Velké Británii.....	19
3	Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	21
3.1	Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu.....	22
3.2	Pěstouni na přechodnou dobu.....	24
3.3	Psychologické aspekty pěstounské péče na přechodnou dobu.....	26
3.3.1	Přechodnost a krátkodobost.....	26
3.3.2	Odchod dítěte z rodiny.....	27
3.3.3	Profesionalizace.....	28
3.4	Shrnutí.....	29
	VÝZKUMNÁ ČÁST.....	31
4	Výzkumný problém, cíle práce a výzkumné otázky.....	32
4.1	Výzkumný problém.....	32
4.2	Cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	33
5	Metodologický rámec a metody.....	34
5.1	Typ výzkumu.....	34
5.2	Metody získávání dat.....	34
5.2.1	Otázky rozhovoru.....	35
5.3	Metody zpracování a analýzy dat.....	35

5.3.1	Příprava dat pro analýzu.....	35
5.3.2	Analýza dat.....	36
5.4	Etické problémy a způsob jejich řešení	36
6	Metoda výběru účastníků výzkumu a jejich charakteristika	38
6.1	Metoda výběru účastníků	38
6.2	Účastníci výzkumu	39
7	Výsledky	41
7.1	Popis výsledků.....	41
7.2	Odpovědi na výzkumné otázky	60
8	Diskuze	64
8.1	Interpretace a srovnání výsledků s dalšími výzkumy.....	64
8.2	Rizika výzkumu, jeho přínos a doporučení do budoucna.....	67
9	Závěry.....	70
	Souhrn.....	71
	Seznam použitých zdrojů a literatury	73
	Přílohy diplomové práce.....	77
	Příloha č. 1: Formulář zadání diplomové práce.....	78
	Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce	80
	Příloha č. 3: Okruhy otázek k rozhovorům.....	82
	Příloha č. 4: Přepis rozhovoru s dlouhodobým pěstounem	88
	Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s pěstounem na přechodnou dobu.....	95

ÚVOD

V roce 2013, kdy byla novelou zákona o SPOD upravena pěstounská péče na přechodnou dobu, se mezi jejími příznivci a odpůrci rozpoutala diskuze o jejích pozitivích a negativích. Vzhledem k tomu, že se pět let věnuji dobrovolnictví v oblasti pěstounské péče, měla jsem možnost setkat se s lidmi orientujícími se v pěstounské péči, jejichž argumentem podporujícím institut pěstounské péče na přechodnou dobu je ochrana dětí před ústavní péčí, a tedy psychickou deprivací, kterou jsou děti vychovávané v ústavních zařízeních ohroženy. Zároveň také hlásají nezastupitelnost biologické rodiny v životě dítěte. Jiní zase hájí důležitost stálého prostředí a kladou důraz na propagaci a rozvoj dlouhodobé pěstounské péče.

Dnes to bude již čtvrtý rok, co děti mohou jít místo do dětského domova do péče pěstounů na přechodnou dobu. Počet dětí, které touto péčí prošly, vypovídá o tom, že tato forma vyplnila pomyslnou díru na trhu náhradní rodinné péče. Přesto je neustále důležité zkoumat její silné a slabé stránky, limity ze všech možných úhlů a kriticky k nim přistupovat.

Podle mého názoru by se měla odborná i laická diskuze opírat o zkušenosti z praxe. V první řadě by se mělo dbát na zpětnou vazbu od pěstounů na přechodnou dobu. Dále se také často zapomíná na to, že vedle vystudovaných odborníků v oblasti náhradní rodinné péče, jako jsou psychologové, sociální pracovníci a pracovníci dětských domovů, je tu také skupina lidí, která většinou nemá tak hluboké teoretické znalosti, ale má dlouhodobé intenzivní praktické zkušenosti s dětmi z náhradní rodinné péče. Jde o dlouhodobé pěstouny. Jsou to ti, kteří mohou zároveň přebírat dítě z pěstounské péče na přechodnou dobu do dlouhodobé péče. Proto se jich tato diskuze dotýká více, než by se na první pohled mohlo zdát.

Myslím, že těmto dvěma skupinám, přechodným a dlouhodobým pěstounům, stále nebylo věnováno tolik pozornosti, kolik by si vzhledem ke své důležité roli v náhradní rodinné péči zasloužili. Proto bych jim chtěla poskytnout prostor v této diplomové práci, kde by mohli sdílet své jak pozitivní, tak negativní zkušenosti, vyjádřit obavy, očekávání a názory na pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Ve výzkumné části diplomové práce srovnávám psychologické aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče z pohledu pěstounů a zjišťuji informovanost, názory a zkušenosti dlouhodobých pěstounů s pěstounskou péči na přechodnou dobu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SYSTÉM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Pro uvedení do kontextu pěstounské péče se první kapitola teoretické části zabývá systémem náhradní rodinné péče (dále jen NRP) v České republice. Záměrem je především obecný vhled do problematiky NRP, protože pěstounská péče na přechodnou dobu je její součástí.

1.1 Úvod do systému náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je jedna ze dvou forem náhradní péče uskutečňované v České republice. Jejím cílem je, aby dítě vyrůstalo v prostředí co nejvíce podobném rodině i v případě, že se o něj jeho vlastní rodiče nechtějí, neumí nebo nemohou starat. Toto rodinné prostředí mají za úkol vytvořit „náhradní rodiče“ – nejčastěji osvojitelé nebo pěstouni

Podle výzkumů Ptáčka, Kuželové a Čeledové (2011) je důvodem ke svěřeni dítěte do NRP z 66 % nedostatečná péče o dítě. Dále pak nejčastěji finanční situace rodiny, problémové chování dítěte, které rodiče nezvládají, sociální důvody a alkoholismus u rodičů, týrání dětí a rodiče ve výkonu trestu (Ptáček et al., 2011). Děti v NRP jsou v největším počtu případů děti sociálně osiřelé, které alespoň jednoho z rodičů mají, ale ti se o něj z různých důvodů postarat nemohou nebo nechtějí. Děti osiřelé se v NRP vyskytují minimálně (Bubleová, Vránová, Vávrová & Frantíková, 2011).

Druhou formou náhradní péče je ústavní výchova, která probíhá ve státem zřízených zařízeních, jako jsou například kojenecké ústavy nebo dětské domovy. Ve srovnání s rodinnou péčí jsou děti vychovávány v kolektivu několika dalších dětí.

Za výkon institutu náhradní rodinné péče zodpovídá Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV). V současné době má NRP přednost před ústavní péčí, čímž se snaží zabránit jejímu negativnímu dopadu na psychický vývoj dítěte. To je zakotveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku a zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a soud je povinen přezkoumat před umístěním dítěte do ústavní výchovy, zda nelze dítěti zajistit náhradní rodinnou péči. (Vyskočil, 2014)

1.2 Formy náhradní rodinné péče

Nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., nově zahrnuje rodinné právo a s ním i náhradní rodinou péči do občanského práva (Tomek, 2014). Náhradní rodinná péče je zakotvena v části druhé v hlavě II a III občanského zákoníku. Hlava druhá obsahuje úpravu institutu osvojení, hlava třetí pak poručenství, opatrovnictví, svěření do péče jiné osoby a pěstounství. V užším pojetí zabezpečuje NRP forma svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu. Dále do forem NRP můžeme také zahrnout osvojení a poručenství s osobní péčí (Vyskočil, 2014). Právní úprava pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu je popsána v samostatných kapitolách.

1.2.1 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Pokud dítě nemůže být z jakýkoliv důvodů v péči biologických rodičů, první možností by mělo být svěřit jej do péče jiné osoby z pravidla příbuzného dítěte nebo osoby, která je dítěti blízká a „...*k němuž má dítě vytvořený citový vztah*“ (Bubleová et al., 2011, 42). Povinností této osoby je o dítě pečovat a zastupovat ho v běžných záležitostech. Rodiče zůstávají nadále zákonnými zástupci dítěte a je jim ponechána rodičovská zodpovědnost. Mají povinnost platit na dítě výživné přímo pečující osobě. Pokud toho nejsou schopni, pak dítě nelze svěřit do této formy péče (Vyskočil, 2014).

Výhodou příbuzenské péče je navázaný dlouhodobý vztah dítěte a pečovatele, širších vztahů ve známém prostředí a zachování rodinné identity. Zároveň, pokud je dítě v péči prarodičů, se mohou opakovat nevhodné vzorce výchovy a konfliktní prostředí, které může mít dopad na sebehodnocení dítěte. Nebo na ni už prarodiče v pokročilém věku nemusí mít sílu ani zdraví (Nadační fond J&T, 2014).

1.2.2 Osvojení

Nejdokonalejší formou NRP je osvojení neboli adopce. Z právního hlediska vznikají osvojením opravdové příbuzenské vztahy, tedy stejná práva a povinnosti jako u biologických rodičů. Osvojitelé jsou zapsáni do rodného listu dítěte, a to získává jejich příjmení. Po uplynutí tří let od osvojení jej nelze zrušit ani ze závažných důvodů (Vyskočil, 2014).

Osvojitelem se může stát zletilá svéprávná osoba, která „...*zaručuje osobními vlastnostmi a způsobem svého života, jakož i důvody a pohnutkami, které ji vedou k osvojení,*

že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem“ (Vyskočil, 2014, 12). Do společné péče mohou osvojit pouze manželé. Minimální věkový rozdíl mezi dítětem a osvojitelem je stanoven na 16 let. Někteří odborníci z praxe (Bubleová, Vávrová, Vyskočil & Pokorná, 2014a) doporučují hranici 25 až 40 let s ohledem na individuální schopnosti a fyzickou a psychickou kondici osvojitelů.

Zájemci o adopci musí podat žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Poté je posuzována jejich vhodnost na základě zdravotního, majetkového stavu, bezúhonnosti žadatelů i připravenosti na přijetí dítěte. Podstupují také psychologického posouzení, které je zaměřeno na psychický stav žadatele, jeho osobnost, partnerské či rodinné vazby a předpoklady a motivaci dítě vychovávat. V této předadopční, přípravné fázi mají manželé prostor pro ujasnění představ o adopci a dítěti, které by chtěli přijmout (Bubleová et al., 2014a). Mezi další povinnost patří absolvovat přípravné kurzy k přijetí dítěte do rodiny. Po dobu šesti měsíců před rozhodnutím soudu o osvojení pečují osvojitelé o dítě na své náklady (Vyskočil, 2014).

S příchodem dítěte do rodiny je naplňováno několik základních psychických potřeb osvojitelů. Mezi ně patří potřeba rodičovské identity, která je naplněna přijetím dítěte do rodiny. Ovšem často mají osvojitelé problém s přijetí role „nevlastního“, adoptivního rodiče. Do dítěte promítají svá životní očekávání a plány a je pro ně těžké přijmout jeho individualitu (Matějček a kol., 1999).

1.2.3 Poručenství

Stanovuje jej soud ze čtyř důvodů, a to – smrt obou rodičů, rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo její pozastavení. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte a spravuje jeho majetek. V případě poručenství s osobní péčí je pak poručník povinen dítě i vychovávat (Bubleová, Frantíková, Vyskočil, Vávrová & Pokorná, 2014b). Poručník však nemá k dítěti vyživovací povinnost a na jeho funkci dohlíží soud (Tomek, 2014).

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Tato kapitola se bude věnovat obecným charakteristikám pěstounské péče. Podíváme se na vznik a vývoj pěstounské péče, proces zprostředkování a různé formy pěstounské péče u nás i v zahraničí.

Pěstounská péče je typ náhradní rodinné péče zřízená a kontrolovaná státem. Stát zajišťuje hmotné zabezpečení dětí i odměnu pěstounům. Vzniká a zaniká rozhodnutím soudu, dovršením 18. roku dítěte nebo v případě přechodné pěstounské péče uplynutím jednoho roku od jejího vzniku. Nezřídka však vztah mezi dlouhodobými pěstouny a dítětem přetrvává i v jeho dospělosti. Na žádost pěstouna musí být pěstounská péče zrušena vždy. Zákonnými zástupci zůstávají nadále rodiče, pokud nebyli zbaveni rodičovských práv a pěstoun má pravomoc spravovat jen běžné věci dítěte (Bubleová et al., 2014b).

Jak uvádí Bubleová et al. (2014b) cílem pěstounské péče je zajistit dítěti bezpečné rodinné prostředí, ve kterém může vyrůstat, pokud se o něj biologičtí rodiče nemohou, nechtějí nebo neumí postarat. Zároveň jej tím chrání před negativními důsledky ústavní péče. Jen pokud je to v situaci dítěte vhodné, měl by být podporován kontakt s biologickými rodiči.

2.1 Vývoj pěstounské péče

Za předchůdce pěstounské péče můžeme považovat instituci kojných, se kterými se setkáváme už ve starověku v řeckých městských státech a Římě. Instituce kojných se postupně přejmenovala na pěstounskou péči. Marie Červinková – Riegrová (1887) upozorňuje na několik neduhů, kterým připisuje za následek tak vysokou úmrtnost dětí v tehdejší době. Největším problémem byl způsob umístování dětí u pěstounek, kdy děti byly příliš brzy odesílány z nalezince nehledě na roční dobu ani dálku cesty. Dalším problémem byl výběr pěstounek, který nebyl prakticky žádný. Často se pěstounkami stávaly ženy z nejchudších oblastí, které si tímto chtěly přivydělat, i když byl plat pěstounek malý a snižoval se se zvyšujícím se věkem dítěte. Bylo-li dítě odneseno do vzdálenějšího okresu od nalezince, nebyl zajištěn žádný pravidelný lékařský dozor nad tím, zda se pěstounka o dítě stará (Červinková – Riegrová, 1887). Pokud se pěstounka nerozhodla si dítě nechat a bezplatně se o něj starat, pak dovršením šestého roku dítěte obvykle pěstounská péče

skončila a dítě se vracelo zpátky do ústavu a odtud do své domovské obce (Matějček a kol., 1999).

V období první republiky existovalo několik druhů pěstounské péče. Nejtypičtější z nich byla „nalezenecká“ pěstounská péče. Dále existovala soukromá pěstounská péče, která probíhala na základě domluvy mezi rodiči a pěstouny bez soudního jednání. Nejčastěji to byla příbuzenská pěstounská péče, která jako jediná přetrvala až do 70. let. Atypickou pěstounskou péčí byly tzv. pěstounské kolonie. *„Rodinné kolonie byly zakládány v určité obci, v několika sousedních obcích, v okrese, kde sociální pracovníci vyhledali 1520 vhodných rodin a svěřili jim děti do pěstounské péče“* (Matějček a kol., 1999, 29).

S rozvojem socialismu a ideálu kolektivní výchovy byly roku 1950 všechny formy, kromě příbuzenské pěstounské péče, zrušeny a děti z pěstounských rodin putovaly zpět do ústavní péče. Nemalý podíl na znovuoobnovení pěstounské péče v roce 1973 měly výzkumy Zdeňka Matějčka a Josefa Langmeiera, které se zabývaly psychickou deprivací dětí v ústavních zařízeních. Na teorii psychické deprivace a psychických potřeb dítěte staví dodnes většina dalších výzkumů a jsou uznávané i v zahraničí. Další významnou osobností výzkumu psychické deprivace byla Jarmila Koluchová (1992), která se zabývala především reparabilitou psychické deprivace dětí v pěstounské péči.

Do dnešní podoby se pěstounská péče formovala hlavně na základě novely sociálně právní ochrany dětí vydané v roce 1998, kde je mimo jiné zakotvena přednost NRP před jinou formou péče a přednost příbuzenské péče před nepříbuzenskou ovšem za předpokladu, že celý proces podléhá zájmu dítěte. Dále pak novela z roku 2013 upravila dohody o výkonu pěstounské péče s OSPOD, povinné vzdělávání pěstounů a pěstounskou péči na přechodnou dobu. Ta je sice v zákoně o SPOD zakotvena už od roku 2006, ale až tato novela z roku 2013 upravuje její podmínky pro využití v praxi (Pazlarová, 2016).

2.2 Zprostředkování pěstounské péče

Příchodu dítěte do pěstounské rodiny předchází dlouhý proces posuzování budoucích pěstounů, jejich přípravy a čekání na dítě. Prvním krokem k zahájení toho procesu je samotné rozhodnutí stát se pěstounem. Často mu předchází až několikaleté pohrávání si s myšlenkou na pěstounství.

Pokud se zájemce o pěstounství rozhodně, nejprve musí na obecním úřadě obce s rozšířenou působností v místě svého trvalého pobytu podat Žádost o zprostředkování

pěstounské péče nebo v případě přechodné pěstounské péče Žádost o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (MPSV, 2013). Žadatel musí předložit mimo jiné zprávu o svém zdravotním stavu, ekonomických a sociálních poměrech a výpis z rejstříku trestů. V případě příbuzenské pěstounské péče je podání žádosti v podstatě jediným kritériem pro svěřeni dítěte do péče, protože příbuzní dítěte nemusí procházet klasickými přípravnými kurzy nebo psychologickým posouzením jako žadatelé o jinou formu pěstounské péče (MPSV, 2013).

Při následném posuzování žadatele se posuzuje, jaká motivace jej vedla k podání žádosti, jeho osobnost, psychický stav a předpoklady pro výchovu dítěte. Žadatel je zkoumán velice komplexně včetně jeho rodinných a partnerských vztahů. Přijetí dítěte do rodiny se netýká jen samotného žadatele, ale všech, kteří s ním domácnost sdílejí. Proto je požadováno i vyjádření dětí žadatele a posouzení, zda jsou schopny přijetí dítěte do rodiny (MPSV, 2013).

Žadatelé o dlouhodobou pěstounskou péči mají povinnost se účastnit přípravy v rozsahu 48 hodin, u přechodné pěstounské péče je to 72 hodin. Přípravné kurzy zajišťuje krajský úřad nebo organizace specializující se na NRP, které mají pověření od MPSV. Nejčastěji jsou tyto kurzy realizovány formou standardizovaných programů tzv. PRIDE (Parent Resources for Information Development and Education) (Pazlarová, 2016). Smyslem přípravy je naučit žadatele pracovat s dítětem v pěstounské péči, naučit je, jak naplňovat jeho psychické a sociální potřeby, komunikovat s ním a rozvíjet jeho schopnosti a dovednosti (MPSV, 2013).

Z výzkumu Konečné a Koubové (2010) pod záštitou Střediska náhradní rodinné péče, který se zabýval právě přípravnými kurzy pro osvojitele a pěstouny vyplývá, že většina účastníků považovala přípravné kurzy za užitečné a informace, které jim byly podávány, za velmi cenné. Mnozí pěstouni potvrdili, že díky přípravným kurzům získali reálný pohled na pěstounskou péči i na děti, které se do ní dostávají. Mohli navazovat kontakt s odborníky, spoluúčastníky kurzu, sdílet své obavy a poučit se ze zkušenosti už stávajících pěstounů. Přínosné pro ně byly teoretické, ale i praktické informace. Citlivým tématem, na které výzkum poukazuje, je diagnostika žadatelů během přípravy: „...zásadní věcí, asi tou vůbec nejpodstatnější pro úspěch náhradní rodinné péče, pro navázání partnerské spolupráce neboli – jak to jeden z odborníků poeticky nazval... pro otevření náruče pro náhradní rodinnou péči, je vytvoření bezpečného prostředí a přátelské atmosféry“ (Konečná & Koubová, 2010, 24). Je otázkou, zda může vůbec bezpečné prostředí vzniknout, pokud mají

žadatelé pocit, že jsou stále pod dohledem lidí, kteří rozhodují o tom, jestli budou schváleni nebo ne.

Dalším tématem, které bylo ve výzkumu velmi diskutované, je, zda realizovat oddělenou formu přípravy jen pro žadatele o pěstounskou péči nebo společnou formu, které by se účastnili i žadatelé o osvojení. Autorky výzkumu v diskuzi dochází k závěru, že pro přípravu, jako vstup do problematiky NRP a pochopení souvislostí, se zdá být lepší společná forma přípravy, protože žadatelé potřebují na začátek v podstatě ty stejné informace a skupiny mají možnost se vzájemně obohacovat (Konečná & Koubová, 2010).

Proces přípravy a celkově celý proces před zařazením do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče nebo pěstounské péče na přechodnou dobu je velice komplikovaný, zdouhavý a pro žadatele psychicky náročný.

2.3 Formy pěstounské péče

Pěstounskou péči můžeme rozdělit na individuální a skupinovou. Za skupinovou formu u nás byly považovány SOS dětské vesničky a velké pěstounské rodiny, tzv. zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče, které byly novelou o SPOD v roce 2013 zrušeny a dnes se řadí k běžné pěstounské péči (Sobotková & Očenašková, 2013). U velkých rodičovských rodin vychovával děti rodičovský pár. V případě SOS dětských vesniček vychovávala matka – pěstounka větší skupinu dětí, často sourozenců v samostatném domě (Matějček a kol., 1999). V současnosti jsou takové vesničky pouze v Doubí, Chvalčově a Brně – Medlánkách.

Individuální formou pěstounské péče je dlouhodobá pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu, která je hlavním tématem této práce a věnuji ji zcela samostatnou kapitolu. V následující kapitole se proto zaměřuji jen na dlouhodobou pěstounskou péči.

2.3.1 Dlouhodobá pěstounská péče

Dlouhodobá pěstounská péče byla v podstatě až do roku 2006 a vydání novely zákona o SPOD jedinou individuální formou pěstounské péče u nás, bývá tedy označována jako tradiční forma. Oficiálně končí dosažením plnoletosti dítěte, ale nezdědka přetrvává vztah mezi pěstouny a dítětem i v jeho dospělosti.

Děti v dlouhodobé pěstounské péči

Do dlouhodobé pěstounské péče se oproti osvojení dostávají děti, které „...*nejsou právně volné, děti s rizikovou anamnézou a nejistou prognózou, děti s různým postižením, děti psychicky deprivované a s dalšími poruchami psychického vývoje, děti starší, většinou s nepříznivými zkušenostmi z předchozích výchovných prostředí*“ (Sobotková & Očenášková, 2013, 11-12). Tyto děti jsou určitým způsobem vázané na biologické rodiče, a proto nemohou být zařazeny do adopčního řízení. Dále se do ní dostávají děti jiného etnického původu a skupiny sourozenců, kteří mají díky ní větší možnost přejít do nové rodiny společně (Sobotková & Očenášková, 2013).

Nejčastějšími důvody, proč děti nevyrostají ve své biologické rodině, jsou nezáměr rodičů, závislost rodičů na alkoholu nebo drogách, trestná činnost a následný pobyt ve vězení, zanedbávání a fyzické týrání. (Sobotková, 2010; Sobotková & Očenášková, 2013; Mošťková & Sobotková, 2016). Spousta těchto dětí má špatné zkušenosti s dospělými, což může mít vliv na vztah s pěstouny. Dítě takto psychicky deprivované potřebuje dlouhodobě stálé prostředí s milující a otevřenou náručí jedné vztažné osoby a úměrně stanovenými hranicemi. To vše může najít právě v dlouhodobé pěstounské péči.

Dlouho probíhající výzkumy Matějčka a Langmeiera (1974) nebo Koluchové (1992) zabývající se psychickou deprivací dětí v ústavních zařízeních, dokázaly, že je náprava původního stavu dítěte v pěstounské péči možná. Především se u dětí zlepšily oblasti emocionální, sociální, oblast řeči, intelektu a celkového utváření osobnosti. Životní spokojeností, pocity síly, naděje a nezdolnosti u dospělých lidí vychovaných v pěstounské péči se zabývala Sobotková, Očenášková a Indráková (2012). Prokázaly, že se v těchto aspektech lidé vychovaní v pěstounské péči neliší od běžné populace. Tedy, že „...*dospělí z pěstounské péče mají celkově dobré duševní zdraví a sociální začlenění*“ (Sobotková et al., 2012).

Pokud se podíváme na zahraniční výzkumy o úspěšnosti dětí v dlouhodobé pěstounské péči v dospělosti, narazíme na problém při jejím srovnávání. Dlouhodobá pěstounská péče totiž v zahraničí není brána jako dlouhodobé až trvalé řešení. Spousta dětí projde za život několika pěstounskými rodinami. Absence stability, hlavní vztahové osoby a sociální podpory po odchodu z pěstounské péče může mít důsledky pro jejich dospělý život. Proto výsledky výzkumů s mladými lidmi, kteří byli stabilně a dlouhodobě umístěni do pěstounských rodin, dopadají lépe než těch, kteří jich vystřídalí několik (Sobotková & Očenášková, 2013). Přesto z analýzy 29 studií z Velké Británie, Francie, Kanady

a Spojených států vyplývá, že jsou děti z pěstounských rodin soběstačnější, přizpůsobivější, mají větší sociální a rodinnou podporu a well-being než děti z ústavní péče (McDonald, Allen, Westerfelt & Piliavin, 1993).

Dlouhodobí pěstouni

Z výzkumů Střediska náhradní rodinné péče vyplývá, že pěstouni jsou skupina lidí, kteří už často mají vlastní děti, ale mají větší potřebu „...o někoho pečovat, chtějí mít velkou rodinu a hodně dětí, ale mají i altruistickou potřebu pomoci dítěti, které žádnou rodinu nemá“ (Vágnerová, 2014, 81-82). Impulzem pomoci dítěti může být informace o konkrétním dítěti, které potřebuje rodinu nebo inspirace rodinou, která dítě už přijala. Spousta pěstounů i v pokročilém věku cítí, že jsou schopni pečovat o další děti a chtějí této energii využít.

V letech 2011 až 2014 byl realizován český výzkum zaměřený na osobnost pěstounů měřenou metodou NEO-FFI. Osobnost pěstounů se vyznačovala zvýšeným neuroticismem a přívětivostí oproti osobnosti biologických rodičů. „*Vyšší přívětivost velmi pravděpodobně souvisí s vyšší emoční senzitivitou a ta může být zase spojena s emoční nestabilitou/neuroticismem*“ (Pazlarová, 2016, 58). Vyšší neuroticismus se vyskytuje u osob emočně senzitivnějších, což může být u výchovy dětí v pěstounské péči, které potřebují citlivější přístup, výhodou.

Pěstouni a rodičovství

Pěstouni oproti ústavní péči, nabízejí dětem svůj domov a rodinnou atmosféru. I když jsou tyto děti „cizí“, velice rychle a přirozeně je přijímají za své. Pěstouni se identifikují s rolí rodiče dítěte. Dytrych a Matějček (1999) v tomto případě mluví o tzv. psychologickém rodičovství, které je pro dítě důležitější než biologické. Děti považují za rodiče spíš toho, kdo jim dodává pocit bezpečí, lásky a jistoty než toho, koho mají napsaného v rodném listě. Matoušek a Pazlarová (2014, 52) se zmiňují o několika studiích z Velké Británie, ze kterých vyplývá, že úspěšní pěstouni stejně jako biologičtí rodiče „*projevují dětem vřelou náklonnost, jsou citliví vůči jejich potřebám, jsou schopní vcítit se do prožívání dětí, jsou tolerantní, dokážou dětem stanovit přiměřené hranice a poskytnou jim pocit bezpečí.*“

S tím, jak se zdůrazňuje role biologické rodiny v životě dítěte, se snižuje důležitost rodičovství pěstounů. Studie australských výzkumníků Blythe, Jackson, Halcomb a Wilkes (2011, 251) se zaměřila na stigma, které prožívají pěstounky ze stran zdravotnických

pracovníků: „...účastnice výzkumu vnímaly samy sebe jako matky a cítily se diskriminované, pokud byla popírána jejich práva a povinnosti spojené s touto rolí“.

Do dlouhodobé pěstounské péče se dostávají děti s různými formami zdravotního postižení, jinou než českou národností a děti traumatizované předchozí ne-péčí. V souvislosti s těmito dětmi se mluví o potřebě terapeutického rodičovství pěstounů, kteří by tyto děti bezpodmínečně přijali a posílili chybějící dovednosti. Kompetenci k tomuto rodičovství by pěstouni získali například speciálním vzděláním nebo terapeutickým výcvikem (Matějček a kol., 1999).

Nesmíme zapomínat na to, že v pěstounské rodině má důležitou roli i muž – pěstoun. Nese tradiční mužskou roli, která zahrnuje ochranný a zároveň autoritativní přístup, emocionální podporu pěstounky, vytváření laskavého a stabilního prostředí. Zvláště pro chlapce je jeho role v rodině nezastupitelná (Newstone, 2016; Heslop, 2016).

2.3.2 Příbuzenská pěstounská péče

Příbuzenská pěstounská péče je specifický typ pěstounské péče. V Čechách byla na dlouhou dobu jedinou možnou formou pěstounské péče, a i dnes má velký význam – okolo dvou třetin pěstounů jsou právě příbuzní dítěte (Pazlarová, 2016). Jak jsme zmiňovali výše, příbuznější pěstouni nemusí podstupovat přípravné kurzy a psychologické vyšetření. Nově od roku 2013 musí absolvovat každoroční vzdělávání v rozsahu 24 hodin. Tuto povinnost nemusí přijímat někteří příbuznější pěstouni s dlouholetou zkušeností ve výchově dětí příliš pozitivně. Praxe ovšem často ukazuje, že: „Příbuzenský vztah často ke kvalitní péči nestačí“ (Pazlarová, 2016, 130). Je tedy nutné příbuzenské pěstouny na vzdělávání dobře motivovat a upravit ho podle jejich potřeb.

Příbuznými, kteří se ujímají péče o dítě, jsou prarodiče, dále také strýcové, tety a plnoletí sourozenci dětí. Náhlá změna jejich životního stylu pro ně může mít různé následky. Mohou pociťovat vinu vůči sobě či dítěti nebo na úkor svého zdraví vložit všechnu svou energii do výchovy (Uhlířová et al., 2010).

Pokud se pěstouny stávají prarodiče, mohou čerpat ze své zkušenosti s rodičovstvím a mají většinou i dostatek času. V dospívajícím věku dítěte se ale může na výchově projevit velký mezigenerační rozdíl, postupné ubývání sil a větší zdravotní problémy s rostoucím věkem prarodiče. Naproti tomu sourozenci jsou dětem generačně blíží, ale i pro ně je péče o mladší sourozence nadměrnou zátěží. Musí nabrat zkušenosti s vedením domácnosti a

výchovou, která může být z hlediska autority problematická. Nejlepší podmínky pro přijetí dítěte do péče mají tety a strýcové. Často mají rodičovské zkušenosti se svými vlastními dětmi a finanční zázemí. Aby došlo k přijetí pěstounského dítěte jejich vlastními dětmi, měli by dávat pozor na neupřednostňování ani jednoho z nich (Pazlarová, 2016).

Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče jsou téměř stejné, jako u svěřeni do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Velkou výhodou je již navázaný vztah mezi dítětem a pěstounem. Dítě žije ve svém sociokulturním prostředí s podobnými hodnotami a postoji, a i pěstouni mají o dítěti více informací (Nadační fond J&T, 2014). Častější a snadnější jak pro dítě, tak pro pěstouny je styk dítěte s širší rodinou a biologickými rodiči. Farmer (2009, 20) k tomu dodává, že: *„Není překvapením, že děti umístěné u příbuzných otce častěji udržují kontakt právě s otci a ty, které jsou umístěny do péče příbuzných matky s matkami“*.

V případě nefunkčního vztahu mezi příbuznými a rodiči může s sebou příbuzenská pěstounská péče nést spoustu negativ. Obzvláště nebezpečná je pro dítě situace, kdy přejde do prostředí, které je velmi podobné tomu, ze kterého muselo kvůli špatné péči odejít (Pazlarová, 2016).

Spolupráce může být ztěžována jak ze strany příbuzného pěstouna, tak ze strany rodiče. Do výchovy vstupují nevyřešené konflikty, obtíže s nastavováním hranic rodičům nebo bránění kontaktu rodiče a dítěte. Ve výzkumu Mošťkové a Sobotkové (2016) mělo z celkového počtu 21 dětí kontakt s matkou 15 dětí a s otcem 8 dětí. V 11 případech byla stanovena pravidla jako například střízlivost rodičů. Ve většině případů tyto pravidla určovali prarodiče. Pokud kontakt neprobíhal, bylo to z důvodu nezájmu rodičů, pobytu matky v zahraničí, zákazu styku otce s dítětem anebo otec vůbec nebyl znám.

Farmer (2009) ve svém výzkumu upozorňuje na to, že příbuzenští pěstouni mají oproti nepříbuzenským vyšší procento zdravotních problémů, což by mohlo být vysvětleno větším počtem prarodičů pěstounů. Dále se může příbuzenská pěstounská rodina potýkat s přeplněnými prostory na bydlení. Prarodiče přijímají až několik dětí, i když často žijí v prostoru tak akorát velkém pro ně samotné (Farmer, 2009).

Ze všech případů příbuzenské náhradní péče je 57 % příbuzenská pěstounská péče společně s poručnickou péčí. To jsou formy péče finančně podporované státem (Pazlarová, 2016). V praxi narážíme na to, že finanční zajištění může být hlavním argumentem pro přijetí dítěte do pěstounské péče, a ne do péče jiné fyzické osoby. Ne zřídka se pak můžeme setkat s tím, že v jedné domácnosti spolu žijí příbuzenští pěstouni s dítětem a jeho biologičtí

rodiče. Na druhou stranu spousta příbuzenských pěstounů se o dítě stará už dlouho před soudním rozhodnutím (Mošťková & Sobotková, 2016) a pokud zvážíme to, že prarodiče pěstouni jsou už často v důchodu, příspěvek ve formě odměny pěstouna pro ně může být velkou finanční pomocí v péči o dítě.

2.4 Pěstounská péče v zahraničí

V této kapitole se blíže podíváme na systém pěstounské péče v zahraničí. Pro příklad byly vybrány dva státy – Slovensko a Velká Británie. První země byla vybrána z toho důvodu, že má s Českou republikou spoustu věcí společných a podobných. Druhá země, Velká Británie, proto, že je nám systém její pěstounské péče dáván za vzor.

2.4.1 Pěstounská péče na Slovensku

I když je to už přes dvacet let, co se Československo rozdělilo na dvě samostatné země, stále toho máme se spoustu společného. Co se týče pěstounské péče, v několika věcech se lišíme. Na Slovensku je viditelnější tendence profesionalizace pěstounské péče. Kromě klasické dlouhodobé pěstounské péče zde funguje tzv. profesionální náhradní výchova v rodině, jinak také jako profesionální pěstounská péče, která ale spadá pod ústavní výchovu. Rozvíjí už od 90. let prosazování „...*tzv. profesionálního rodičovství, jako jedné z forem péče dětských domovů*“ (Novák et al., 2014, 20). Tato forma se neustále vyvíjí a mění. I když měla původně poskytovat dlouhodobou péči pro děti s poruchami emocionality a chování, dnes je spíše brána jako krátkodobá forma péče (Škoviera, 2012). Profesionální pěstouni jsou zaměstnanci dětského domova a o umístění dětí do profesionální péče rozhoduje ředitel dětského domova. Je po nich požadováno minimálně středoškolské vzdělávání a vhodné bytové podmínky pro výchovu dítěte (Matej, Bohovicova, Olejárová, Priehradná & Priehradný, 2000).

Profesionální pěstounská péče má u dětí do šesti let přednost před dětským domovem. Aby bylo možno tuto podmínku splnit, byly podle Škoviery (2012) sníženy nároky na odbornost a osobní zralost pěstounů a jsou tedy jen opatrovatelé, ne profesionálové, jak bylo původním plánem. Upozorňuje také na podobnost s modelem pěstounské péče ve Velké Británii, kde je i dlouhodobá pěstounská péče přechodným, krátkodobým řešením a spousta dětí putuje různými formami pěstounské péče. Jedním z důvodů tohoto putování dětí mezi různými formami péče na Slovensku je tlak, který je vyvíjen na umístění dětí do profesionální rodiny a na vytížení pěstounů. Důsledkem toho je

nekompatibilita mezi pěstounem a dítětem, kterou se pěstoun buď snaží zvládnout vlastními silami, nebo dítě vrací, a to jde poté do jiné péče (Škoviera, 2012). Krátkodobost a časté přechody dětí z profesionální do biologické nebo jiné náhradní rodiny je velmi emočně náročné pro dítě, pěstouna, ale ostatní členy rodiny.

2.4.2 Pěstounská péče ve Velké Británii

Podobu českého systému pěstounské péče ovlivnil obraz pěstounské péče ve Velké Británii. V britském modelu náhradní rodinné péče jsou zdůrazňována pouta s biologickou rodinou a její nenahraditelnost, což má za následek krátkodobost a nestabilitu umístění dítěte (Sobotková & Očenášková, 2013). Děti tedy velmi často mění prostředí a nejsou schopny si vytvořit trvalé vazby. Pěstounská péče se zde vyznačuje vysokou specializovaností (Nadační fond J&T, 2015).

Pěstounská péče se zde dělí na krátkodobou, střednědobou a dlouhodobou. Úkolem krátkodobé pěstounské péče je přijmout dítě v situaci ohrožení jeho zdraví a bezpečí, při krizové situaci v rodině, zahájení šetření případu dítěte a řešení jeho dalšího umístění nebo poskytnutí azylu dítěti (Novák et al., 2014). Může být využita jako urgentní, krizová pomoc, když je nutné zajistit dítěti bezpečné místo, kde by mohlo pár nocí zůstat. Dále je možno ji využít jako respitní neboli odlehčovací péči u dětí s tělesným postižením, dětí se speciálními potřebami nebo problémovým chováním. Výchova těchto dětí s nepřetržitou péčí je pro rodiče a pěstouny velmi náročná, a proto se takto předchází jejich vyhoření (Baaf Adoption & Fosterinf, nedat.).

Střednědobá pěstounská péče by se v našich podmínkách dala přirovnat k pěstounské péči na přechodnou dobu. Dítě zůstává u pěstounů v řádu týdnů až měsíců, než se vyřeší situace jeho dalšího umístění. Novák et al. (2014) píše o orientaci této péče především jako o úkolu, jako například vyléčení dítěte nebo přípravu dítěte na adopci či samostatnost.

Dlouhodobá pěstounská péče ve Velké Británii se liší svým pojetím. I když je nazývána dlouhodobou péčí, umístování dětí je krátkodobé a nestabilní. To je způsobeno především velkou podporou vztahu s biologickou rodinou. „*Dlouhodobé umístění dítěte mimo rodinu má podle této filozofie za následek slábnutí vztahu dítěte s jeho biologickými rodiči, proto existuje tak silná tendence umísťovat děti mimo rodinu jen na krátkou, přechodnou dobu*“ (Sobotková & Očenášková, 2013, 33). Dítě se tak často vrací z pěstounské péče do biologické rodiny, i když k tomu nejsou ideální podmínky a odtud se

opět vrací do systému náhradní rodinné péče. Dlouhodobost v této péči znamená to, že děti zůstávají v pěstounské rodině alespoň tři roky (Sinclair, 2005, in Sobotková & Očenášková, 2013).

Ve Velké Británii je také možnost soukromé pěstounské péče, pokud dítě zůstává u pěstounů více než 27 dní. I když je tato péče realizována pouze na základě soukromé smlouvy mezi biologickými rodiči a pěstouny, dítě je stále kontrolováno místními úřady (Baaf Adoption & Fosterinf, nedat.).

Příkladem specializovanosti pěstounské péče je nápravná pěstounská péče, do které se dostávají děti s problematickým chováním, často se záznamem v trestním rejstříku, a která slouží jako alternativa pro nápravněvýchovná zařízení (Novák et al., 2014). Pěstouni jsou speciálně vyškoleni pro práci s takovými dětmi a dostávají za ni odpovídající, vyšší ohodnocení. Dále se může pěstounská péče specializovat na podporu mladých lidí při osamostatňování, podpory matek s malými dětmi, sourozenecké skupiny nebo terapeutickou péči u dětí se specifickými potřebami (Nadační fond J&T, 2015).

3 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

V této kapitole se budeme podrobněji zabývat tím, jaké dítě se do přechodné pěstounské péče dostává a jaký pěstoun ho přijímá. Na závěr rozebereme některé psychologické aspekty přechodné pěstounské péče, které mohou být problematické.

Poprvé byla v České republice pěstounská péče na přechodnou dobu uzákoněna roku 2006. „Do zákona se dostala v podstatě v důsledku všeobecného uznání nutnosti vytvořit novou formu krátkodobé péče o děti, které se ocitnou mimo vlastní rodinu, a současně i v důsledku prosazování britského modelu profesionální pěstounské péče“ (Sobotková & Očenášková, 2013, 28). V praxi se začala více využívat až od roku 2013, kdy byla v novele zákona o SPOD upřesněna její podoba.

Má především „...poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychlit jejich cestu do náhradní rodiny“ (Bubleová et al., 2014b, 10) nebo zpátky do jejich biologické rodiny. Dítě má tak šanci strávit dobu, kdy je řešena jeho situace, v rodinném prostředí. Zároveň také zajišťuje čas rodičům pro vyřešení své situace, aby mohli zpátky převzít své dítě. Poskytuje jim tak krizovou a přechodnou pomoc (Bubleová et al., 2014b).

Přechodná pěstounská péče je využívána hlavně ve třech typech případů. Prvním je novorozenec, jehož biologičtí rodiče jej nechtějí převzít do péče, ale ještě nedali souhlas s osvojením a dítě proto není právně volné a nabízeno k adopci. Nebo soud ještě nerozhodl o tom, že rodiče nemají o dítě zájem a je možné dítě osvojit bez souhlasu rodičů. Druhým případem je novorozenec, jehož rodiče jej nemohou převzít do péče z důvodu zdravotních, psychických a sociálních. Nejčastěji jsou to rodiče drogově závislí, matky se špatným psychickým stavem nebo bez odpovídajícího sociálního zázemí (Pazlarová, 2016). Bez přechodné pěstounské péče by dítě šlo do kojeneckého ústavu, ale díky ní může zůstat v rodinném prostředí. Třetím případem jsou už starší děti, o něž rodiče opět z různých důvodů nemohou pečovat. Jejich situace je ale přechodná, jako například hospitalizace rodičů, výkon trestu odnětí svobody apod., tudíž je velká pravděpodobnost, že po překlenutí této situace se děti vrátí zpátky do biologické rodiny (Pazlarová, 2016). „Pěstouni na přechodnou dobu fakticky nahrazují širší podpůrné sociální sítě kolem rodiny (širší rodina, přátelé), které by za jiných okolností mohly dočasně převzít péči o dítě“ (Pazlarová, 2016,

25). Ve všech těchto případech podává OSPOD návrh soudu, který nařizuje předběžné opatření. Soud je také povinen nejméně každé tři měsíce prošetřit, zda důvod, proč bylo dítě svěřeno do přechodné pěstounské péče, stále trvá (Bubleová a kol., 2014b).

Doba, po kterou je dítě v přechodné pěstounské péči by neměla překročit jeden rok. Jsou ale i výjimky, kdy lze tuto dobu prodloužit. Například pokud jdou do přechodné pěstounské péče postupně další sourozenci už přijatého dítěte, pak se doba, kterou v ní děti stráví, prodlužuje do doby, než má z této péče odejít poslední přijatý sourozenec. Z dat mapování pěstounské péče na přechodnou dobu vyplývá, že nejčastěji dítě zůstává u přechodné rodiny od tří do pěti měsíců, ale mnohdy jsou pobyty i delší. Méně než polovina respondentů uvádí bezproblémové a rychlé vyřešení dalšího umístění dítěte. V opačném případě je na vině pomalé konání soudu, OSPOD nebo nespolupráce biologické rodiny (Hlásková & Hlásek, 2015).

Z pohledu dítěte je rok dlouhá doba. Čím déle je v jakékoliv rodině, tvoří si pevnější a pevnější vazby. Proto by v ideálním případě mělo být umístění dítěte co nejkratší, aby nemuselo přerhávat silné vazby s přechodnými pěstouny a co nejdříve mohlo tvořit vazby s dlouhodobými pečovateli. Na druhou stranu je rok i relativně krátká doba. V případě, že se nestihne vyřešit situace dítěte, existuje riziko, že by mohlo z přechodné pěstounské péče putovat do ústavní výchovy, před kterou jej má tato péče chránit. Není to situace nemožná, v roce 2015 odešlo z přechodné pěstounské péče do ústavního zařízení nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc celkem devět dětí (MPSV, nedat.).

3.1 Dítě v pěstounské péči na přechodnou dobu

Rodina je pro dítě nezastupitelná. Dokazují to již zmiňované výzkumy Matějčka a Langmeiera, ze kterých vyplynulo pět základních psychických potřeb. Jsou jimi potřeba stimulace, kterou naplňujeme přísunem podnětů různé kvality, potřeba smysluplného světa s určitým řádem, potřeba životní jistoty, kterou naplňujeme v mezilidských vztazích, potřeba pozitivní identity, což znamená kladné přijetí sama sebe a poslední potřeba otevřené budoucnosti, perspektivy sdílenou s dalším člověkem. Tyto potřeby nelze naplnit jinde než v rodině nezávisle na tom, jestli je biologická nebo náhradní. Pokud není některá s těchto potřeb dlouhodobě a dostatečně naplňována, může dojít k psychické deprivaci dítěte, která se může projevit po stránce somatické, intelektové, motorické, řečové nebo socioemoční (Ptáček et al., 2011).

Do přechodné pěstounské péče se dostávají hlavně děti novorozeneckého a kojeneckého věku. Vyplývá to z ročního výkazu o výkonu OSPOD za rok 2013, 2014 a 2015. V roce 2015 bylo do přechodné pěstounské péče umístěno přibližně 80 % dětí do tří let (MPSV, nedat.). Podobné číslo vychází i z průzkumů vedeného Radkou Švecovou v roce 2009 až 2015, kdy z 250 dětí v této péči přes 90 % bylo do jednoho roku věku (Hlásková & Hlásek, 2015). Z těchto dětí jednoznačně převažovali novorozenci. Ti se do péče přechodných pěstounů dostali přímo z porodnice, kde byli svými biologickými rodiči opuštěni. Děti batolecího věku byly ve výzkumu v pořadí další nejpočetnější skupinou. Přechodní pěstouni je přebírali nejčastěji z ústavního zařízení nebo přímo z péče biologických rodičů či příbuzných (Hlásková & Hlásek, 2015). Vyšší počet novorozenců a celkově dětí do tří let věku umístěných do přechodné pěstounské péče poukazuje na potřebu této rané péče.

První tři roky života ovlivňují další vývoj dítěte. Je pro něj důležitá především bezpečná a jistá citová vazba s jednou osobou (Matějček a kol., 1999). Dítě v tomto věku potřebuje podporovat schopnost navázání citového vztahu především díky častému fyzickému kontaktu. Ptáček et al. (2011, 8) uvádí, že „...*děti, které neměly možnost prožít ranou zkušenost individuálního, emočně vřelého vztahu, vykazují ve všech následných fázích svého života vyšší nemocnost, nižší sociální uplatnění, vyšší výskyt závislostí, vyšší míru nezaměstnanosti, častěji se dopouštějí trestné činnosti.*“ Proto je pěstounská péče na přechodnou dobu oproti ústavní péči, kde děti nemají šanci navázat tento vztah, vhodnějším řešením.

Do této péče se dostávají i děti starší. Děti předškolního a mladšího školního věku si s sebou často nesou nějaké trauma. Ať už ho získaly v biologické rodině zanedbáváním, týráním, zneužíváním nebo právě přechodem do jiné péče a ztrátou předešlých kontaktů se svou rodinou, či jinou traumatizující situací, měla by jim být věnována pozornost ze strany pěstouna a dalších odborníků. Dítě potřebuje citlivý přístup, přijetí pochopení důvodu jeho chování ale zároveň nastavení hranic. S přihlédnutím k věku a intelektu dítěte je důležité s ním o jeho situaci komunikovat (Pazlarová, 2016). I když je dítě v přechodné pěstounské péči, neměli bychom zapomínat na vývojové úkoly, jako jsou v předškolním období iniciativa a rozvoj hry. U mladšího školního věku je to snaživost a zvědavost, kterou může dítě uplatnit třeba ve škole. Mělo by být dobře zváženo, zda je školní docházka vhodná s ohledem na situaci dítěte a jeho dočasný pobyt u pěstounů tedy i v určité škole.

Spíše ojediněle mohou být do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeni také dospívající do 18 let. Podle Pazlarové (2016, 158) „...by se zřejmě jednalo o dospívající, kteří bývají umístováni na pobyty do středisek výchovné péče nebo diagnostických ústavů z důvodu konfliktů s rodiči, útěku z domova apod.“ Právě kvůli této charakteristice dospívajících je málo pěstounů, kteří by se specializovali jen na tuto skupinu. Ekvivalentem by pro ni mohla být nápravná pěstounská péče ve Velké Británii.

Freitagová (2009) vyzdvihuje pozitiva přechodné pěstounské péče pro děti. V první řadě má dítě v pěstounské rodině šanci zažít normální rodinný život, kde má dostatek pozornosti dospělých a nemusí se cítit ohroženo ostatními dětmi. Dále naváže citový vztah k jedné výlučné osobě a „okusí“ bezpečné, důvěrné prostředí.

3.2 Pěstouni na přechodnou dobu

Přechodní pěstouni jsou v mnoha aspektech specifickou skupinou. „*Pěstouny na přechodnou dobu je třeba považovat za profesionály, kteří poskytují velmi specifickou službu dítěti a jeho rodině*“ (Pazlarová, 2016, 155). Jejich úkol je velmi komplexní. Musí spolupracovat s mnoha dalšími lidmi, biologickými rodiči dítěte, náhradními rodiči, kterým dítě předávají a v neposlední řadě se zdravotníky a odborníky, například z OSPOD nebo doprovázející organizace. Zároveň musí dítěti zajistit stabilní láskyplné prostředí, zabývat se jeho zdravotními obtížemi, traumaty, které si s sebou přineslo a připravovat ho na přechod do péče dlouhodobé. Měli by být neustále v „pohotovosti“ k okamžitému převzetí dítěte (Pazlarová, 2016).

Pro to, aby mohli pěstouni přechodnou pěstounskou péči vykonávat, musí absolvovat psychologické testování a přípravný kurz v rozsahu 72 hodin. Navíc nad klasickou přípravu dlouhodobých pěstounů jsou v kurzu zahrnuta témata spolupráce s biologickou rodinou, proces předávání a vyhodnocování vývoje dítěte. Na výběr přechodného pěstouna je kladen velký důraz. Tím, jaký by měl být, se zabývala Konečná a Sudová (2011) pod záštitou Střediska náhradní rodinné péče. Pěstouni, odborníci a pracovníci v oblasti NRP se shodli na tom, že by měl být odborníkem s určitým vzděláním a zkušenostmi. V tom, jak by jeho vzdělání mělo vypadat, padaly návrhy na různé stupně školského vzdělání, speciální přípravu pěstounů nebo celoživotní vzdělávání pěstounů. Zároveň skupina zmiňovala životní zkušenosti a zralost pěstounů, které by měly vzdělání doplňovat. Většina účastníků se přiklání k tomu, že by přechodný pěstoun měl mít naplněné své rodičovské potřeby (Konečná & Sudová, 2011).

V době přípravy jsou u přechodného pěstouna zkoumány čtyři oblasti. První z nich je pěstounova osobnost. Tak jako u dlouhodobých pěstounů je posuzován jejich psychický a zdravotní stav, bezúhonnost, závislost na alkoholu nebo jiných návykových látkách a rizikový životní styl. To je mimo jiné zkoumáno i u jeho manžela nebo manželky a dětí žijících s nimi ve společné domácnosti (Konečná & Sudová, 2011). Doporučené rozmezí věku pěstouna je od 28 do 65 let. Pěstoun by měl být vyzrálou osobností, která může dát dítěti láskyplné stabilní prostředí a zároveň mít ještě dostatek síly na péči o dítě jakéhokoliv věku. Měl by mít určitou intelektovou úroveň, trpělivost, motivaci pro pěstounství a schopnost sebereflexe. Neměl by od dětí očekávat vděčnost za jejich péči a měl by být připraven je předat dál (Macela, 2015). Pěstoun by měl být vyrovnanou, spolupracující osobou, která nemá problém s navazováním kontaktu s dětmi.

Dále se pěstoun posuzuje z pohledu jeho rodinné situace, jestli je jeho manželství spokojené, bez vážnějších konfliktů a trvající minimálně pět let. Popřípadě pokud žije sám, měl by být s touto situací vyrovnaný a aktuálně nehledat žádného partnera. U rozvedených žadatelů jsou individuálně posuzovány důvody rozpadu vztahu a jejich nynější vztah, zpravidla by ale neměl být rozvedený více než jednou (Pazlarová, 2016).

Rozhodnutí stát se přechodným pěstounem se týká i jeho dětí a musí se s nimi v celém procesu počítat. V první řadě by „...*děti žijící v rodině neměly mít vážnější výchovné problémy, chronické zdravotní obtíže nebo traumata v osobní historii, která vyžadují zvýšenou pozornost pěstounů*“ (Pazlarová, 2016, 159). Měly by být srozuměny s tím, o co v přechodné pěstounské péči jde. Proto by měly mít více než osm až deset let, ale vždy je na místě individuální posouzení. Nesmíme zapomínat na to, že děti žijící ve společné domácnosti s pěstouny, mohou být děti osvojené nebo pěstounské. Ty by měly být v rodině dostatečně zakořeněné, a mít jistotu, že to jsou ony, které v rodině zůstávají natrvalo (Macela, 2015). Pěstoun a jeho rodina by měla být připravena na příchod cizího dítěte a zásahy do intimního rodinného života ze strany odborníků nebo nových pečovatелů při předávání dítěte (Matej et al., 2000).

Jako podpora pro často psychicky vyčerpávající roli přechodného pěstouna by měla sloužit sociální síť pěstouna. V ideálním případě by měla zahrnovat širší rodinu, přátele ale také doprovázející organizaci, která by měla pěstounům v případě potřeby zprostředkovávat odborné, psychologické či terapeutické služby. Využívání sociální opory je pro pěstouny spíše výhodou, ale nikoli podmínkou pro to, aby se stali přechodnými pěstouny (Pazlarová, 2016).

Pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je nutné dostatečné zázemí a výbava pro příchod dítěte jakéhokoliv věku. Pěstouni musí být připraveni z hlediska bytové situace, aby dítě mělo dostatek prostoru a soukromí vzhledem k jeho věku. Pěstoun musí zajistit dítěti pediatra, který je obeznámený s průběhem přechodné pěstounské péče a se specifiky dětí do ní přicházejících. Finanční situace pěstounů by měla být stabilní a bez větších dluhů. Jeden z pěstounského páru by měl být připraven na to, že v závislosti na věku a stavu dítěte bude muset zůstat s dítětem doma (Pazlarová, 2016). Stejně jako dlouhodobí pěstouni jsou ohodnoceni odměnou pěstouna. Ta je vzhledem k přístupu k přechodné pěstounské péči jako profesi, a vyžadování neustálé připravenosti převzít dítě, vyšší.

Pro ochranu dítěte i pěstounů samotných, by měli být přechodní pěstouni pečlivě vybíráni. Důležitý je motiv pěstounů – co je vede k tomu stát se přechodným pěstounem, jejich vztah k dětem a jejich očekávání ohledně přechodné pěstounské péče. Sobotková a Očenášková (2014, 121) varují před velkou mediální kampaní pro nábor přechodných pěstounů a pojetí přechodné pěstounské péče jako zaměstnání: „...*fakt, že nový typ pěstounství je vnímán jako práce, že jsou konány náborové akce, že se vytratily prvky poslání a hlubšího smyslu pěstounství, není příliš šťastným krokem především z hlediska dětí.*“

3.3 Psychologické aspekty pěstounské péče na přechodnou dobu

V následující podkapitole, bychom chtěli poukázat na kritické oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu, které si zaslouží pozornost a další bádání.

3.3.1 Přechodnost a krátkodobost

Především Sobotková (2013, 2015) poukazuje na nebezpečí, které se s přechodnou pěstounskou péčí pojí, a to je přehlížení jedné z důležitých potřeb dítěte – stálost prostředí. Cituje Matějčka (2004, 3, cit. Sobotková, 2015, 18), který říká: „*Přijetí dítěte je základnou pro budování jeho životní jistoty – naopak nestálost prostředí jeho životní jistotu podlamuje.*“ Obavy vyvolávají špatné zkušenosti s profesionální pěstounskou péčí ze zahraničí, jako například z Velké Británie nebo USA, kde není výjimkou, ale bohužel spíše pravidlem, že dítě putuje z jedné pěstounské rodiny do druhé. Jedno dítě tak za svůj život vystřídá až několik pěstounských rodin (Sobotková, 2015). Častější střídání péčí se týká spíše starších dětí, než novorozenců a kojenců (Wulczyn & Chen, 2010). Důvodem

nestability umístění může být u některých dětí jejich vyšší věk, chronické, zdravotní nebo psychické nemoci, delikvence nebo problémové chování. Problémové chování se může zhoršovat právě kvůli této nestabilitě. Tím, že dítě putuje z péče do péče se dostává do začarovaného kruhu (Lockwood, Friedman, & Christian, 2015). S nestabilitou prostředí souvisí i to, že dítě nemá možnost sdílet s pěstouny otevřenou budoucnost. Nemůže plánovat, protože neví, co bude zítra. Dítě v podstatě žije „tady a teď“.

3.3.2 Odchod dítěte z rodiny

K odchodu dítěte z přechodné pěstounské rodiny dochází většinou vždy, ale po různě dlouhém období. Výjimkou jsou případy, kdy se z přechodného pěstouna stává dlouhodobý a dítě u něj zůstává natrvalo.

Zpráva o tom, že dítě přechází z přechodné do dlouhodobé péče, by měla být zprávou radostnou. V ideálním případě značí, že krizová a dočasná situace dítěte je vyřešena, a dítě se buď vrátí do své biologické rodiny, nebo do nové náhradní rodiny, se kterou bude moct sdílet a plánovat svou budoucnost. Podle statistik dostupných na internetových stránkách MPSV (nedat.) odešlo z celkového počtu dětí v přechodné pěstounské péči zpátky do biologické rodiny zhruba 15 % dětí a do osvojení, pěstounské nebo jiné náhradní rodinné péče 80 % dětí.

Ovšem i přes to je odchod z přechodné pěstounské péče velice náročný pro dítě i pěstouna. Novorozené dítě se v péči přechodných pěstounů učí navazovat pevný citový vztah k pečovateli a naplňuje si tak potřebu, která nebyla v biologické rodině či ústavní péči možná. Pokud dítě odchází do následné péče, musí přetrhat utvořené vazby na pěstouny a vytvořit si vazby nové. Při tom hrozí riziko vzniku sekundárního traumatu (Sobotková, 2015). Je proto nutné, aby seznamování a předávání do následné péče bylo přizpůsobeno dítěti a jeho potřebě přenést vazbu na novou pečující osobu. Nová pečující osoba by se měla postupně začleňovat do života dítěte v běžných činnostech, nejlépe ještě v prostředí pro dítě známém – v domácnosti přechodných pěstounů.

U dětí batolecího, předškolního a mladšího školního věku, kde je znatelně vyšší a zřejmější potřeba společné budoucnosti a stálosti, je odchod ještě složitější. Děti jsou schopny o odchodu mluvit, dávat najevo vlastní smutek a přání zůstat s rodinou (Prachařová, 2016). U dítěte se můžeme pokusit zmírnit stres z odchodu tím, že s ním budeme o přechodu mluvit a postupně ho na něj připravovat.

Jak se budeme dále zmiňovat, pěstouni by na odchod dítěte měli být připraveni a zvládnout ho jako „profesionálové“. Praxe dokazuje, že odpoutání od dítěte, s nímž si vytvořili vazbu, není tak jednoduché. Emoce, které doprovázejí odchod dítěte, mohou být ambivalentní. Pěstouni zažívají radost z vyřešení situace dítěte a zároveň smutek z toho, že odchází. Pokud dítě odchází do nového prostředí, jako je například osvojení nebo dlouhodobá pěstounská péče, pak se s tím přechodní pěstouni vyrovnávají lépe, než když odchází zpátky do původní rodiny (Pazlarová, 2016). Představa, že jde dítě opět do prostředí, kde o něj předtím nebylo pečováno, v nich může vyvolávat stres (Pazlarová, 2016). Přechodnému pěstounovi mohou strádání po odchodu dítěte ulehčit dobré psychologické služby, supervize, sdílení s pěstouny, kteří si loučením také prošli. Škoviera (2012) upozorňuje na to, že součástí vyrovnávání se s životní ztrátou, kterou odchod dítěte jistě je, je čas na smutnění. Neměli bychom zapomínat na to, že ztráta se týká nejen pěstouna, ale celé rodiny, která s dítětem sdílela domácnost a navykla si na něj.

3.3.3 Profesionalizace

Synonymem pro přechodnou pěstounskou péči je také profesionální pěstounská péče. Jak jsme již zmiňovali, přechodný pěstoun by měl být brán jako profesionál (Pazlarová, 2016). V době, kdy je dítě v jeho péči, má s pomocí odborníků stabilizovat jeho psychický a zdravotní stav, než přejde do dlouhodobé péče. Děti si s sebou přináší traumata z dřívější doby, která mohou mít různé projevy, jako jsou abstinenční příznaky a jiné zdravotní potíže, různé, pro pěstouna často nepochopitelné projevy psychické deprivace. Takové děti jsou velice náročné na výchovu. Také neustálá zodpovědnost za dítě, velká emocionální i odborná angažovanost pěstouna bez pozitivní zpětné vazby a bez dostatečné podpory odborníků může vést u přechodného pěstouna k syndromu vyhoření (Škoviera, 2012). Proto je pro přechodné pěstouny důležitá široká nabídka odborné podpory a supervize.

Traumatické mohou být pro pěstouna i opakované odchody dětí z rodiny, zvláště pokud vnitřně nesouhlasí s jejich umístěním. Ve vztahu pěstouna k dítěti může vznikat rozpor, na který poukazuje Sobotková (2015), Gabriel a Novák (2008, 60): „...*adepti na přechodné pěstounství musejí být schopni vnitřně, ale stejně tak směrem k přechodně umístěnému dítěti zvládnout určitou rozštěpenost, ambivalenci ve vytváření vzájemné citové vazby.*“ Pěstoun má poskytovat dítěti citově vřelé, přijímající prostředí a zároveň si má od něj držet odstup, aby se na dítě příliš nenařezalo (Gabriel & Novák, 2008). Dítě ale dokáže

tuto dvojnou vazbu vycítit. A také nízká citová angažovanost „...by vytvářela neúnosnou situaci navozující či udržující psychickou deprivaci dítěte“ (Sobotková, 2015, 365). Dilema rodičovského a profesionálního přístupu řeší i Matej et al. (2000, 32), který dodává: „Je samozřejmě nejlepší, když dimenze rodičovství dominuje, ale popřít skutečnost profesionalizace nejde.“

Na závěr přidáváme zajímavé zjištění na základně etnografické studie Šmajdové Búšové a Kučery (2015, 207):

...svěřené dítě posouvá (nebo se o to snaží) status profesionální matky do úrovně, kterou aktuálně potřebuje v závislosti na stadiu psychického vývoje, ve kterém se aktuálně nachází (tj. do rovnováhy mezi profesionalitou a osobním zaangažováním nebo do přílišného osobního zaangažování ve smyslu slibu stálé lásky). Pokud je v tom svěřené dítě neúspěšné, vzniká u něj nedůvěra vůči základní lásce, je vyrušované v tom, aby hladce přešlo do dalšího vývojového stádia.

Otázkou je, jak najít požadovanou hranici mezi rodičovstvím a profesionalitou tak, aby bylo dítěti dáno, co nejvíc potřebuje a zároveň tím psychicky nevyčerpali pěstouny.

3.4 Shrnutí

Přechodná pěstounská péče má v systému náhradní rodinné péče své místo, i když je poměrně mladá a stále se vyvíjející. Literatura poukazuje na to, že je nejvíce využívána u novorozenců a kojenců, kteří byli opuštěni v porodnici a čekají, než se najdou noví náhradní rodiče. V tomto případě se také označuje jako raná pěstounská péče. Do přechodné pěstounské péče mohou být svěřeny i děti starší, ale jejich situace je spíše přechodná a většinou se vrací zpátky do biologické rodiny (Pazlarová, 2016). Dobu, než se vyřeší jejich situace, mohou děti přečkat v rodinném prostředí.

Předtím než se přechodný pěstoun stane pěstounem musí projít náročnou přípravou a psychologickým testováním. Je zkoumána jeho osobnost, psychický a zdravotní stav a jeho rodinná situace (Pazlarová, 2016). Pokud má pěstoun své vlastní děti, které s ním žijí ve společné domácnosti, je posuzována i jejich vyzrálost.

Vybrané psychologické aspekty, které jsme uváděli a které spolu navzájem souvisí, jsou u přechodné pěstounské péče velmi diskutované. Tím, že je tato péče jasně ohraničena svým trváním, je u dětí, které jí projdou, přehlížena potřeba stálosti prostředí (Sobotková, 2015). Navíc jsou děti i pěstouni vystaveni velké emoční zátěži při jejich přechodu do

následné péče. Pěstouni by tyto odchody měli zvládat jako profesionálové a celkově mít k péči o děti profesionální přístup. Otázkou ale je, jestli je vůbec možné poskytnou dítěti citově vřelé prostředí a zároveň si od něj udržovat odstup (Gabriel & Novák, 2008).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

4.1 Výzkumný problém

Stále probíhá diskuze, která se rozpoutala spolu s upravením pěstounské péče na přechodnou dobu novelou zákona o SPOD v roce 2013, o pozitivích a negativích této péče. Diskutuje se o tom, zda je tato péče pro děti, které potřebují stabilní prostředí a pevnou vazbu s jednou pečující osobou, vůbec vhodná. Je důležité se zabývat jejími silnými a slabými stránkami.

Důležitým přínosem do diskuzí by měly být praktické zkušenosti, názory a postřehy, a to nejen přechodných ale i dlouhodobých pěstounů, protože jsou to právě oni, kteří přebírají dítě z přechodné pěstounské péče. Tudíž mohou posoudit, jestli je tato péče pro děti prospěšná. Navíc obě formy jak dlouhodobá, tak přechodná jsou si v mnoha ohledech podobné. Všichni pěstouni se starají o „cizí“ dítě, které bylo vytrženo ze své biologické rodiny a dáno do náhradní rodinné péče. Dlouhodobí pěstouni se tak mohou snadněji vžít do situace přechodných pěstounů než ti, kteří nikdy nepečovali o dítě z NRP, které má tak specifické potřeby. Zároveň si mohou zachovat určitou objektivitu a odstup a vidět tak silné a slabé stránky přechodné pěstounské péče z jiné perspektivy než přechodní pěstouni.

Rešerše výzkumů, které se zabývaly pěstounskou péčí na přechodnou dobu, odhalila výzkum Konečné a Sudové z roku 2011 s názvem „*Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*“, kde s pomocí metody focus group zjišťovaly zkušenosti s přechodnou pěstounskou péčí a názory na její potřebnost, využití, překážky a rizika. Do výzkumu byli zahrnuti dlouhodobí pěstouni, osvojitelé a odborníci, kteří pracují v oblasti náhradní rodinné péče. Ovšem nebyli do něj zahrnuti sami přechodní pěstouni. Vzhledem k právní úpravě přechodné pěstounské péče novelou zákona o SPOD v roce 2013, dnes už nejsou některá témata tohoto výzkumu aktuální.

Tematicky podobnou prací je práce s názvem „*Pozitiva a negativa pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu zúčastněných – vybraných odborníků a žadatelů*“ (Urbanová, 2013), která se zabývala názory lékařů, psychologů, pracovníků OSPOD a samotných

přechodných pěstounů na možná úskalí přechodné pěstounské péče. Ve výzkumné části byli osloveni pouze dva pěstouni na přechodnou dobu.

Výzkumů týkajících se pěstounské péče, resp. pěstounské péče na přechodnou dobu je mnoho a se zvyšujícím se zájmem o tuto péči jich bude přibývat. Jedinečnost tohoto výzkumu spatřujeme v tom, že zahrnuje přechodné i dlouhodobé pěstouny, díky čemuž může porovnat zkušenosti a psychologické aspekty přechodné pěstounské péče z různých úhlů pohledu.

4.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumné části bylo stanovení názorů a postojů k pěstounské péči na přechodnou dobu, a to z pohledu přechodných pěstounů a dlouhodobých pěstounů. Právě díky takovému složení účastníků výzkumu se můžeme zaměřit i na další cíl, kterým je srovnání přechodné pěstounské péče a dlouhodobé pěstounské péče z různých psychologických aspektů. Jaké postoje si dlouhodobí pěstouni utvoří, často záleží na povaze informací, které o přechodné pěstounské péči získají. Proto bylo dalším cílem zjistit, jaké zdroje informací o pěstounské péči se pěstounům zdají nejpřínosnější.

Podrobněji jsou cíle specifikovány pomocí výzkumných otázek:

- 1. V čem se liší psychologické aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče z pohledu dlouhodobých a přechodných pěstounů?*
- 2. Jaké jsou názory a postoje dlouhodobých pěstounů k přechodné pěstounské péči?*
- 3. Jaké informační zdroje jsou pro pěstouny nejpřínosnější?*

5 METODOLOGICKÝ RÁMEC A METODY

5.1 Typ výzkumu

Vzhledem k výzkumným cílům a otázkám, které vyžadují data spíše hloubkové povahy, byl zvolen kvalitativní přístup. Ten je oproti kvantitativnímu přístupu méně strukturovaný a změny jsou v průběhu výzkumu možné, protože „...výzkumník až v průběhu výzkumu zjišťuje, jaký význam proměnné mají a jak se ovlivňují (princip otevřenosti)“ (Miovský, 2006, 26). V kvalitativním přístupu je velmi důležitý vztah mezi účastníky a výzkumníkem, protože tento vztah dále určuje, jak moc se účastník otevře a jak kvalitní data poskytne. Nelze zajistit, aby byl výzkumník nestranný, protože každý člověk má určité zkušenosti a osobní historii. Velká část výzkumu tedy stojí na chování a charismatu výzkumníka a jeho sebereflexi.

Výzkum se zaměřuje především na zkušenosti pěstounů a jejich názory. Z toho důvodu tento výzkum označujeme spíše jako průzkum názorů. Ať už se tyto názory shodují nebo se neshodují s těmi našimi, není a nebylo záměrem je měnit nebo vyvracet. Při sběru a vyhodnocování dat byla snaha k těmto názorům zaujmout co nejvíce neutrální postoj. Myslíme, že právě to bylo důležité pro navázání vztahu s pěstouny a pro vytvoření „bezpečného prostředí“, kde se nebáli říct své názory otevřeně.

5.2 Metody získávání dat

Pro získání dat byla využita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Jeho velká výhoda spočívá v tom, že poskytuje větší volnost v kladení otázek. Je stanoven určitý okruh otázek, který musí být probandovi položen, ale zůstává i prostor pro doplňující otázky, které prohlubují a vysvětlují určité informace (Miovský, 2006). U některých pěstounů bylo nutné vést rozhovor více strukturovaně proto, aby byly zodpovězeny alespoň základní otázky a abychom nepřekročili účastníkem danou časovou dotaci.

Rozhovory trvaly průměrně okolo 60 minut. Volba místa, kde rozhovor probíhal, byla na účastníkovi, nejčastěji to bylo u účastníka doma popřípadě v kavárně. Před začátkem rozhovoru bylo důležité získat důvěru účastníka a motivovat ho ke spolupráci přiblížením cílů výzkumu a sdělením několika informací o sobě. Tato neformální konverzace byla velice

důležitá, protože bylo díky ní získáno spoustu poznatků, ke kterým bychom se v rozhovoru s pěstounem nemuseli vůbec dostat. Také bylo v této úvodní části zjišťováno, jak velké zkušenosti mají dlouhodobí pěstouni s přechodnou pěstounskou péčí a podle toho se dalo předpokládat, na jaké informační a odborné úrovni se bude rozhovor odehrávat.

Rozhovory probíhaly s každým účastníkem jednotlivě. Pouze ve dvou případech byl proveden rozhovor s manželským párem, pěstounem i pěstovankou zároveň. Rozhovory byly velice náročné, protože bylo nutné dávat pozor na to, aby na všechny otázky odpověděli oba dva účastníci. U těchto dvou, resp. čtyř rozhovorů hrozí riziko, že se mohli účastníci svými názory navzájem ovlivňovat.

5.2.1 Otázky rozhovoru

Zvlášť pro dlouhodobé a přechodné pěstouny byly vytvořeny dvě sady otázek sloužící jako schéma, o které bylo možné se v průběhu rozhovoru opřít (viz příloha č. 3). Tyto otázky byly rozděleny do třinácti okruhů pro větší přehlednost. Zaměřovaly se na obecné aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče. Pořadí okruhů a jednotlivých otázek bylo voleno tak, abychom se s pěstouny v rozhovoru mohli plynule dostat od obecnějších a jednodušších ke specifitějším a náročnějším otázkám. První okruh otázek zjišťoval informace k popisu vlastností souboru. Poté následoval okruh *Motivace, Příprava, Informovanost, Okolí, Adaptace, Psychická náročnost, Odborné služby, Role přechodného pěstouna, Pěstoun na přechodnou dobu, Odchod dítěte, Výhody a nevýhody a Přínos*, což byl závěrečný okruh otázek, kde pěstouni hodnotili, jaký přínos pro ně pěstounské péče má. Nakonec měli pěstouni možnost v okruhu *Připomínky a náměty* vyjádřit jakékoliv připomínky k otázkám a rozhovoru nebo sdílet námět, téma, které je podle nich v pěstounské péči problematické a stálo by za to, aby se mu někdo výzkumně věnoval.

5.3 Metody zpracování a analýzy dat

5.3.1 Příprava dat pro analýzu

Rozhovory byly se souhlasem pěstounů nahrávány na diktafon, aby mohla být fixovaná data ze záznamů dále zpracována a připravena pro analýzu. Tomuto procesu mezi získáváním a analýzou dat se také souhrnně říká data management (Mioviský, 2006).

V prvním kroku bylo všech 30 audiozáznamů převedeno doslovnou transkripcí do textové podoby. V prepisech byly zaznamenány i pomlky, nedokončené věty a nespisovná

slova. Transkripce je velice citlivá část výzkumu, protože v jejím průběhu můžeme přijít o některá data nebo je můžeme často i nechtěně zkreslit (Miovský, 2006). Proto byl každý přepsaný rozhovor zkontrolován opakovaným poslechem. Transkripce byla spolu se sběrem dat časově vůbec nejnáročnější částí celého výzkumu.

V dalším kroku byla provedena redukce prvního řádu, kdy byla vynechána z textu slova, která účastníci užívali jako „slovní vatu“. Dále byly jinak špatně srozumitelné věty upraveny do plynulejší formy, přitom byl kladen důraz na to, aby byl zachován obsah a informace, které věty obsahovaly.

5.3.2 Analýza dat

Data byla zpracována na základě obsahové analýzy. Byla při ní použita metoda vytváření trsů a prostého výčtu.

Otázky byly rozděleny do tematických okruhů stejně jako okruhy rozhovoru: *Motivace, Příprava, Informovanost, Příbuzní a přátelé, Adaptace, Psychická náročnost, Odborné služby, Role přechodného pěstouna, Pěstoun na přechodnou dobu, Odchod dítěte, Výhody a nevýhody, Přínos pěstounské péče, Připomínky a náměty*. Odpovědi týkající se jednotlivých okruhů byly kódovány a pomocí metody vytváření trsů byly výroky na otázky rozřazeny do skupin – trsů podle jejich vzájemného tematického překryvu. V této metodě je podstatné spojování, srovnávání a následná hierarchizace dat (Miovský, 2006). Dále byla data analyzována pomocí metody prostého výčtu, díky které bylo zjištěno, s jakou četností je určitá tematická kategorie zastoupena.

Při získávání a analýze dat bylo dosaženo teoretické saturace, což je stav, kdy „...další data již pro výsledek analýzy nepředstavují žádný podstatný přínos (nepřinášejí nic nového)“ (Miovský, 2006, 129). Pro usnadnění analýzy byl využit program pro kvalitativní výzkum NVivo 11.

5.4 Etické problémy a způsob jejich řešení

Před začátkem rozhovoru byl každý účastník ujištěn o tom, že je jeho účast ve výzkumu naprosto dobrovolná a kdykoliv v průběhu rozhovoru jej může ukončit. Zároveň byla zajištěna anonymita účastníka, jeho příbuzných a dětí, které v té době měli v pěstounské péči. V prepisech rozhovorů nejsou zmíněna žádná jména osob (jsou nahrazeny písmenem „X“) a ani nebyly zaznamenávány citlivé údaje pěstounů. Pěstouni jsou označeni kódy DP

(dlouhodobý pěstoun) 1-15 a PP (přechodný pěstoun) 1-15. Od všech pěstounů byl získán souhlas k pořizování audiozáznamu z rozhovoru.

Účastníci dostali možnost vybrat si, v jakém prostředí se bude rozhovor odehrávat, aby se cítili co nejpříjemněji. Na začátku a kdykoliv jindy v průběhu rozhovoru měl účastník možnost se zeptat na informace týkající se výzkumu nebo výzkumníka. K názorům účastníků bylo přistupováno neutrálně a bylo zdůrazňováno, že neexistují správné ani špatné odpovědi.

6 METODA VÝBĚRU ÚČASTNÍKŮ VÝZKUMU A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Účastníci výzkumu byli vybráni pomocí kombinace metod výběru přes instituci, sněhové koule a prostého záměrného výběru. Celkem se zúčastnilo 15 dlouhodobých a 15 přechodných pěstounů.

6.1 Metoda výběru účastníků

Před začátkem výzkumu bylo stanoveno, že z populace dlouhodobých pěstounů a z populace pěstounů na přechodnou dobu bude vybráno vždy 15 účastníků, dohromady tedy 30 účastníků. Populace přechodných a dlouhodobých pěstounů byla omezena na Moravskoslezský a Olomoucký kraj kvůli lepší dostupnosti.

U populace dlouhodobých pěstounů vyplynulo díky pilotnímu rozhovoru s jedním pěstounem to, že ne všichni dlouhodobí pěstouni jsou informováni o tom, jak pěstounská péče na přechodnou dobu funguje a nemají s ní žádnou zkušenost. Pro takové pěstouny bylo velmi těžké na některé otázky rozhovoru odpovědět. Z toho důvodu byla omezena populace dlouhodobých pěstounů na ty, kteří mají o přechodné pěstounské péči minimálně základní informace, jako je například to, že je časově ohraničená, že se příprava liší od přípravy pro dlouhodobé pěstouny, jaké děti se do této péče dostávají, kam a jak probíhá odchod dětí do následné péče. Teoretické informace mohli pěstouni získat ze seminářů, přednášek, dalším vzděláváním a aktivním vyhledáváním informací o přechodné pěstounské péči. Důležité také bylo, jestli dlouhodobí pěstouni jsou nebo po nějaký čas byli v kontaktu s přechodnými pěstouny a mohli tak načerpat informace z praxe.

Jak píše Miovský (2006) v rámci psychologického výzkumu s kvalitativním přístupem se využívají nepravděpodobnostní metody výběru souboru, které byly využity i v tomto výzkumu. Konkrétně to byla metoda záměrného, účelového výběru přes instituci, kdy jsme oslovili prostřednictvím telefonu nebo osobně čtyři doprovodné organizace pro pěstouny z Moravskoslezského a Olomouckého kraje. Pracovníci těchto organizací dále kontaktovali pěstouny s nabídkou účasti ve výzkumu a přiloženými informacemi o výzkumu s telefonickým nebo emailovým kontaktem. Prostřednictvím této metody byli získáni pouze

čtyři pěstouni. Domníváme se, že hlavním důvodem, proč tato metoda výběru nebyla moc efektivní, bylo to, že pěstouni nebyli oslovováni přímo výzkumníkem, a tím pádem nebylo možné je dostatečně namotivovat pro účast ve výzkumu. Tato motivační práce byla na pracovních organizacích, takže bylo důležité motivovat ke spolupráci alespoň je samotné, a to dostatečnou informovaností, poskytnutím zpětné vazby a nabídkou zaslání výstupu z výzkumu.

Další metodou výběru vzorku, díky níž byla získána většina účastníků, byla metoda sněhové koule. „*Základním východiskem pro aplikaci této metody je získání kontaktu s první vlnou či „generací“ účastníků výzkumu*“ (Miovský, 2006, 131). Těmto lidem se také říká účastníci nulté fáze, protože zprostředkovávají kontakt na první kandidáty výzkumu (Miovský, 2006). V případě tohoto výzkumu jimi byli doprovodné organizace, známí, jejichž příbuzní byli dlouhodobými nebo přechodnými pěstouny. Účastníci první fáze dále zprostředkovali kontakt na další účastníky. Pomocí metody sněhové koule bylo osloveno 29 účastníků. Mortalita 4 účastníků byla způsobena jejich časovou zaneprázdněností, špatnými zkušenostmi s jinými výzkumníky anebo museli být z výzkumu vyřazeni kvůli nedostatku informací o přechodné pěstounské péči.

V dalších fázích byla metoda sněhové koule kombinována s metodou prostého záměrného výběru. Jeden účastník byl získán díky předchozímu osobnímu kontaktu.

Reprezentativnost ve vzorku vybíraném metodou sněhové koule je velice problematická kvůli vazbám, které mezi sebou jednotliví účastníci mají, o čemž jsme se přesvědčili i v našem souboru. Větší důraz, než na reprezentativnost se v kvalitativním výzkumu klade na teoretickou saturaci.

6.2 Účastníci výzkumu

Výzkumu se zúčastnilo 15 dlouhodobých a 15 přechodných pěstounů. Většina účastníků byly ženy. Muži se zúčastnili pouze čtyři a všichni byli přechodnými pěstouny.

Ve skupině přechodných pěstounů bylo 11 žen a 4 muži. Přechodnými pěstouny jsou v průměru 3 roky, nejméně 1,5 roku a nejdéle 4,5 roku. Čtyři účastníci se stali přechodnými pěstouny již krátce před tím, než vešla v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013, která upravovala podmínky pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Čím déle jsou účastníci pěstouny, tím více dětí prošlo jejich péčí. Někteří měli v péči zatím pouze jedno dítě, někteří jich měli už osm nebo deset. V době, kdy byly rozhovory

provedeny mělo dítě v péči jedenáct pěstounů, z toho v jednom případě se jednalo rovnou o dvě děti.

U dlouhodobých pěstounů můžeme mluvit spíše o dlouhodobých pěstounkách, protože se výzkumu účastnily pouze ženy. Můžeme je pomyslně rozdělit na účastnice, které jsou pěstounkami relativně krátce – tzn. ve výzkumném souboru od tří do šesti let, kterých je celkem 5. Tyto pěstounky mají v pěstounské péči jedno nebo dvě děti. O přechodné pěstounské péči mají informace z různých seminářů a kurzů, kterých se zúčastnily nebo od svých známých, kteří jsou přechodnými pěstouny. Druhou specifickou skupinou účastnic jsou ty, které jsou pěstounkami opravdu dlouhou dobu, průměrně 23 let. Těch je v souboru 10, tedy dvě třetiny ze všech dlouhodobých pěstounek. Tyto pěstounky mají nebo měly tři a více dětí v pěstounské péči a další děti v různých jiných formách náhradní rodinné péče jako je osvojení nebo poručnická péče. Informace o přechodné pěstounské péči získaly na seminářích, kurzech, nebo prostřednictvím známých, kteří jsou žadatelé nebo přechodní pěstouni. Kromě toho je jedna pěstounka v začátcích přípravy na pěstouna na přechodnou dobu a tři pěstounky pracují v doprovodné organizaci a pěstounské péči se věnují i profesně.

7 VÝSLEDKY

I když je doporučováno postupovat tak, aby výsledky postupně odpovídaly na výzkumné otázky, první podkapitola obsahuje výčet a popis odpovědí pěstounů na jednotlivé otázky rozhovoru. Druhá část už shrnuje odpovědi pěstounů tak, aby odpovídaly na jednotlivé výzkumné otázky. Důvodem takového uspořádání bylo to, že by jinak došlo k velké redukci a ztrátě dat, které byly získány a které mohou být užitečné například pro další výzkumy.

7.1 Popis výsledků

Tučným písmem jsou zvýrazněny názvy kategorií, za kterými je číslo vyjadřující počet pěstounů přiřazených do stejného kódu. Pokud číslo není uvedeno za kategorií nebo jinde ve větě, pak je četnost kódu jeden účastník. Součet kategorií někdy neseď s počtem účastníků ve výzkumu. Je to proto, že u některých otázek pěstouni odpovídali více možnostmi anebo se u některých nepodařilo získat jejich odpověď. *Kurzívou* jsou označeny výroky pěstounů, které doplňují jednotlivé kategorie. Zkratka DP označuje dlouhodobého pěstouna a PP přechodného pěstouna.

Motivace

Na začátku rozhovoru jsme se s pěstouny zabývali tím, co je vedlo k tomu stát se dlouhodobými nebo přechodnými pěstouny. Většina z nich neměla pouze jeden důvod, který je vedl k přijetí dítěte do rodiny, ale několik navzájem prolínajících se důvodů. U dlouhodobých pěstounů, kteří přijali více děti se motivace pro pěstounskou péči mohla lišit u každého dítěte.

U dlouhodobých pěstounů z výzkumu se vyskytovaly dvě nejčastější motivace pro přijetí dítěte, a to **motivace pomoci dítěti** (11), které nemá svoji rodinu a potom motivace **uspokojit své vlastní rodičovské potřeby** (9). Z toho v šesti případech se tyto motivace prolínaly.

„My jsme nemohli mít děti. Prošli jsme umělým oplodněním a spousty dalšími. Takže to byla ta původní motivace. Potom jsme požádali o osvojení, ale náruč jsme měli otevřenou pro zdravotně znevýhodněné dítě a tím jsme dostali před 16 lety k pěstounské péči a v té

době to bylo na úrovni osvojení. Pak jsme si vzali tři sourozence najednou, a to už jsme šli do toho s tou otevřenou náručí s tím, že chceme dětem pomoci, protože jsme věděli, že v tom zařízení – to je kalamita.“ (DP2)

V jednom případě pěstounka přijetím dítěte **řešila ztrátu blízkého člověka**.

„Abych Vám řekla pravdu, tak já řeším vždycky ztrátu. Mě tehdy umřel otec a já jsem z toho byl úplně hotová, že jsem myslela, že umřu za ním, a právě ta pěstounka, u které jsem pracovala mi říkala, že by mě tohle mohlo zachránit, ať to zkusím. A pak už člověk neměl čas na takové hlouposti, i když Vás to pořád zžírá, ale nemáte na to čas. Vlastně u mého posledního dítěte, to mi umřel manžel. Takže jsem si taky řekla, že to zkusím takhle nějak.“ (DP7)

Většina dlouhodobých pěstounů neměla možnost rozhodovat se mezi dlouhodobou a přechodnou péčí, protože se stali pěstouny dříve, než byla přechodná pěstounská péče uzákoněna. Tuto možnost mělo pouze 5 pěstounů, kteří ji ale **nezvažovali** z různých důvodů. Jedna dlouhodobá pěstounka je právě v přípravě na přechodnou pěstounskou péči.

Dlouhodobí pěstouni z výzkumu si myslí, že jsou tři hlavní motivace pro přechodnou pěstounskou péči. Jsou jimi představa „dobrého“ **zaměstnání (7)** a **finanční důvody (6)**, které se s tím pojí a snaha **pomoci dítěti (7)**.

„...druhý si myslím, že jim vyhovuje práce z domu, že se můžou starat o děti, můžou být doma a zároveň pracují.“ (DP1).

„Určitě je ta motivace taková, aby dítě nebylo v ústavním zařízení, aby v tom prvním okamžiku života měly u sebe jednoho pečovatele.“ (DP2)

Dalším názorem bylo: „...že takové ty velkokapacitní rodiny končí, takže ti podle mě přechází tady na tu přechodku.“ (DP13). Jedna pěstounka si nedokázala vůbec představit, jaká by mohla být motivace přechodných pěstounů.

Když jsme se bavili o motivaci s přechodnými pěstouny, nejčastěji zmiňovanou motivací byla touha **pomoci dítěti (13)**.

„Tím, že jsme byli dlouhodobí pěstouni a viděli jsme, v jakém stavu si ty děti vozíme z dětských domovů, tak když byla možnost, jít do té přechodky, tak i když jsme měli svoje děcka velké a chtěli jsme už skončit, tak jsme si říkali, že je to něco, co má smysl.“ (PP10)

Dalším důvodem, proč se účastníci rozhodli stát se přechodnými pěstouny, byla **smysluplná práce s dětmi a finanční zajištění** (5), které přechodná pěstounská péče představovala.

„Moje původní práce mi nepřinášela žádný smysl a už odedávna jsem chtěla dělat něco s dětmi, ale neměla jsem na to školy. Něco, aby to mělo nějakou váhu nebo aby to mělo nějaký smysl, aby to někomu pomohlo. Tak jsem si říkala, že by to bylo krásné, práce, která by mě bavila, nemusím mít na to školy a někomu pomůžu.“ (PP3)

„...nebudu zapírat, že by to člověk nezvážil i finančně.“ (PP1)

V devíti případech přechodní pěstouni už **dříve zvažovali dlouhodobou pěstounskou péči**, ale z různých důvodů se rozhodli pro přechodnou. Naopak čtyři pěstouni byli **pevně rozhodnutí**, že se chtějí stát přechodnými pěstouny. Jeden pěstounský pár už dříve byl dlouhodobými pěstouny.

Další důvody, které přechodní pěstouni uváděli, proč se stát přechodným pěstounem byly **pomocť dětem, dělat smysluplnou práci s dětmi** (10), dále **finanční motivace** (5) a **nenaplněné mateřské potřeby** (2).

Příprava

V okruhu *Příprava* jsme se zabývali tím, jak probíhala příprava pěstounů na pěstounskou péči. U dlouhodobých pěstounů se průběh přípravy lišil v závislosti na tom, zda se stali pěstouny před nebo po roce 1999, kdy byla uzákoněna speciální příprava pro osvojitele a pěstouny k přijetí dítěte. Protože soubor dlouhodobých pěstounů se z většiny skládal z pěstounů, kteří jimi byli už více než 16 let, nemohli na některé otázky odpovědět. **Přípravné kurzy** v rozsahu 48 hodin absolvovalo pouze pět dlouhodobých pěstounů. Příprava ostatních pěstounů spočívala v **psychologickém testování, pohovoru s psychologem nebo sociálním pracovníkem a doložení zdravotní způsobilosti** (10) pro výchovu dítěte. Čtyři pěstouni zmínili, že nebylo výjimkou, že tyto psychologické testy absolvovali dodatečně, až po přijetí dítěte.

„Tehdy nebyly přípravy, tehdy byly nějaké pohovory, oni nám dali tu holčičku a až zpětně jsme vyplňovali žádost. Oni potřebovali umístit dítě. Takže většinou vždycky jsem dělala dodatečně žádost.“ (DP12)

U všech přechodných pěstounů z výzkumu probíhaly přípravné kurzy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu v rozsahu 72 hodin.

„Byly to čtyři prodloužené vikendy, celkem tedy požadovaných 72 hodin. Měli jsme lektory ze Slovenska, troufám si tvrdit, že to bylo nejlepší příprava zaměřená na přechodnou pěstounskou péči.“ (PP11)

Přechodní i dlouhodobí pěstouni, kteří měli přípravné kurzy, je hodnotili jako **velice přínosné** (17). Nejvíce pěstouni oceňovali **přísun informací teoretických i praktických a zážitkových metod**, kdy se mohli vcítit do pocitů dítěte.

„Bylo tam hodně zážitkových technik s tím, že si člověk sám na sobě vyzkouší, jak to funguje s téma dětma, jak to na ty děti působí. A fakt ty zážitkové věci jsou daleko intenzivnější, daleko více se to do člověka dostane, než když jenom poslouchá.“ (PP9)

Pro jednoho dlouhodobého pěstouna byly tyto kurzy spíše **stresující**. Pro dva přechodné pěstouny **neměly přínos** z hlediska nových informací ani praxe.

„Zpočátku ano, později jsem zjistila, že jsou nedostatečné, hlavně tam chyběly případy z praxe, školily nás pracovnice, které měly hodně načteno a nastudováno, ale o praxi nevěděly nic.“ (PP13)

Dále jsme s pěstouny diskutovali o tom, zda by měly být přípravné kurzy pro dlouhodobé a přechodné pěstouny společné nebo oddělené. Většina dlouhodobých pěstounů byla pro, aby přípravy byly **společné** (11). Stejný názor mělo sedm přechodných pěstounů, zbytek zastával názor, že by měly být přípravy **oddělená** (8).

„Nejspíš by bylo dobré přípravy kombinovat, měli bychom spolu spolupracovat, protože si myslím, že jsme jeden systém. Měli bychom vědět co je důležité pro obě strany, protože často děti od nás odcházejí do dlouhodobé pěstounky a stává se, že dlouhodobí pěstouni i často nechápou nebo nechtějí přijmout naši roli přechodných pěstounů.“ (PP14)

„Je to lepší rozdělit, určitě. Jako nechtěl bych to mít s nimi, protože každý má svoje problémy a každý řeší něco jiného a každého zajímá něco jiného. A opravdu to chce každý kurz, každé školení zaměřit jenom na tu danou skupinu.“ (PP2)

Přechodní pěstouni odpovídali na otázku, jestli jim v rámci přípravy s odstupem času chyběla některá témata. Devíti pěstounům **nechybělo v přípravě nic**, dalším chyběla **praktická zkušenost** (3), která by je na pěstounství lépe připravila, **informace** (2) o právní stránce a sociálních dávkách, **speciální příprava** (2) na děti různých věkových skupin.

„Vzhledem k tomu, že nám po skončení řekli, že nemáme možnost volby věkové kategorie, tak mi tam naprosto chyběla taková ta speciální příprava, jak se starat o jaké dítě, když má nějaké problémy, jak ty problémy řešit.“ (PP4)

Mimo povinnou přípravu se dlouhodobí pěstouni nejčastěji připravovali četbou **knih** (6) zaměřených na problematiku NRP nebo **setkáváním se s pěstouny** (2) s dlouholetou zkušeností. Někteří pěstouni uvedli, že se na přijetí dítěte nijak **nepřipravovali** (6), až později, v době, kdy už byli pěstouny, navštěvovali semináře a přednášky, které pořádaly různé organizace, setkávali se s ostatními pěstouny a navzájem sdíleli své zkušenosti.

Také u přechodných pěstounů spočívala příprava mimo povinné kurzy hlavně ve čtení **knih, článků a diskuzí na internetu** (7). Dále to byly různé **kurzy a semináře** (4), **setkávání se s jinými přechodnými pěstouny** (3). Jeden přechodný pěstoun uvedl, že se mimo přípravné kurzy nijak **nepřipravoval**.

Informovanost

Kromě pěti pěstounů **sledují aktivně** problematiku pěstounské péče všichni pěstouni. V tomto okruhu jsme se zabývali tím, kde získali a nadále získávají informace o pěstounské péči.

Dlouhodobí pěstouni uváděli nejčastěji jako prvotní zdroj informací o pěstounské péči **sociální pracovníce krajského nebo obecního úřadu** (11).

„...ale první mi to vlastně řekli na úřadě, že vedle adopce je i pěstounská péče a že by pro nás bylo asi lepší, kdybychom šli raději do té pěstounky.“ (DP14)

Zároveň je to pro ně i dnes zdroj informací *„...nebo když chci něco konkrétního, tak se už zeptám těch svých sociálních pracovníků.“ (DP13)*

Dalším velkým zdrojem je vzájemné **sdílení mezi pěstouny** (10), **pracovníci doprovázejících organizací a vzdělávání** (9), které tyto organizace pořádají, **internet** (5) a **knihy** (4), další **kurzy a semináře** (2) mimo povinné vzdělávání pěstounů. Pět pěstounek získává nebo získávalo informace prostřednictvím svého **zaměstnání** v doprovázejících a jiných organizacích figurujících v oblasti NRP.

První informace o přechodné pěstounské péči získali přechodní pěstouni nejčastěji z **internetu** (5), **televize** (4), z různých **kurzů, seminářů** (2) a od svých **známých** (2). Dva pěstouni získali první informace ve **škole** (2), kterou tou dobou studovali.

Jako nejvíce užitečný zdroj informací označila většina pěstounů opět **internet** (11) a **sociální pracovníce krajského nebo obecního úřadu** (7), jejich **doprovodnou organizaci** (5) a vzdělávání které zajišťuje, **televizi** (5), **sdílení s jinými pěstouny** (5). V menším počtu případů to jsou **další organizace** (4) zabývající se NRP, **knihy** (2). Jedna pěstounka uvedla, že opravdu potřebné a užitečné informace získala až **vlastní praxí**.

Okolí

Pro tak důležitý životní krok, jako je přijetí „cizího“ dítěte do rodiny na dlouhou nebo přechodnou dobu, je velice důležitá podpora ze strany rodiny, přátel a známých. Jejich reakce na rozhodnutí našich účastníků byly **různé** (9). Někteří pěstouny chápali a podporovali je a někteří zase naopak byli proti a považovali pěstouny za „nenormální“.

„Jediný, kdo to věděl u nás, tak to byly v práci mé kolegyně, které mě při tom podporovaly, ale rodina ta nás brzdila. Bylo dlouho, než to přijali a myslím, že kdyby žila moje mamka, tak by to nepřijala až do dneška.“ (DP10)

„Někdo to chápe a někdo ne.“ (DP8)

Převážně **pozitivní reakce** ze strany svého okolí mělo šest pěstounů.

„Bud' jsem měla nějaké dobré známé nebo co, ale všichni mi to přáli, co se se mnou stýkali a byli s námi v přímém kontaktu. Měli celkem i dost ty děcka rádi.“ (DP11)

Přechodní pěstouni z výzkumu získávali více **pozitivní zpětné vazby**, celkem ve třinácti případech byly převážně jen pozitivní.

„Já myslím, že pěkný, že všichni to přijali s jako s nadšením. třeba i v práci paní ředitelka to moc hezky přijala, ona má dneska v trvalé pěstounské péči holčičku, takže musím říct, že tak spolu v tom souzníme, že je to hezké.“ (PP6)

U jednoho pěstouna tomu jeho okolí **nebylo moc nakloněno** a u dalšího byly reakce **různé**.

„Názory se různí. Někteří říkají, že jsem blázen, že by do toho v životě nešli, někteří zase říkají, že jsem borec a jako fakt to je různé.“ (PP5)

Největší podporou v začátcích a průběhu pěstounství byly pro dlouhodobé i přechodné pěstouny jejich **partneři** (18), **příbuzní** (6), **přátelé** (9).

„Určitě v manželovi. Jednoznačně manžel a bylo to oboustranné. Bez něho bych to asi nemohla dělat.“ (DP11)

„Určitě mamka, protože bez té bych si to ani netroufla. Takže tam je velká podpora, musí, protože jinak to ani nejde. (DP13)

Přechodní pěstouni navíc zmiňovali podporu ze strany **doprovázející organizace**.

„Ale určitě nezanedbatelná je podpora ze strany doprovodné organizace. Tam se to jakoby věnuje té odborné rovině, ty kamarádky, to je spíš na takové lidské rodině, ale vnímám, že mě v tom podporují a je to moc hezké od nich, protože mě vlastně nemusí podporovat.“ (PD6)

Dva dlouhodobí pěstouni jsou velkou oporou **sami sobě**: *„Víte, mně to žene vždycky mně.“ (DP7)*

Dlouhodobí pěstouni byli navíc dotazováni na to, jak si myslí, že na přechodné pěstouny nahlíží jejich okolí. Většina pěstounů se shodla na tom, že přechodní pěstouni mohou dostávat spíše **negativní** zpětné vazby z okolí s poukázáním na **odměnu pěstouna** (13).

„No tak jak na všechny pěstouny. Myslím si, že všichni lidi vidí prachy. A ať to tak je nebo není, myslím si, že ti ostatní si to myslí. Protože pokud do toho opravdu někdo vejde, tak zjistí, že v tom to není.“ (PD7)

Adaptace

Při příchodu dítěte do nové rodiny nastává fáze adaptace, sžívání dítěte a rodiny. Dlouhodobí pěstouni z výzkumu prožívali toto období **bez větších překážek** (13), některé pěstounky dokonce měly pocit, že *„...se to ženské tělo chová, jako když porodí dítě“*. (DP4). Pět pěstounů zaregistrovalo, že tato adaptace probíhá jinak v závislosti na tom, jak například staré dítě je, jakou historii, zážitky si s sebou nese a jak dlouho bylo v ústavním zařízení před příchodem do rodiny.

„To záleží na tom v kolika letech to dítě přišlo. Pokud to byly miminka, anebo dejme tomu do těch dvou, tří let, tak ta adaptace proběhla úplně v pohodě. Horší už to bylo u dětí, které byly větší, třeba i předškolního věku nebo školního věku, ba dokonce jsme měli slečnu, která měla 14 let, takže to sžívání je trošku jiné a záleží také na tom, jak dlouhou dobu stráví v dětském domově anebo jak vůbec se do toho dětského domova dostali. To znamená třeba syn, který byl týraný svojí maminkou a byl v dětském domově, tak měl ke mně strašně dlouho velkou nedůvěru. Musela jsem si ji získávat, musela jsem být trpělivá. Nic jsme nelámali přes koleno.“ (DP10)

U přechodných pěstounů probíhala adaptace na nové dítě také **bez větších potíží** (13) a to i u pěstounů, kteří měli v péči starší děti. Čtyři pěstouni si myslí, že může adaptace probíhat jinak u **různě starých dětí**. Pro jednu pěstounku byla adaptace se starším dítětem velmi **náročná**.

„Musela jsem si u staršího dítěte zvyknout na totální ztrátu soukromí, a to třeba i na WC a ve sprše. Ten první měsíc jsem se od něho nemohla hnout skoro na krok ve dne i v noci. Bylo to hrozně vyčerpávající.“ (PP12)

Adaptace dítěte a pěstounů může probíhat rozdílně v přechodné a dlouhodobé pěstounské péči. Dlouhodobí pěstouni vidí hlavní rozdíly v tom, že tím, že se do přechodné pěstounské péče častěji dostávají **děti kojeneckého a novorozeneckého věku**, je pro tyto děti snadnější se **na pěstouny navázat** (3).

„Přechodní pěstouni jdou do porodnice a už tam jsou s tím dítětem od narození, od prvního okamžiku, jako klasická maminka odchází z porodnice domů. Tím pádem je tam jedna pečující osoba a nevzniká citová deprivace.“ (DP1)

Dalším názorem je, že má tato **vazba jinou kvalitu** (4), protože „...dítě v přechodce ví, že to není jeho poslední štace, ví, že někam půjde a dochází k tomu zjištění. Ale dítě v trvalé pěstounské péči – to by tam mělo být na furt.“ (DP2) Z toho vyplývá, že i pěstoun by měl počítat s tím, že dítě z rodiny odejde, proto by se k němu neměl tak upnout a neměl by se stavět do role rodiče: „...vy to pořád berete, že vy jste jeho teta, kdežto v té dlouhodobé to berete, že jste jeho rodič. To je trochu rozdíl. I v tom chování by to trochu mělo být znát.“ (DP10)

Přechodní pěstouni z výzkumu, kteří vnímají rozdíl v adaptaci, potvrzují názory dlouhodobých pěstounů o tom, že je tento rozdíl způsobený hlavně vědomím pěstounů, že **dítě z péče odejde** (4).

„No asi v tom, že jako z hlediska pěstouna víte, že to dítě jde pryč, takže je to takové: „Ty tu jsi jenom na čas“. No a u té dlouhodobé to je jako by se vám to dítě jako narodilo. Už je vlastně vaše.“ (PP15).

Dalším rozdílem je mnohem **kratší doba** (2), kterou mají pěstouni i děti na adaptaci. *„Že my na to máme strašně málo u dobu. Že my musíme během vteřiny k tomu dítěti přilnout a zase během vteřiny se odpoutat.“* (PP2)

Rozdíl mezi adaptací v přechodné a dlouhodobé pěstounské péči **nenachází** čtyři dlouhodobí pěstouni a čtyři přechodní pěstouni.

„To si myslím, že ne. Že to děťátko má šok, ať je tak nebo tak, protože ono neví, jestli je u přechodné nebo dlouhodobé. Prostě je u cizích a na něj to musí působit katastroficky.“
(PP5)

Dalším tématem, kterým jsme se v rámci *Adaptace* věnovali, bylo, jestli mohou nastat nějaké překážky v adaptaci u pěstounské péče na přechodnou dobu. Podle názoru dlouhodobých pěstounů může být určitou překážkou v plynulé a rychlé adaptaci opět **věk dítěte a jeho historie** (4), s čímž souhlasí i přechodní pěstouni (8). Zároveň jí může být **nejistota**, kterou mohou děti pociťovat, pokud neví, do jaké následné péče půjdou a jejich aktuální **zdravotní stav**. Ze strany přechodného pěstouna jí může být snaha **citově se nevázat na dítě** (2) nebo potřeba **zvýšené péče biologických dětí** pěstouna.

Pomocť překonat tyto překážky může podle názoru dlouhodobých pěstounů **stabilní vztah mezi manželi pěstouny, otevřenost** pěstouna a **objektivní informace** (2) o nynější i budoucí situaci dítěte.

Jedna dlouhodobá pěstounka přichází se zajímavým návrhem, který by mohl dítěti v adaptaci v přechodné a následně v dlouhodobé péči pomoci. Každé dítě, by mělo mít nějakou nestrannou **osobu, která by provázela dítě po celou dobu**.

„Kdyby byla dejme tomu nějaká studentka nebo sociální pracovnice, někdo, kdo by s tím dítětem přišel, navštěvoval ho velmi pravidelně a intenzivně a pak ho provázela dál. Aby tam nějaká jistota byla. Myslím si, že každá člověk má potřebu někomu patřit, někoho si přivlastnit. Když už jsou přechodky, kterými to dítě bude proplouvat, tak aby byl někdo, kdo bude s tím děckem do té doby, až bude stoprocentní jistota, že to bude fungovat, že to dítě v rodině zůstane a dítě ho už nepotřebuje.“ (DP6)

Psychická náročnost

Dlouhodobá i přechodná pěstounská péče mají svá specifika a každá z nich je v různých ohledech jinak náročná. S pěstouny jsme srovnávali, v čem si myslí, že je přechodná pěstounská péče oproti dlouhodobé více nebo méně náročná.

Pro dlouhodobé pěstouny představuje **emocionální náročnost**, která je spojená s **opakovaným odchodem a střídáním dětí** (13), největší zátěž pro přechodného pěstouna.

„Asi určitě v tom, že to dítě musíte odevzdat potom.“ (DP14)

„No já si myslím hlavně že v tom střídání. Že opravdu takhle víte, že máte dítě a víte, že vám to dojde do dospělosti.“ (DP7)

Kromě toho může být pro pěstouny náročná péče o mladší děti po **fyzické stránce** (2).

„Například ta paní si vzala na rok miminko. Já si to nedokážu představit, protože to dítě vás budí, sáhne vám to na pohodlí. Není to osmihodinová pracovní doba, kde odjedete z práce a máte klid a pokoj ale je to 24 hodin denně. A to vás hrozně vyčerpává.“ (DP4)

Dále dlouhodobí pěstouni zmiňovali to, že přechodný pěstoun musí neustále **spolupracovat s různými odborníky** (2) a v relativně **krátkém čase** (2) musí s dítětem spoustu věcí zvládnout. Jedna pěstounka vidí psychickou náročnost v tom, že s dítětem **nemohou plánovat** do budoucna.

To, že tato péče **jednou skončí a dítě z jejich péče odejde** (11), je podle většiny dlouhodobých pěstounů méně psychicky náročné na přechodné péči. Přechodní pěstouni si s dítětem nemusí projít často obtížným obdobím puberty, hledáním identity a jeho dalších krizí v životě. Po odevzdání dítěte do následné péče mají přechodní pěstouni čas si na chvíli **odpočinout**. Zároveň mohou kdykoliv s přechodnou pěstounskou péčí **skončit**.

„Je to náročné na tu dobu kdy to dítě máte, ale víte, že můžete vypnout, když to dítě dáte pryč. A že máte jenom ten časově omezený prostor, takže víte, že to skončím. Kdežto u té dlouhodobé pěstounské péče máte vlastně práci pořád.“ (DP5)

Třem pěstounům se nezdálo, že by byla přechodná pěstounská péče v něčem méně náročná.

„Není méně náročná. Ona je náročná jako každé vychovávání dítěte. To máte jedno, jestli ho máte na rok nebo na pět let.“ (DP9)

Tak, jako si mysleli dlouhodobí pěstouni, nečastěji je pro přechodné pěstouny po psychické stránce náročné **předávání dítěte** (10), neustálá **změna** (3).

„Takže to je na tom to nejnáročnější předat to dítě. I když to jde dobře, víme, proč to děláme, jsme na to připravení, ale jinak v té hlavičce to prostě vrtá.“ (PP7).

„A to věčné střídání a navykání si. Jakoby nic není stálé a napořád. Takže musí ten přechodkář být hodně flexibilní a rychle si navykat.“ (PP15)

Přechodný pěstoun musí být **přípraven na vše** (5), co přijde. Nikdy neví, jak staré dítě, s jakou historií a fyzickými nebo psychickými potřebami k nim do péče přijde.

„U nás je to, že s každým dítětem řešíte něco úplně jiného. V tom je to náročné, že oficiálně musíte být připraveni na každé dítě. To znamená jak na malé, tak na větší.“ (PP1)

Tři přechodní pěstouni potvrdili, že je velmi náročná **komunikace s třetími stranami** (3), ať už to jsou odborníci nebo biologičtí rodiče dětí, v důsledku čehož pěstouni ztrácí své **soukromí**.

„Přechodka je náročná v tom, že se musíme často adaptovat na různé rodiny, ať už to jsou bio rodiny nebo dlouhodobí pěstouni nebo adoptivní rodiny. Máme kontakty s rodinou dítěte, se sourozenci, pokud jsou u jiných pěstounů a pořád se adaptujeme. Pak máme taky neustále jiné sociální pracovnice těch dětí, pokaždé z jiného OSPODu a každá je jiná, každá má jiný přístup.“ (PP14)

Dále přechodní pěstouni zmínili **fyzickou náročnost** a to, že nemají z počátku k dispozici **žádné informace o dítěti** (2), které do jejich péče přišlo.

Z pohledu přechodných pěstounů je přechodná péče méně náročná v tom, že se o přijaté dítě **nemusí starat až do dospělosti** (5), kdy by na to už nemuseli mít sílu a mohou kdykoliv s touto péčí **skončit**.

„Z mého pohledu 52letého člověka je pěstounská péče trvalá mnohem náročnější, protože já vidím, že to dítě se musí dovést do dospělosti a tam já už nemám ty síly ani ambice nemám.“ (PP6)

Tři přechodní pěstouni si nemyslí, že je něco, v čem by byla přechodná péče méně náročná než dlouhodobá.

Odborné služby

Doprovodné organizace mají kromě přípravných kurzů a dalšího povinného vzdělávání pro pěstouny zajišťovat nebo zprostředkovávat odbornou pomoc ve formě poradenství při výchově dítěte svěřeného do péče, které může zahrnovat psychologické a terapeutické služby pro dítě i pěstouna a supervizní setkání. Většina dlouhodobých pěstounů z výzkumu některou formu odborných služeb pro **sebe** (2) nebo pro **dítě** (7) **využila**. Stejně tak přechodní pěstouni **využili** (8) těchto odborných služeb ve formě supervizí nebo návštěvy psychologa pro pěstouny samotné. U zbylých pěstounů ještě nenastala situace, kdy by museli tyto odborné služby využít.

„...určitě jsem využila tu možnost promluvit si se sociální pracovníci, s psychologem. Když nějaký problém je, tak určitě to pro mě bylo velkým přínosem, protože tím, jak jsme 24 hodin v tom problému, který vyvstane, tak vy máte pocit, že jste ho probrala snad ze všech úhlů a možností a vidíte, že už vás nic nenapadá a fakt potřebujete ten zásah zvenčí někoho, kdo vás slyší, poslouchá. A už jenom to, že můžete mluvit nahlas s někým, kdo tomu rozumí, tak už to je obrovská úleva, že v tom nejste sama. Takže to vnímám jako obrovské plus. Využila jsem to několikrát.“ (DP5)

„Zatím ne, ale jo, využil bych je. Teda zase jenom s někým, zase s našimi lektory z přípravy, se kterými se známe.“ (PP2)

Ve spojitosti s tím, že většina pěstounů shledává určité aspekty přechodné pěstounské péče psychicky náročnější, jsme se pěstounů ptali, jestli si myslí, že by měly být tyto odborné služby, konkrétně psychologické, terapeutické nebo supervizní poradenství, pro přechodné pěstouny povinné. Osm dlouhodobých pěstounů a stejně tak sedm přechodných si myslí, že by bylo dobré, kdyby byly tyto odborné služby **povinné**. Ideální by podle nich bylo, kdyby byly jednou za určitou dobu, například rok, nebo dva roky anebo vždy po předání dítěte ve formě skupinových supervizí nebo individuálním sezením s psychologem. Psycholog by měl být pro pěstouny známý a stálý a měl by se orientovat v jejich situaci. Neměl by být spojený s doprovodnou organizací, ale spíše někdo „zvenčí“, aby se pěstouni necítili ohrožení.

„Stoprocentně, už kvůli syndromu vyhoření. Protože nepoznáte, jestli ten chlap nebo ženská ještě na to má. A myslím si, že tam by to mělo být o to více hlídané.“ (DP6)

„Myslím si, že na ty naše schůzky pěstounů by měl eventuálně docházet nějaký psycholog. To já bych uvítal, kdyby tam docházel někdo, komu můžeme důvěřovat, který by se o to zajímal, znal ty naše děcka, aspoň tak nějak povrchově, a i po tom předání by tam dál pracoval a dál by tam chodil. Že ke každé organizaci by byl jeden psycholog, který by to organizoval, ale tak nezávisle.“ (PP8)

Proti tomu, aby tyto služby byly povinné, bylo sedm dlouhodobých pěstounů a osm přechodných pěstounů. Jejich největší argument byl ten, že **každý pěstoun je jiný** a „...kdyby byla tato služba povinná – byla by to pro něj zase jen další povinnost.“ (PP13). Pěstoun by se k tomu mohl stavět už od začátku odmítavě. Těmto pěstounům se zdá lepší, aby bylo využití této služby přechodným pěstounům doporučeno, ale následná volba je ponechána pouze na nich.

„Tak já si myslím, že by to asi nemělo být povinné, ale v podstatě asi pro každého člověka, který tady v tomto je, je to dobré, je to v jeho zájmu. Zase bych to přímo nenařizoval, ať je to povinné, ať si k tomu každý svým způsobem dojde sám, jestli to potřebuje nebo nepotřebuje.“ (PP9)

Role přechodného pěstouna

V tomto okruhu jsme rozebírali, v čem vlastně spočívá náplň, úkol nebo obsah role přechodného pěstouna pro dítě. Dlouhodobí pěstouni došli k závěru, že hlavním úkolem přechodného pěstouna je **pečovat o dítě** (13), naplňovat jeho základní potřeby, být pro dítě **vzorem** (2).

„Být tady pro to dítě, dokud se mu nenajde nějaká jiná rodina, to je vlastně ten jeho největší úkol. Prostě tady být pro to dítě, když nikoho jiného nemá.“ (DP15)

Z toho čtyři dlouhodobí pěstouni zmínili, že je úkol přechodného pěstouna stejný, jako **biologického nebo náhradního rodiče**. Tři pěstouni uvádí, že by měla být pěstounka spíše v pozici „tety“.

„Že je jakoby teta a že ho má po tu dobu, než se například najde maminka anebo jeho biologická mamka se dá do pořádku nebo něco takového a vy to musíte mít i tak postavené.“ (DP10)

U přechodných pěstounů byl popis jejich role pestřejší. Opět se někteří z nich shodli na tom, že jejich hlavním úkolem je o dítě **pečovat** (6), poskytnout mu **bezpečí, jistotu, domov, lásku** (6), být **stabilizačním, přechodným můstkem** (5) mezi biologickou a náhradní rodinou.

„Domov, bezpečí, jistota, důvěra to rovná se bezpodmínečná láska.“ (PP6)

„Ten přechodně jak by asi fakt měl být od toho slova přechodný, takový můstek, takové něco, aby to děcko nebylo najednou hozené do něčeho, čemu nerozumí, kde neví, jak co funguje, tak tady to by měl slíznou ten přechodňák.“ (PP10)

Dále je jejich úkolem dítěti ukázat, **jak má fungovat rodina** (4), pokud to v přechozím prostředí nebylo možné. Být pro dítě určitým ženským i mužským vzorem.

„Jak funguje ta rodina. A navíc, v ústavu jsou samé „tety“. Ta holčička přijela k nám a říkala manželovi „teto“. Jakože ten chlap tam chybí.“ (PP7)

Tři přechodní pěstouni vnímají svoji roli podobně jako role „tety“, dva **neshledávají rozdíl** mezi rolí dlouhodobého a přechodného pěstouna.

Pěstoun na přechodnou dobu

Dlouhodobí pěstouni si představují ideálního přechodného pěstouna jako někoho, kdo **má velký vztah k dětem (7)** a má **zkušenosti s vlastními nebo cizími dětmi (4)**. Někteří pěstouni přímo řekli, že ideální by byla bývalá učitelka nebo zaměstnankyně kojeneckého ústavu, někdo, kdo je znalý v problematice NRP a chová se podobně jako babička nebo teta. Dále pěstouni popisovali **srdečného a hodného (2)**, **tolerantního a otevřeného (3)**, **empatického, pozitivního, flexibilního, komunikativního** člověka se **zdravým sebevědomím a selským rozumem**. Jedna pěstounka tyto vlastnosti poeticky vyjádřila větou: „*Aby byl člověk.*“ (DP9). Jako velmi důležitou pro výkon přechodné pěstounské péče považovali dlouhodobí pěstouni **podporu (2)** ze strany okolí přechodného pěstouna a dostatek dalších **zájmů a koníčků**.

„Měl by mít úžasný vztah k dětem obecně. Třeba taková učitelka mateřské školky, je zdravá cítí se dobře a je třeba už v důchodě, tak si třeba klidně může vzít takové miminko a vypiplat ho, protože mám zkušenosti. Nebo z kojeneckých ústavu ty sestřičky.“ (DP3)

„Určitě by měl být tady pro ty děti, otevřený s otevřenou náručí a prostě brát ty děti jakékoliv.“ (DP15)

Pro přechodné pěstouny mohla být tato otázka z části projektivní. Tak jako dlouhodobí pěstouni nejčastěji zmiňovali důležitost **vztahu k dětem (6)**, **empatii (5)**, **toleranci a trpělivost (4)**, **pozitivní přístup, schopnost komunikovat** s úřady a neustále se **vzdělávat**. Vlastnost, kterou dlouhodobí pěstouni nezmínili, ale pro pět přechodných pěstounů byla velmi důležitá je **psychická odolnost a odstup**.

„Vydržet hodně, nic si nedělat z ničeho, nic neřešit a chránit děti i proti nim samotným.“ (PP13)

„A taková ta psychická odolnost vůči všemu, co se kolem něj děje.“ (PP10)

Odchod dítěte

Tak, jak většina přechodných pěstounů potvrdila, jedním z nejnáročnějších aspektů přechodné péče jsou odchody dětí do následné péče adoptivních, trvalých pěstounských nebo biologických rodičů. Období přechodu je pro pěstouny velmi psychicky zatěžující a vysilující. Proto jsme se dlouhodobých pěstounů ptali, co by přechodným pěstounům

doporučili pro vyrovnání se s odchodem dítěte. Nejlepší strategií se jim zdálo to, aby šli do přechodné pěstounské péče už s **profesionálním přístupem** a jistým **odstupem** (7). Pěstouni by si měli uvědomovat, že dítě do jejich péče přijde, ale po čase i odejde, a proto by se měli snažit se na dítě tolik citově nevázat.

„No prostě brát to opravdu jako práci, mít ten profesionální přístup, kdy jsem prostě vychovatel. Jsem tady proto dítě po tu dobu, udělám pro něj maximum a pak ho propustím. Mít ten profesionální přístup, že nejsem máma, ale jsem vychovatel.“ (DP5)

Po přechodu dítěte by si měli pěstouni dopřát **odpočinek** (3) a postupně se od dítěte **oprostit** a uzavřít pomyslnou knihu života dítěte anebo naopak co nejdříve si **vzít další dítě do péče**. Odpoutání pěstouna od dítěte může usnadnit i to, že ví, že dítě přechází do lepšího prostředí, než ze kterého přišlo a po předání dostávají od rodičů **zpětnou vazbu** (4), jak se dítěti daří.

„Je fajn když to jsou to lidi, se kterými si sednout a mají potom zpětnou vazbu.“ (DP2)

Pokud je pro pěstouna velice těžké smířit se s tím, že dítě z rodiny odejde, připomínají dlouhodobí pěstouni možnost **přejít do dlouhodobé pěstounské péče** (2) a dítě si nechat.

Samotní přechodní pěstouni z výzkumu uváděli, že zvládají odchody dětí z jejich péče různě. I když je přechod velice citlivou záležitostí, dokáží se s ní dříve nebo později smířit. Stejně tak, jako je každé dítě jiné, tak je jiný i přechod dítěte. Důležité však pro pěstouny je **nová náhradní rodina** (5), kam dítě předávají.

„Vždy je to těžké, ale hodně záleží na tom, do jaké rodiny dítě jde a jak dlouho jej máme. Čím déle je u nás, tím hůře neseme předávání my i dítě. Pokud jde do dobré rodiny, máme z toho radost a často máme i zpětnou vazbu od nových rodičů, jak se dětem daří, navštěvujeme se, píšou, posílají fotografie, tak to je hrozně fajn.“ (PP12)

Čtyři pěstouni se na přechod předem vnitřně **psychicky připravují**. Dva pěstouni sdělili, že jim velice pomohlo, pokud byl **přechod dobře naplánován**, probíhal delší dobu za pomoci psychologa. Dále je pro pěstouny důležitý **odpočinek** (5) po předání dítěte, kdy se pěstoun může věnovat sobě a své rodině a svým koníčkům. Jedna pěstounka zmínila, že je ovšem tato doba velice **krátká**.

„Určitě by ta doba měla být víc než 14 dní. Týden se jenom vzpamatováváte, že tady to děcko není, že jste byli na něco zvyklí. Že už jenom musíte vyprat ty věci, roztrídít je, prostě na chvilku z toho vypnout, začít dělat něco sám pro sebe, alespoň na chvilku dělat něco úplně jiného.“ (PP10)

Podporou v době po přechodu dítěte z péče jsou pro pěstouny jejich **partneři a rodina** (7) a další **přechodní pěstouni**, se kterými mohou sdílet své prožitky.

Výhody a nevýhody

Odpovědi pěstounů na výhody a nevýhody přechodné pěstounské péče se velmi podobali odpovědím v okruhu *Psychická náročnost*. Největší výhodou, kterou dlouhodobí pěstouni spatřují v pěstounské péči na přechodnou dobu je ta, že dítě **nemusí jít do ústavní péče** (6), ale může zůstat v rodinném prostředí.

„Spíš to je jenom kvůli tomu dítěti, že nejde do toho ústavu, kde leží jenom, ale už jde to rodiny. Protože čím dřív jde do té rodiny, tak to dítě to prospívá a může se mu věnovat.“ (DP13)

Další výhodou je možnost přechodných pěstounů kdykoliv **skončit** (6) a nemuset s dítětem prožívat některá **náročná vývojová období** (4). Pro přechodné pěstouny může tato péče být **dobrým, naplňujícím zaměstnáním** (5), pokud mají rádi práci z domu.

Přechodní pěstouni vnímali stejné výhody přechodné pěstounské péče. Jsou jimi možnost kdykoliv **ukončit** výkon pěstounské péče, to, že dítě z péče jednou **odejde** (7) a že pro ně přechodná pěstounská péče představuje **naplňující zaměstnání** s výhodou **práce z domu** (7).

„Já v tom spatřuju velkou výhodu a pro mě je to takový domácí klid a pohodu. Mám to jakoby podobně jako to dítě. Já se tady doma cítím bezpečně, cítím se příjemně, jsem tu ráda...“ (PP6)

Dále bylo výhodou vytvoření **zdravé citové vazby dítěte** (2) s pečující osobou a vlastní **vnitřní obohacení** (2) pěstounů.

Nevýhodou, kterou uváděli dlouhodobí pěstouni je **emoční náročnost** (6) pro pěstouny, ale především i děti, které péčí prochází. Dále **ztráta soukromí** (2), nutnost pěstouna být **připraven na vše**, a přitom vystát **kritiku**, se kterou se v jeho okolí může setkat.

„Mě tam stále napadá to slovo, ten motiv zrady. Že to dítě zase zažívá to odložení někam, do jiného prostředí.“ (DP5)

Dva dlouhodobí pěstouni vyjádřili obavu z toho, že pokud se situace dítěte během jednoho roku nevyřeší, pak je nevýhoda ta, že dítě odchází **zpátky do dětského domova**, před kterým ho měla právě přechodná pěstounská péče chránit.

„A potom někdy se stává, že to dítě tam může být jenom rok, ale stane se, že se nenajdou vhodní žadatelé nebo se najdou týden před vypršením, a to nejde předat tak rychle, musí to trvat déle. A potom stresy těch pěstounů, že pokud to neprodlouží tak dítě bude muset do zařízení. Anebo situace, když ví, že je to dítě tam měli rok, vyiplali ho a potom musí zpátky do zařízení, to musí být pro ně strašné.“ (DP1)

Pro přechodné pěstouny představuje největší nevýhodu opět psychická náročnost této péče, která je způsobena **odchody dětí (7)**, neustálou **změnou (3)**, nutností být připraven na **dítě všech věkových kategorií**. Dále pak časté kontakty a nespolečné s **úředníky, lékaři, biologickými rodiči (2)**, čímž pak pěstoun ztrácí své **soukromí**. Jednoho přechodného pěstouna nenapadá žádná nevýhoda této péče

„Takže pořád začínáte znovu a znovu.“ (PP4)

Přínos pěstounské péče

V poslední části rozhovorů se pěstouni „vrátili zpátky do minulosti“ a zamýšleli se nad tím, zda se všemi svými zkušenostmi, které získali, by se opět chtěli stát pěstouny. Všichni pěstouni odpověděli, že by se určitě **opět chtěli stát pěstouny**, kromě jednoho přechodného pěstouna, který by tuto volbu **zvažoval**.

Dále jsme se jich ptali, jestli by zvolili dlouhodobou nebo přechodnou formu pěstounské péče. Většina dlouhodobých pěstounů by opět **zvolila dlouhodobou pěstounskou péči (9)**, ostatní by přechodnou péči **zvažovali**, ale dodávali, že by jejich rozhodnutí záleželo na **okolnostech**. Stejně tak většina přechodných pěstounů by opět **zvolila přechodnou pěstounskou péči (11)**, dva pěstouni by **zvažovali** dlouhodobou péči, pokud by měli podporu celé rodiny. Dva pěstouni už v minulosti byli dlouhodobými pěstouny.

Poslední otázka se zabývala tím, v čem je nebo byla pěstounská péče pro pěstouny přínosná, co jim do života dala. Nejčastěji dlouhodobí pěstouni zmiňovali slova jako jsou **obohacení, smysl života, naplnění, tolerantnost a schopnost odpouštět (11)**. Pro některé

z nich byli největším přínosem pěstounské péče právě **děti** (6) a **noví lidé** (2), se kterými se díky pěstounské péči seznámili.

„Strašně moc. Každý neúspěch, nezdar průser, který nastal mě strašně obohatil jako člověka, že teď snad přežiju úplně všechno.“ (PD2)

„U mě je to jednoznačné, jinak bych nikdy nebyla mámou.“ (DP6)

Přechodní pěstouni popisovali přínos pěstounské péče jako vnitřní **pocit naplnění, uspokojení, nový pohled na svět** (5), **dobry pocit** (10) z toho, že mohou nějakému dítěti pomoci. Čtyři přechodní pěstouni ještě zmínili, že mohou dělat **profesi, která je baví**. Dva pěstouni díky přechodné pěstounské péči poznali **lidi, kteří je obohacují**.

„Uspokojení, že děláme něco prospěšného a pomáháme těm nejmenším.“ (PP11)

„...ale prostě myslím si, že mě to zase posunulo na jinou úroveň myšlení. Že člověk tak většinou přemýšlel, co já, co rodina a teď přemýšlí co já, co společnost nebo co ty děti a už se tak trochu zaměřuje jiným cílem.“ (PP2)

„Když to vezmu úplně z osobního hlediska, tak je to to, že dělám to, co mě baví. Že mě to baví pečovat o děti a že se tomu můžu věnovat...Takže tady jsem si říkala, že jsem opravdu tam kde jsem chtěla být.“ (PP1)

Připomínky a náměty

Po zodpovězení hlavních otázek, dostali pěstouni možnost vyjádřit cokoliv, co je napadá k otázkám rozhovoru, výzkumu nebo obecně k problematice pěstounské péče. Do tohoto okruhu jsou zařazeny témata, které pěstouni zmínili už v průběhu rozhovoru, ale v jednotlivých okruzích pro ně nebyl prostor.

Jedna pěstounka v rozhovoru postrádala otázky zabývající se **rolí muže v pěstounské péči**.

„Myslím si, že jste tam ani jednou neřekla o tom, co na to váš manžel? Jaké role je chlapa tady v tomhle, v této rodině. Jaká role je chlapa v přechodné rodině.“ (DP6)

S více pěstouny jsme v průběhu rozhovorů narazili na to, že je velice obtížné najít **psychologa, který se profesně zaměřuje na problematiku NRP** (5) a má zkušenosti s prací s dětmi v náhradních rodinách. Nemusí to být ovšem jen psycholog, ale i dětský lékař, učitel a sociální pracovník.

„Takže člověk musel chodit, shánět a je obrovský rozdíl, jestli vám vyšetření udělá klasický psycholog anebo psycholog, který rozumí pěstounské péči. V tom je tak velikánský rozdíl, že se o tom se nedá ani vykládat. A také ty doprovodné organizace nemívají specialisty na tu pěstounskou péči. A to je ten největší kámen úrazu.“ (DP1)

Často zmiňovaným tématem také byla **biologická rodina dětí**. Poslední trendy v oblasti NRP zvyšují důležitost biologické rodiny v životě dítěte. Pěstouni mají ovšem opačný názor i zkušenosti. Souhlasí s tím, že by děti měli o svých biologických rodičích vědět, ovšem ne vždy je pro děti přínosem, aby se s nimi setkávali (4).

„Já bych omezila kontakt dítěte s biologickými rodiči, protože oni je akorát kazí.“ (DP3)

Dále pěstouni upozorňují na to, že se po odebrání dítěte z biologické rodiny s touto rodinou dále **nepracuje** (3).

„Určitě si myslím, že by stálo za to, nějakým způsobem nastavit práci s biologickou rodinou, což momentálně se moc neděje. Když se to dítě vrací do biologické rodiny, tak ta biologická rodina neprochází tou přípravou, jakou musí procházet pěstouni. Protože právě tím, že selhali, že byl nějaký problém, je jasné, že tam nemají ty kompetence, že jim chybí.“ (PP4)

Dlouhodobí pěstouni vyjadřovali obavy z toho, jestli je možné, aby se za rok vyřešily všechny problémy biologické rodiny, aby se dítě mohlo vrátit zpátky. Pokud ne, a dítěti se nenajde nová náhradní rodina, pak je možné, že dítě bude putovat do ústavní výchovy. V takovémto případě ztrácí přechodná pěstounská péče smysl.

Problematickým tématem pro přechodné pěstouny byla **specializace pěstounů** (2). Je velmi náročné zvládat péči jak o miminko, tak o dospívajícího. Zvláště u dospívajících je tato péče velice náročná a pěstouni na ni nejsou připraveni. Řešením by podle pěstounů měla být jejich specializace na určité věkové skupiny nebo alespoň výcvik, který by pěstouny na práci s dospívajícími připravil.

Dalším tématem, které pěstouni zmiňovali, byla **práce úředníků a soudů**, kterou se někdy zbytečně prodlužuje pobyt dítěte v přechodné pěstounské péči a dále jejich vzájemná spolupráce s přechodnými pěstouny, která by měla být na partnerské úrovni, ale podle zkušeností pěstounů není. Přechodní pěstouni jsou velkým zdrojem informací o dítěti, a proto by se na jejich názor měl brát větší ohled.

Přechodní pěstouni vyzdvihovali **důležitost dlouhodobých pěstounů** a vyjádřili přání, aby jich bylo do budoucna více (3).

„*Ať je nás víc...ani ne nás, ale spíš těch, co mají zájem o ty děti, aby ty děti mohly jít dál, protože pokud nebudou mít kam jít, tak naše práce bude o ničem.*“ (PP2)

7.2 Odpovědi na výzkumné otázky

1. V čem se liší psychologické aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče z pohledu dlouhodobých a přechodných pěstounů?

První výzkumná otázka se zabývala rozdíly v psychologických aspektech mezi dlouhodobou a přechodnou pěstounskou péčí. Při porovnání odpovědí pěstounů můžeme nalézt rozdíly mezi přechodnou a dlouhodobou péčí především v pěti okruzích. Jsou jimi okruh *Motivace, Okolí, Adaptace, Psychická náročnost, Výhody a nevýhody*.

Z výsledků vyplynulo, že i když je hlavní motivací u obou skupin pěstounů pomoci dítěti, další motivace se liší. U dlouhodobých je druhou nejčastější motivací naplnění rodičovských potřeb, tedy „mít dítě“, kdežto přechodné pěstouny motivuje vidina smysluplného povolání. Přínos pěstounské péče pro pěstouny souvisí s jejich motivací. Logicky pokud motivací dlouhodobých pěstounů bylo to, že chtěli dítě, pak přínosem pěstounské péče pro ně bylo právě to, že dítě dostali. Stejně tak u přechodných pěstounů, kteří získali smysluplné zaměstnání.

Reakce okolí na to, že se účastníci stali pěstouny byla také odlišná. Většina dlouhodobých pěstounů se setkávala z části pozitivními, tak i negativními ohlasy na jejich pěstounství. Navzdory tomu, že si mysleli, že se přechodní pěstouni mohou ve svém okolí spíše setkat s kritickými postoji („...že to dělají jenom pro peníze“), přechodní pěstouni zaregistrovali spíše jen pozitivní zpětné reakce.

Z pohledu pěstounů probíhá adaptace u těchto dvou péčí rozdílně hlavně proto, že dítě z přechodné pěstounské péče do roku odchází, tudíž na adaptaci je mnohem kratší čas než u dlouhodobé. Také vědomí toho, že dítě odchází ovlivňuje kvalitu a hloubku vztahu pěstoun – dítě v adaptaci. Pěstouni však upozorňují na to, že každá adaptace v dlouhodobé i přechodné pěstounské péči záleží především na věku, situaci a historii dítěte.

Z pohledu pěstounů dělají odchody dětí z přechodné péče tuto péči oproti dlouhodobé péči psychicky náročnější. Odchody dětí jsou pro přechodné pěstouny spojené

s velkým emočním vypětím, které ovlivňuje rodina, ke které dítě přechází. Tyto neustálé odchody a příchody nových dětí a s tím spojené změny sice dlouhodobí pěstouni nemusí podstupovat, ale oproti tomu s dítětem prochází všemi náročnými vývojovými obdobími a životními krizemi. Aspektem, který dělá přechodnou pěstounskou péči v očích pěstounů méně náročnou, než je dlouhodobá péče, je možnost kdykoliv s pěstounskou péčí skončit, oddychnout si od péče o děti. I když mají i dlouhodobí pěstouni možnost skončit s pěstounskou péčí a vrátit dítě do ústavu, ve většině případů se takto neděje a jejich péče trvá až do osamostatnění se dítěte.

Aspekty přechodné pěstounské péče, které jí dělají v očích pěstounů náročnější, nebo méně náročnou než dlouhodobou, popisovali pěstouni také jako její výhody a nevýhody. Proto se v obou okruzích *Psychická náročnost* a *Výhody a nevýhody* objevují podobné odpovědi pěstounů. Tedy psychická náročnost nebo nenáročnost přechodné a dlouhodobé pěstounské péče je jejich výhodou či nevýhodou.

V okruhu *Příprava* bylo primárním rozdílem to, že většina dlouhodobých pěstounů povinné přípravné kurzy vůbec neabsolvovala. Tyto kurzy v rozsahu 72 hodin absolvovali všichni přechodní pěstouni. Rozdíl je dán povahou vzorku, protože většina dlouhodobých pěstounů se stala pěstouny v době, kdy žádné přípravné kurzy neexistovaly.

V okruzích *Odborné služby*, *Pěstoun na přechodnou dobu* a *Odchod dítěte* nebyl nalezen aspekt, který by se u dlouhodobých a přechodných pěstounů lišil anebo se otázky tohoto okruhu zaměřovaly pouze na přechodnou pěstounskou péči, tudíž nebylo možné je s dlouhodobou péčí srovnat.

Z výzkumu vyplývá, že většina rozdílů v psychologických aspektech dlouhodobé a přechodné pěstounské péče je dána především dočasností nebo dlouhodobostí těchto péčí a tím, že z přechodné pěstounské péče odchází a přichází děti stále nové. Cíle přechodné a dlouhodobé pěstounské péče jsou rozdílné. V přechodné pěstounské péči je cílem hlavně to, aby děti zůstaly v rodinném prostředí a nemusely jít do dětského domova v době, kdy se jim hledá nová náhradní rodina nebo biologická rodina upravuje své podmínky. U dlouhodobé péče je tím cílem „dát“ dítěti rodinu, ve které může vyrůstat, žít. I když všichni pěstouni chtějí v prvé řadě pomoci dítěti, přechodná pěstounská péče je pěstouny brána převážně jako smysluplné zaměstnání a dlouhodobá pěstounská péče jako způsob, jak naplnit své rodičovské potřeby.

2. Jaké jsou názory a postoje dlouhodobých pěstounů k přechodné pěstounské péči?

Dlouhodobí pěstouni z výzkumu si myslí, že hlavní motivací přechodných pěstounů je vidina dobře placeného zaměstnání a způsob pomoci dítěti vyhnout se ústavní péči. Kvůli finanční motivaci se podle jejich názoru mohou přechodní pěstouni setkávat spíše s negativní kritikou v okolí („...že to dělají pro peníze.“).

Adaptace v přechodné pěstounské péči se podle dlouhodobých pěstounů může lišit. Někdy může být adaptace jednodušší, rychlejší, protože se do této péče dostávají hlavně novorozenci a kojenci. V každém případě si myslí, že tuto adaptaci opět ovlivňuje vědomí toho, že dítě z péče odejde. Pomocť přechodným pěstounům v adaptaci by podle jejich názoru mohl otevřený postoj pěstounů ke každému dítěti, objektivní informace o jeho situaci a silný stabilní partnerský vztah pěstounů.

Fázi přechodu dětí do následné péče shledávají pro děti i přechodné pěstouny velmi psychicky náročné, a proto na ni podle jejich názoru musí být pěstouni předem psychicky připraveni. Měli by tyto odchody zvládat jako profesionálové a dopřát si po nich odpočinek.

Na druhé straně vidí dlouhodobí pěstouni výhodu přechodné pěstounské péče v tom, že ji mohou pěstouni kdykoliv ukončit a po odchodu dítěte mají na odpočinek čas. Půlka dlouhodobých pěstounů si myslí, že by bylo dobré, kdyby přechodní pěstouni museli povinně využívat odborných – psychologických, terapeutických, poradenských služeb. Druhá polovina by tuto službu pěstounům spíše doporučila, než povinně přikázala.

Přechodný pěstoun by měl podle účastníků výzkumu mít vřelý vztah k dětem a mít zkušenosti buď se svými, nebo jinými dětmi. Měl by to být empatický, tolerantní a otevřený člověk. Jeho hlavním úkolem je podle dlouhodobých pěstounů pečovat o dítě a být mu vzorem, což někteří pěstouni neodlišují od role biologického nebo náhradního rodiče. Někteří tuto roli přirovnávají k roli „tety“.

Velkou výhodou přechodné pěstounské péče je pro dlouhodobé pěstouny to, že děti nemusí jít do ústavní péče a mohou navázat vazbu s pečující osobou. Rizika této péče pro děti i pěstouny vidí v přechodech do následné péče.

Z rozhovorů soudíme, že dlouhodobí pěstouni mají k přechodné pěstounské péči většinou kladný postoj. Myslí si, že je tato péče pro děti potřebná, ale má podle nich některé slabé stránky, jako jsou emočně náročné přechody dětí z přechodné do dlouhodobé péče, odchody dětí zpátky do ústavní péče nebo k nefunkční biologické rodině. Dvě pěstounky otevřeně přiznaly, že k této péči mají spíše negativní postoj, který získaly díky špatné

zkušenosti jejich známých přechodných pěstounů. I když si myslí, že je tato péče pro děti potřebná, nelíbí se jim, že trvá pouze rok. Podle jejich názoru není možné, aby biologická rodina vyřešila své problémy za pouhý rok a dítě se tak vrací opět do nefunkční rodiny. Dále tuto péči neschvalují proto, že si myslí, že hlavní motivací přechodných pěstounů jsou finance.

3. Jaké informační zdroje jsou pro pěstouny nejpřínosnější?

V poslední výzkumné otázce jsme se zabývali tím, jaké zdroje informací o pěstounské péči pěstouni využívají a které pro ně mají největší přínos. První informace o pěstounské péči získali dlouhodobí pěstouni od pracovníků krajského nebo obecního úřadu. Přechodní pěstouni se poprvé dozvěděli o přechodné pěstounské péči převážně z internetu nebo televize.

Nejužitečnější zdroje informací jsou pro dlouhodobé pěstouny jiní pěstouni, se kterými si navzájem sdělují informace. Dále jejich doprovodná organizace, která je informuje i prostřednictvím povinného vzdělávání. V menším počtu případů využívají internet, knihy, jejich zaměstnání, kurzy a semináře zprostředkované někým jiným než jejich doprovodnou organizací.

Nejvíce informací získávají přechodní pěstouni z internetu nebo od sociálních pracovníků krajského a obecního úřadu. Dalším dobrým zdrojem je doprovodná organizace, televize a vzájemné sdílení s dalšími přechodnými pěstouny. Někteří získávají informace z dalších kurzů, přednášek a knih.

Z výzkumu vyplývá, že nejužitečnější informace získávají pěstouni od lidí tzn. od sociálních pracovníků krajských a obecních úřadů, dalších pěstounů a pracovníků doprovodných organizací. Nezastupitelné místo mají v dnešní době i články a diskuze na internetu.

8 DISKUZE

8.1 Interpretace a srovnání výsledků s dalšími výzkumy

Cílem výzkumu bylo porovnat psychologické aspekty přechodné a dlouhodobé pěstounské péče, dozvědět se, jaký mají dlouhodobí pěstouni názor na přechodnou pěstounskou péči a z jakých zdrojů získávají pěstouni informace.

V první výzkumné otázce zkoumající psychologické aspekty přechodné a dlouhodobé pěstounské péče, se objevily rozdíly hlavně v oblasti motivace, reakce okolí na pěstounství, adaptaci pěstouna a dítěte, aspektech psychické náročnosti pěstounské péče a jejich výhodách a nevýhodách.

Pokud výsledky porovnáme s některými výzkumy na téma přechodné a dlouhodobé pěstounské péče dojdeme k podobným závěrům. Například z průzkumu Vávrové (2014), která se zabývala zkušeností přechodných pěstounů před přijetím novely zákona o SPOD a po ní, vyplývá stejně jako z našeho výzkumu, že hlavní motivací přechodných pěstounů je altruistická snaha pomoci a práce s dětmi, která pěstouny naplňuje. Stejná motivace přechodných pěstounů se objevuje například ve výzkumech Urbanové (2013) a Táborské (2016). Také hlavní motivace dlouhodobých pěstounů z výzkumu má shodně podle Sobotkové a Očenáškové (2013) altruistické prvky nebo je jí potřeba rodičovství.

Přechodní pěstouni, kteří byli průkopníci pěstounské péče na přechodnou dobu u nás, uvedli, že by přivítali především změnu postoje společnosti k pěstounské péči na přechodnou dobu (Vávrová, 2014). Z toho vyvozujeme, že se setkávali spíše s negativními reakcemi okolí na jejich pěstounství. V našem výzkumu byly přechodnými pěstouny vnímány spíše pozitivní reakce okolí. Stejně tak i ve výzkumu Mikelové (2016). Rozdíl v reakcích okolí na přechodné pěstouny je podle našeho názoru, dán vývojem postoje společnosti k přechodné pěstounské péči a větší informovanosti o tom, co je jejím cílem a co všechno obnáší. Stejný důvod mohl ovlivnit i to, proč se většina dlouhodobých pěstounů z výzkumu setkávalo s negativní zpětnou vazbou z okolí. Největším problémem při hodnocení reakcí okolí pěstouny je to, že je jejich vnímání velmi subjektivní. Proto nelze skrz názory pěstounů objektivně posoudit postoje okolí k pěstounské péči.

Při analýze okruhu otázek týkajících se především přípravných kurzů se objevil problém. Většina dlouhodobých pěstounů tyto kurzy neabsolvovala. Důvodem bylo to, že se stali pěstouny již před rokem 1999, kdy byly zavedeny speciální přípravné kurzy. Proto mohlo na otázku, která zjišťovala přínos těchto kurzů pro pěstouny, odpovědět pouze pět dlouhodobých pěstounů. Tito dlouhodobí pěstouni a přechodní pěstouni, kteří kurzy absolvovali, je převážně hodnotili jako přínosné z hlediska teoretických i praktických informací. Stejně je hodnotili i pěstouni z výzkumu Konečné a Koubové (2010).

V jejich výzkumu pěstouni také diskutovali nad tím, zda mají probíhat přípravné kurzy pro pěstouny a osvojitele společně nebo odděleně. Došli k závěru, že by pro pochopení souvislostí a obecný vhled do problematiky NRP bylo lepší, kdyby kurzy byly společné (Konečná & Koubová, 2010). V našem výzkumu se pěstouni vyjadřovali ke společné přípravě přechodných a dlouhodobých pěstounů. Většina dlouhodobých pěstounů a polovina přechodných pěstounů byla pro, aby příprava byla společná. Přechodní pěstouni, kteří byli proti, uvedli, že se společnou přípravou s dlouhodobými pěstouny, mají špatnou zkušenost. Otázkou je, jak moc relevantní je výpověď dlouhodobých pěstounů, kteří neměli možnost žádným přípravným kurzem projít.

Předávání dítěte do následné péče se stalo ústředním tématem rozhovoru s pěstouny. Bylo zmiňováno jako jeden z psychicky nejnáročnějších aspektů přechodné pěstounské péče i v dalších výzkumech (Urbanová, 2013; Vávrová, 2014). Zkušenosti a názory pěstounů tak potvrzují názory odborníků z oblasti NRP, kteří upozorňují na hrozbu sekundární traumatizace dítěte při přechodech (Sobotková, 2015) a syndromu vyhoření u pěstounů (Škoviera, 2012).

Prachařová (2016, 27) dále zkoumala vliv separační úzkosti pěstounů na prožívání odchodu dítěte z jejich péče a zjistila, že „...*míra prožívaného zármutku pěstounů po odchodu svěřených dětí z jejich péče roste se zvyšující se mírou jejich separační úzkosti.*“ Ve výzkumu jsme se sice separační úzkostí nezabývali, ale bylo by zajímavé, kdyby byla tato data k dispozici a bylo by možné je dále porovnat například s vyrovnávacími strategiemi přechodného pěstouna nebo využíváním odborných služeb přechodnými pěstouny po odchodu dítěte.

Někteří pěstouni uváděli, že přechodný pěstoun má roli rodiče dítěte, jiní uváděli, že má roli jinou, například roli „tety“. Úkolem přechodného pěstouna je podle většiny z nich o dítě pečovat, poskytovat mu bezpečí, zázemí a naplňovat jeho potřeby. Podle Sobotkové

a Očenáškové (2013, 17) je ale rozdíl mezi tím o dítě pečovat a být jeho rodičem, protože „pečovat může každá zodpovědná dospělá osoba, která se umí o dítě postarat, zabezpečit jeho základní potřeby.“ Být rodičem ale znamená dlouhodobě předávat hodnoty, působit na dítě a měnit tak jeho osobnost.

Napříč tomu, že někteří pěstouni uváděli špatnou zkušenost s psychologem v oblasti náhradní rodinné péče, stále vidí velký význam psychologické pomoci přechodným pěstounům při jejich úkolu. Jelikož není využití psychologických služeb pro pěstouny povinné, je důležité, aby doprovodné organizace tyto služby pro pěstouny zajistily a efektivně jim je nabízely. Díky psychologické pomoci se přechodní pěstouni mohou lépe vyrovnat s odchodem dítěte z rodiny a předcházet syndromu vyhoření.

Shodně s našimi účastníky výzkumu hodnotí dlouhodobí pěstouni a adoptivní rodiče z výzkumu Konečné a Sudové (2011) přechodnou pěstounskou péči jako potřebnou a rodinné prostředí za nenahraditelné. Zároveň se také obávají odchodu dítěte z přechodné pěstounské péče, který je náročný jak pro dítě, tak pro pěstouna.

Jako neužitečnější zdroje informací jsou pro pěstouny lidé. Buď to jsou další pěstouni, se kterými sdílí informace, pracovníci doprovodných organizací anebo sociální pracovníci krajského a obecního úřadu. Velmi užitečné jsou pro pěstouny i informace, které naleznou v článkách nebo na webových stránkách na internetu.

Prvním zdrojem informací o pěstounské péči byla pro dlouhodobé pěstouny převážně pracovníci krajského nebo obecního úřadu. Přechodní pěstouni získali první informace o tom, co to přechodná pěstounská péče je, převážně z internetu nebo televize. Tento rozdíl je dán hlavně tím, že se dlouhodobí pěstouni z našeho vzorku stali pěstouny před mnoha lety, kdy internet ještě nebyl tak rozšířený, a o pěstounské péči nebyly téměř žádné informace. Proto bylo možné je získat pouze od lidí – sociálních pracovníků, pěstounů. Tento zdroj jsou zvyklí využívat dodnes. Informace o novele zákona o SPOD, která upravila podmínky pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, byly hojně prezentovány v televizních zprávách a různých diskuzních pořadech.

8.2 Rizika výzkumu, jeho přínos a doporučení do budoucna

Výzkum mohly zkreslit některé faktory. Především jím může být nereprezentativní vzorek co se týče podílu mužů a žen. Výzkumu se zúčastnili pouze čtyři muži, zbytek byly ženy. I když se většinou o děti starají ženy, v rodině mají nezastupitelnou úlohu i muži, a i oni se mohou stát dlouhodobými nebo přechodnými pěstouny.

Dále je vzorek nereprezentativní z hlediska dlouhodobých pěstounů, kteří byli získáni převážně metodou sněhové koule. Většina těchto pěstounů byla specifická tím, že se stali pěstouny před více než 16lety. Od té doby prošla pěstounská péče velkými změnami hlavně v oblasti přípravy na pěstounskou péči, odměn pěstounů, informovanosti o pěstounské péči. Jejich zkušenosti s fungováním pěstounské péče mohou být jiné oproti zkušenostem pěstounů, kteří jsou pěstouni kratší dobu. To vše se mohlo promítnout do odpovědí pěstounů. I kdybychom opomenuli nereprezentativní vzorek účastníků výzkumu, výsledky kvalitativních výzkumů získaných na pouze třiceti pěstounech nemůžeme generalizovat na celou populaci.

Nejvýznamnějším faktorem, který mohl ovlivnit celý výzkum od sběru dat až po jejich analýzu, byla osobnost výzkumníka. Sběr, zpracování a analýza dat byla provedena jedním výzkumníkem, tudíž nebylo možné zajistit triangulaci osob získávající data. Nasbírané zkušenosti s pěstounskou péčí mohly ovlivnit přístup výzkumníka ke zkoumanému problému. Proto bylo nutné provádět cílenou sebereflexi a identifikaci vlivů na proces získávání dat (Miovský, 2006). Ke zkoumanému problému i k názorům pěstounů byla snaha zaujmout co nejvíce neutrální postoj. Nelze zaručit, že pěstouni nebyli ovlivněni přítomností výzkumníka a nechovali se sociálně žádoucím způsobem. U dvou manželských párů probíhaly rozhovory současně s pěstounem i pěstounkou a jejich odpovědi se mohly vzájemně ovlivňovat. Nevědomě zkreslit výzkum bylo možné i při transkripci dat. Proto byl přepsaný text ještě opakovaným poslechem kontrolován.

Před začátkem výzkumu byl zvolen počet dlouhodobých a přechodných pěstounů, který jsme při sběru dat chtěli získat. Teoretické saturace bylo dosaženo už dříve, přesto sběru dat pokračoval, aby byl vzorek pěstounů co nejrozsáhlejší.

Ve výzkumné části jsme se nesoustředili pouze na zodpovězení výzkumných otázek ale i na další oblasti, které se zdály v přechodné a dlouhodobé pěstounské péči problematické. S pěstouny jsme narazili především na tato dvě témata. Prvním bylo

nedostačující vzdělání a zkušenosti odborníků, především psychologů, ale i lékařů a pedagogů v práci s dětmi z NRP. Vývoj těchto dětí má svá určitá specifika a nelze ho srovnávat s vývojem dětí, které NRP neprošly. Pěstouni zmiňovali, že by bylo potřeba, aby každá doprovázející organizace měla svého specializovaného psychologa, kterého by měli pěstouni k dispozici. Psychologů profesně zaměřujících se na NRP je ale velmi málo.

Druhým tématem, které přišlo pěstounům nedořešené, je práce s biologickou rodinou dítěte. Ta by měla podle Matějčka (2004, in Sobotková, 2010) probíhat ve formě prevence selhání rodiny a její sanace, jako podpory fungování a zachování rodiny. Pěstouni zdůrazňovali především důležitost sanace rodiny a přípravy biologických rodičů na rodičovství. Pokud chce člověk přijmout dítě do NRP, musí podstoupit přípravný kurz, a to i když už své vlastní děti vychoval. Pokud dítě z ústavní nebo přechodné pěstounské péče jde zpátky k biologickým rodičům, kterým bylo odebráno z důvodu toho, že se o dítě starat neuměli, žádné přípravné rodičovské kurzy podstupovat nemusí. Když rodiče přebírají dítě z přechodné pěstounské péče, myslí si, že dítě okamžitě pozná své biologické rodiče a okamžitě se na ně naváže. Pro děti je ale rodičem ten, kdo o ně pečuje a uspokojuje jejich základní potřeby, což je hlavně v případě miminek přechodný pěstoun. To si často rodiče nedokáží uvědomit a nedodržují stanovená pravidla předávání, což má potom dopad na samotné děti i pěstouny.

Odchody dětí z přechodné do následné péče je pro pěstouny téma velmi citlivé a ve výzkumu hrály jednu z hlavních rolí. V průběhu výzkumu vyvstala otázka, jakými fázemi vyrovnávání se s odchodem dítěte z rodiny prochází přechodný pěstoun – pokud tento proces nějaké fáze má, jak dlouho probíhá? Výsledky těchto zjištění by mohly pomoci nastavit adekvátní délku „odpočinku“ mezi odchodem a přijetím dalšího dítěte do přechodné pěstounské péče.

I když výzkumů s tématem přechodné pěstounské péče proběhlo mnoho, přínos této práce shledáváme hlavně v tom, že se zaměřuje na názory dlouhodobých pěstounů na přechodnou pěstounskou péči a srovnává tyto formy péče z pohledu pěstounů. Kromě dlouhodobých pěstounů není nikdo, jehož zkušenost s NRP by se tak podobala zkušenosti přechodných pěstounů. Soubor třiceti účastníků považujeme u kvalitativního výzkumu za poměrně rozsáhlý. Opět ale zdůrazňujeme, že tyto výsledky nemůžeme zobecnit na celou populaci pěstounů.

Informace, které jsme z výzkumu získali mohou pomoci například doprovázejícím organizacím zefektivnit odborné a jiné služby nabízené pěstounům s tím, že přechodní i dlouhodobí pěstouni mají svá specifika, na které by měly tyto organizace pamatovat. Tyto služby by měly být zaměřené především na proces přechodu dítěte do následné péče. Dále se mohou zaměřit na zdroje informací, které pěstouni nejvíce využívají, jako jsou například informace získané vzájemným sdílením nebo informace z elektronických zdrojů a zvyšovat tak obecnou informovanost pěstounů.

Téma přechodné pěstounské péče jsme pojali v širším kontextu a zahrnuli do něj několik problematických oblastí. Vzhledem k požadavkům na rozsah výzkumu nebylo možné se některými oblastmi zabývat hlouběji. Proto dalším výzkumníkům doporučujeme zvolit si jen jednu konkrétnější, specifitější oblast pěstounské péče na přechodnou dobu, na kterou se mohou více zaměřit a důkladně ji prozkoumat.

9 ZÁVĚRY

Z výsledků výzkumu vyplývá, že z pohledu pěstounů se přechodná a dlouhodobá pěstounská péče liší v několik aspektech. Prvním z těchto aspektů je motivace pěstounů. I když nejčastěji zmiňovanou motivací u obou skupin pěstounů byla snaha pomoci dítěti, dlouhodobí pěstouni jako další motivaci zmiňovali potřebu „mít“ dítě a naplnit si tak rodičovské potřeby. U přechodných pěstounů bylo další nejčastěji zmiňovanou motivací smysluplná práce s dětmi.

Reakce okolí na pěstounství účastníků se také lišila. Přechodní pěstouni ve výzkumu vnímali především pozitivní reakce jejich okolí, kdežto dlouhodobí pěstouni uváděli často jak pozitivní, tak negativní reakce okolí. Adaptaci v přechodné pěstounské péči podle pěstounů z výzkumu ovlivňuje vědomí toho, že dítě z této péče odejde.

Posledním, ale zato nejvýznamnějším aspektem je psychická náročnost. Jako nejnáročnější aspekt přechodné pěstounské péče hodnotili pěstouni přechody dětí do následné péče. Musí takto čelit velkému emočnímu vypětí. Navíc tyto situace prožívají opakovaně při odchodu každého dalšího dítěte a následně při přijetí nového, kdy se pěstouni opět přizpůsobují jeho potřebám. V tomto se zkušenosti pěstounů shodují s názory odborníků z oblasti NRP. Výhodou této péče je ale možnost si po odevzdání dítěte odpočinout nebo kdykoliv s pěstounskou péčí skončit. Dlouhodobí pěstouni většinou nezažívají přechody dětí do další péče, ale emoční vypětí prožívají v některých životních krizích a obtížných vývojových obdobích dítěte jako je například puberta.

Dlouhodobí pěstouni z mého výzkumu mají k institutu přechodné pěstounské péče převážně kladný postoj. Zdůrazňují její velkou výhodu, kterou je ochránění dítěte před ústavní péčí, kde by nemohli navázat vazbu s jedinou pečující osobou. Zároveň ale poukazují na některé kritické body přechodné pěstounské péče, jako je finanční motivace přechodných pěstounů a přechody dětí do následné péče, v horším případě do ústavní péče nebo k nefunkční biologické rodině.

O aktuálním dění v oblasti náhradní rodinné péče získávají pěstouni nepřínosnější informace vzájemným sdílením s dalšími pěstouny, od doprovodné organizace, sociálních pracovníků krajských a obecních úřadů a z internetu.

SOUHRN

Tato bakalářská práce se zabývá pěstounskou péčí na přechodnou dobu z pohledu přechodných a dlouhodobých pěstounů. Dává si za cíl prozkoumat jejich zkušenosti a názory s touto formou náhradní péče a zjistit, jak o ní pěstouni získávají informace. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

V teoretické části jsou nejprve stručně popsány základní formy náhradní rodinné péče v České republice – svěřením do péče jiné fyzické osoby než rodiče, poručenství a osvojení. Pěstounské péči jako jedné z těchto forem je věnována celá následující kapitola. Je v ní popsán vývoj institutu pěstounské péče na českém území od instituce kojných až po novelu zákona o SPOD z roku 2013. Dále se zabývá zprostředkováním pěstounské péče, dítětem, pěstounem a rodičovstvím v dlouhodobé pěstounské péči a příbuzenské pěstounské péči. Tuto kapitolu uzavírá zhodnocení stavu pěstounské péče v zahraničí, konkrétně na Slovensku a ve Velké Británii. Stěžejní kapitola teoretické části popisuje pěstounskou péči na přechodnou dobu z pohledu dítěte a pěstouna a poukazuje na některé psychologické aspekty přechodné pěstounské péče. Konkrétně na přechodnost a krátkodobost této péče, odchody dětí z přechodné do následné péče a profesionalitu přechodných pěstounů. Všechny tyto aspekty spolu souvisí a jeden druhého ovlivňují.

Druhá část práce se zabývá výzkumem, který jsme realizovali. Inspirací byl výzkum autorek Konečné a Sudové (2011) s názvem „*Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*“, kde odborníci z oblasti NRP a adoptivní a pěstounští rodiče vyjadřovali své názory a zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Od té doby prošla přechodná pěstounská péče většími změnami. Ve výzkumu jsme se zaměřili na rozdíl psychologických aspektů v přechodné a dlouhodobé pěstounské péči, na názory a postoje dlouhodobých pěstounů k přechodné pěstounské péči a na zdroje informací, které jsou pro pěstouny nejprůnosnější.

Kvalitativní výzkum zaměřený na průzkum názorů byl proveden pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Celkem se zúčastnilo 15 dlouhodobých a 15 přechodných pěstounů, kteří byli vybráni metodou výběru přes instituci a metodou sněhové koule. Data z rozhovorů byla fixována na diktafon a poté převedena transkripcí do textové podoby. Dále

byla upravena redukcí prvního řádu pro větší srozumitelnost textu. Analýza dat byla provedena pomocí metody vytváření trsů a metody prostého výčtu v programu NVivo 11.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že psychologické aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče se liší zejména v oblastech motivace, reakce okolí na pěstounství, adaptace a psychické náročnosti. Dlouhodobí pěstouni mají převážně kladný postoj k přechodné pěstounské péči. Její výhody shledávají v tom, že se děti mohou vyhnout ústavní péči, kde by nenavázali vazbu s jednou pečující osobou a mohou být v rodinném prostředí. Zároveň se obávají pro pěstouna i dítě emocionálně náročných přechodů do následné péče, ústavní péče nebo nefunkční biologické rodiny. Co se týče zdrojů, prostřednictvím kterých pěstouni získávají nejužitečnější informace, jsou jimi většinou lidé – další pěstouni, pracovníci doprovázející organizace nebo sociální pracovníci krajského nebo obecního úřadu anebo internet.

Výsledky studie poukazují na kritické oblasti přechodné pěstounské péče z pohledu dlouhodobých a přechodných pěstounů. Jsou jimi přechody dětí z přechodné do následné péče, dále pak nedostačující kompetence psychologů v práci s dětmi z oblasti NRP a sanace biologické rodiny. Další výzkumy by se mohly zaměřit důkladněji právě na ně.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Baaf Adoption & Fosterinf. (nedat.). *All About Fostering*. Získáno 18. 1. 2017 z <http://corambaaf.org.uk/info/fostering>.

Blythe, S., Jackson, D., Halcomb, E. & Wilkes, L. (2011). The Stigma of Being a Long – Term Foster Carer. *Adoption & Fostering*. 18 (2), 234-260.

Bubleová, V., Vránová, L., Vávrová, A., & Frantíková, J. (2011). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Bubleová, V., Vávrová, A., Vyskočil, F. & Pokorná, P. (2014a). *Základní informace o osvojení (adopci)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Bubleová, V., Frantíková, J., Vyskočil, F., Vávrová, A. & Pokorná, P. (2014b). *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Červinková – Riegrová, M. (1887). *Ochrana chudé a opuštěné mládeže: rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: Bursík a Kohout.

Dytrych, Z., & Matějček, Z. (1999). *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing.

Farmer, E. (2009). Making Kinship Care Work. *Adoption & Fostering*, 33 (3), 15-27.

Freitagová, T. (2009). Plusy a mínusy. *Nebýt sám*. 5 (2), 5.

Gabriel, Z., & Novák, T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada Publishing.

Heslop, P. (2016). How I care: foster fathers recount their experiences of caring for children. *Adoption & Fostering*, 40 (1), 36-48.

Hlásková, A., Hlásek, V. (2015). *Výsledky mapování*. Získáno 5. 1. 2017 z <https://www.rpp.cz/inpage/vysledkymapovani-pppd/>.

Koluchová, J. (1992). *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV.

Konečná, H., & Sudová, M. (2011). *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Konečná, H. & Koubová, L. (2010). *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice. Popis současného stavu*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Lockwood, K, Friedman, S. & Christian, C. (2015). Permanency and the Foster Care System. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 45(10), 306-315.

- Macela, M. (2015). *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- Matej, V., Bohovicova, V., Olejárová, D., Priehradná, D. & Priehradný, M. (2000). *Profesionální rodič, alebo gulatá kocka. Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine*. Bratislava: Návrat.
- Matějček, Z., & Langmeier, J. (1974). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum.
- Matějček, Z. a kol. (1999). *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (2004). *Příprava koncepce péče o děti bez vlastního rodinného zázemí*. [Nepublikovaný rukopis].
- Matoušek, O., & Pazlarová, H. (2014). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. Praha: Portál.
- McDonald, T., Allen, R., Westerfelt, A. & Piliavin, I. (1993). Assessing the Long Term Foster Care: A Reasearch Synthesis. *Institute for Reasearch on Poverty*. Získáno 20. 1. 2017 z <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.208.7316&rep=rep1&type=pdf>
- Mikelová, M. (2016). *Příprava rodiny na příchod dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu*. (Bakalářská diplomová práce). Získáno 2. 3. z http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/37603/mikelov%C3%A1_2016_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing
- MPSV. (2013). *Proces zprostředkování*. Získáno 8. 1. 2017 z <http://www.mpsv.cz/cs/14502>.
- MPSV. (nedat.). *Roční výkaz MPSV o výkonu sociálně-právní ochrany dětí za rok 2006–2015*. Získáno 20. 12. 2016 z <http://www.mpsv.cz/cs/7260>.
- Moštková, Š., Sobotková, I. (2016). Příbuzenská pěstounská péče: když dítě vychovávají prarodiče. *E-psychologie*, 10(4), 47-64. Získáno 14. 3. 2017 z http://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf.
- Nadační fond J&T. (2014). *Náhradní rodinná péče vykonávána příbuznými dítěte. Metodická příručka*. Získáno 5. 2. 2017 z <http://www.valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>.
- Nadační fond J&T. (2015). *Na cestě ke specializaci pěstounské péče*. Praha: Nadační fond J&T.
- Newstone, S. (2016). Male Foster Carers: What Do We Mean by 'Role Models'? *Adoption & Fostering*, 24 (3), 36-47.

Novák, O., Paleček, J., Šmídová-Matoušová, O., Vyskočil, F., Zuman, J. & Bubleová, V. (2014). *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Pazlarová, H. (Ed.). (2016). *Pěstounská péče. Manuál pro pomáhající profesie*. Praha: Portál.

Prachařová, K. (2016). *Pěstounská péče na přechodnou dobu: míra pěstouny prožívaného zármutku po odchodu dětí z jejich péče a její prediktory*. (Bakalářská diplomová práce). Brno: Masarykova univerzita. Získáno 5. 2. 2017 z https://is.muni.cz/th/427370/fss_b/BP_Pracharova_IS.pdf

Ptáček, R., Kuželová, H. & Čeledřová, L. (2011). *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: MPSV.

Sinclair, I. (2005). *Fostering now: Messages from research*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Sobotková, I. (2010). *Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče*. E-psychologie, 4 (1), 51–57. Získáno 6. 12. 2016 z

<http://e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf>.

Sobotková, I., Indráková, M. & Očenášková, V. (2012). Životní spokojenost, prožívaná smysluplnost a naděje u dospělých, kteří byli vychovávaní v pěstounské péči. In Heller, D., Kotrlová, J. & Sobotková, I. (Eds.). (2012). *Psychologické dny 2012. Prostor v nás a mezi námi – respekt, vzájemnost, sdílení*. (68-81). Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci.

Sobotková, I. & Očenášková, V. (2013). *Pěstounská péče očima těch, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Sobotková, I., & Očenášková, V. (2014). Pěstounská péče: o čem se mluví a o čem se nemluví. In M. Kolařík (Ed.), *Současné podoby partnerského a rodinného soužití. XII. národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství. Sborník příspěvků* (116-133). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Sobotková, I. (2015). Pěstounská péče na přechodnou dobu: psychologické aspekty. *Česko – Slovenská pediatrie*, 70 (6), 364-367.

Škoviera, A. (2012). Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou. In Heller, D., Kotrlová, J. & Sobotková, I. (Eds.). (2012). *Psychologické dny 2012. Prostor v nás a mezi námi – respekt, vzájemnost, sdílení*. (82-88). Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci.

Šmajdová Búšová, K., & Kučera, M. (2015). *Profesionální rodičovství: etnografická studie*. Praha: Karolinum.

Táborská, A. (2016). *Příprava k pěstounství na přechodnou dobu*. (Bakalářská diplomová práce). Získáno 2. 3. 2017 z https://is.muni.cz/th/402500/fss_b_a2/BAKALARKA_FINALNI_VERZE.pdf

Tomek, V. (27. 6. 2014). *Nový občanský zákoník a rodinné právo*. Získáno 23. 2. 2017 z <http://osz.cmkos.cz/cz/clanky/18-6-2014-novy-obcansky-zakonik-a-rodinne-pravo.aspx>.

Uhlířová, V., Hrdinová, A., Krupičková, P., Hanušová, L., Štětková, P. & Petranová, J. (2010). *Dítě ve výchově příbuzných*. Říčany: Rozum a Cit.

Urbanová, M. (2013). *Pozitiva a negativa pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu zúčastněných – vybraných odborníků a žadatelů*. (Bakalářská diplomová práce). Získáno 6. 3. 2017 z https://theses.cz/id/kmu12p/Magdalena_Urbanov.pdf.

Vágnerová, M. (2014). Rozhovory s náhradními rodiči. In Bubleová, V., Novák, O., Vágnerová, M., Paleček, J., Šmídová – Matoušová, O. & Vyskočil, F. (2014). *Výzkum praxe náhradní rodinné péče v České republice a zkušenosti aktérů s touto praxí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s.

Vávrová, A. (2014). *Náhradní rodinná péče v České republice a zkušenosti přímých aktérů*. Získáno 2. 3. 2017 z http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Konference_CR_VYZKUM_2014/2014_Konference_CR_vyzkum_Alena_Vavrova_PPPD.pdf

Vyskočil, F. (2014). *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek.

Wulczyn, F. & Chen, L. (2010). Placement Stability and Movement Trajectories. In Fenrnandez, E. & Barth, P. (Eds.). (2010). *How does foster care work? International evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers.

PŘÍLOHY DIPOMOVÉ PRÁCE

Příloha č. 1: Formulář zadání diplomové práce

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Příloha č. 3: Okruhy otázek k rozhovorům

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru s dlouhodobým pěstounem

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s pěstounem na přechodnou dobu

Příloha č. 1: Formulář zadání diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCH)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
VACKOVÁ Karolína	Výškovická 553/144, Ostrava - Výškovice	F150956

TÉMA ČESKY:

Pěstounská péče na přechodnou dobu: informovanost, názory a zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů

TÉMA ANGLICKY:

Short term foster care: attitude, experience and general awareness of short term foster parents and long term foster parents

VEDOUcí PRÁCE:

doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Seznámení se s manuálem pro psaní diplomových prací na Katedře psychologie FF UP v Olomouci a citačních norem Americké psychologické asociace.
2. Studium odborné literatury z oblasti psychologie rodiny, náhradní rodinné péče se zaměřením na pěstounskou péči a právní úpravy náhradní rodinné péče.
3. Rámcová osnova teoretické části:
 - Systém náhradní rodinné péče v ČR
 - Formy pěstounské péče a jejich právní úprava
 - Psychologická specifika pěstounské péče na přechodnou dobu a srovnání dlouhodobé a přechodné pěstounské péče.
4. Vytvoření otázek k polostrukturovaným rozhovorům, vytvoření dvou sad otázek -zvlášt' pro dlouhodobé pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu.
5. Konzultace výzkumného projektu s vedoucí bakalářské práce před realizací sběru dat. Plán výzkumného projektu je:
 - Pilotní rozhovory, úprava otázek či struktury rozhovoru dle zpětné vazby pěstounů
 - Rozhovory s dlouhodobými pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu
 - Účastníci výzkumu budou získáni metodou záměrného výběru a metodou sněhové koule
 - Předpokládaný počet účastníků výzkumu je přibližně 15 dlouhodobých pěstounů a 15 pěstounů na přechodnou dobu
6. Rozhovory budou zpracovány pomocí obsahové analýzy se zaměřením na výhody a nevýhody forem PP očima pěstounů, postoje pěstounů k PP, informovanost pěstounů o jiných formách PP.
7. Diskuze o výsledcích výzkumné části BP, přínos pro praxi.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Bubleová, V., Frantíková, J., & Vránová, L. (2011). Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Dytrych, Z., & Matějček, Z. (1999). Nevlastní rodiče a nevlastní děti. Praha: Grada Publishing.
- Fernandez, E., & Barth, R. P. (Eds.). (2010). How does foster care work? International evidence on outcomes. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hendl, J. (2005). Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál.
- Indráková, K. (2015). Pěstounská péče očima dlouhodobých pěstounů (Diplomová práce). Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.
- Koluchová, J. & Matějček, Z. (2002). Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál.
- Konečná, H. & Sudová, M. (2011). Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu? Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Matějček, Z. (1999). Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál.
- Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada.
- Sobotková, I. (2012). Psychologie rodiny. Praha: Portál.
- Sobotková, I. (2003). Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Sobotková, I., Očenášková, V. (2013). Pěstounská péče očima těch, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Vyskočil, F. (2014). Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Zezulová, D. (2012). Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál.

Podpis studenta: *Vach*

Datum: *12.1.2017*

Podpis vedoucího práce: *I. Jotál*

Datum: *12.1.2017*

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Pěstounská péče na přechodnou dobu: informovanost, názory a zkušenosti pěstounů na přechodnou dobu a dlouhodobých pěstounů

Autor práce: Karolína Vacková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Počet stran a znaků: 76 stran, 142 185 znaků

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 51

Abstrakt: Tato bakalářská diplomová práce se zabývá v poslední době velmi diskutovanou pěstounskou péčí na přechodnou dobu z pohledu přechodných a dlouhodobých pěstounů. Je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. Teoretická část shrnuje systém náhradní rodinné péče v ČR a pěstounské péče. V poslední kapitole se zaměřuje na pěstounskou péči na přechodnou dobu a její psychologické aspekty. Výzkumná část se zabývá výzkumem realizovaným s cílem porovnat psychologické aspekty dlouhodobé a přechodné pěstounské péče z pohledu dlouhodobých a přechodných pěstounů. Zjišťuje, jaké jsou názory a postoje dlouhodobých pěstounů k této péči, popisuje, kde pěstouni získávají informace o pěstounské péči. Výsledky tohoto kvalitativně zaměřeného výzkumu byly zjišťovány polostrukturovaným rozhovorem s 15 dlouhodobými a 15 přechodnými pěstouny, kteří byli získáni metodou sněhové koule a metodou výběru přes instituci.

Klíčová slova: pěstounská péče na přechodnou dobu, pěstouni na přechodnou dobu, dlouhodobí pěstouni, psychologické aspekty

ABSTRACT OF THESIS

Title: Short term foster care: general awareness, attitudes and experiences of short term foster parents and long term foster parents

Author: Karolína Vacková

Supervisor: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Number of pages and characters: 76 pages, 142 185 characters

Number of appendices: 5

Number of references: 51

Abstract: This thesis deals with widely discussed short term foster care from the point of view of short term and long term foster parents and is divided into two parts, theoretical and empirical part. The theoretical part summarises system procedures of substitute family care and foster care in the Czech Republic. The last chapter then describes short term foster care and its psychological aspects. The empirical part is focused on research with goals to compare psychological aspects of short term and long term foster care from the point of view of short term and long term foster parents, and find out what long term foster parent's opinions to short term foster care are and where foster parents do get actual information about foster care. The outcome of this qualitatively orientated research was obtained from semi-structured interviews with 15 long term foster parents and 15 short term foster parents, whose contacts had been obtained by snow ball method or method of choice through deliberate purpose institutions.

Key words: short term foster care, short term fostere parents, long term foster parents, psychological aspects

Příloha č. 3: Okruhy otázek k rozhovorům

Otázky k rozhovorům s dlouhodobými pěstouny

Motivace

Proč jste se rozhodl/a stát se pěstounem/pěstounkou?

Jestliže jste měla možnost, rozhodovala jste se, zda zvolit dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péči?

Jaká myslíte, že je motivace pěstounů na přechodnou dobu stát se pěstouny?

Příprava

Jak probíhala vaše příprava na pěstounskou péči?

Připravoval/a jste se i mimo povinné přípravné kurzy?

Byly pro Vás tyto přípravné kurzy přínosné?

Myslíte si, že by měla být příprava pro pěstouny na přechodnou dobu a příprava pro dlouhodobé pěstouny společná? Pokud ano, proč?

Informovanost

Kde jste získal/a potřebné informace o pěstounské péči?

Jaký zdroj byl pro Vás nejvíce užitečný?

Sledujete změny, které probíhají v oblasti pěstounské péče?

Kde získáváte tyto informace?

Okolí

Jaký byl názor vašich příbuzných a přátel na to, že jste se stal/a pěstounem/pěstounkou?

V kom jste našel/a největší podporu?

Jak myslíte, že na přechodné pěstouny nahlíží jejich okolí?

Adaptace

Jak jste prožíval/a vzájemnou adaptaci s přijatými dětmi?

V čem myslíte, že je hlavní rozdíl v adaptaci u dlouhodobé a přechodné pěstounské péče?

Jaké mohou nastat překážky v adaptaci u pěstounské péče na přechodnou dobu?

Co myslíte, že by této adaptaci mohlo pomoci?

Psychická náročnost

V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče pro pěstouna psychicky náročnější než dlouhodobá pěstounská péče?

V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče pro pěstouna psychicky méně náročná než dlouhodobá pěstounská péče?

Odborné služby

Využíváte nebo jste někdy využil/a odborných (psychologických, terapeutických, poradenských, supervizních) služeb v souvislosti s pěstounskou péčí?

Myslíte si, že by odborné služby (psychologické, terapeutické, poradenské, supervizní) měly být pro přechodné pěstouny povinné?

Role přechodného pěstouna

V čem myslíte, že se spočívá náplň, obsah, úkol, role přechodného pěstouna?

Co tato role obnáší?

Pěstoun na přechodnou dobu

Jak si představujete ideálního pěstouna na přechodnou dobu? Jeho vlastnosti, kompetence?

Odchod dítěte

Co byste pěstounům na přechodnou dobu doporučili pro vyrovnání se s odchodem dítěte z rodiny?

Výhody a nevýhody

Jaké myslíte, že jsou výhody přechodné pěstounské péče?

Jaké myslíte, že jsou nevýhody přechodné pěstounské péče?

Přínos pěstounské péče

Pokud byste se mohl/a znovu rozhodnout, šel/šla byste znovu do pěstounské péče?

Zvolil/a byste dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péčí?

V čem myslíte, že je pro Vás pěstounská péče přínosná?

Připomínky a náměty

Napadá Vás ještě něco důležitého, co jsme v rozhovoru nezmínili?

Napadá Vás téma, které je v pěstounské péči problematické?

Otázky k rozhovorům s pěstouny na přechodnou dobu

Motivace

Proč jste se rozhodl/a stát se pěstounem/pěstounkou na přechodnou dobu?

Rozhodoval/a jste se, zda zvolit dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péči?

Jaké myslíte, že mohou být další důvody pro to, stát se pěstounem na přechodnou dobu?

Příprava

Jak probíhala vaše příprava na pěstounskou péči?

Připravoval/a jste se i mimo povinné přípravné kurzy?

Byly pro Vás tyto kurzy přínosné?

Myslíte si, že by měla být příprava pro pěstouny na přechodnou dobu a příprava pro dlouhodobé pěstouny společná? Pokud ano, proč?

S odstupem času jsou některá důležitá témata, která Vám v přípravě chyběla?

Informovanost

Kde jste získal/a potřebné informace o pěstounské péči?

Jaký zdroj byl pro Vás nejvíce užitečný?

Sledujete změny, které probíhají v oblasti pěstounské péče?

Kde získáváte tyto informace?

Okolí

Jaký byl názor vašich příbuzných a přátel na to, že jste se stal/a pěstounem/pěstounkou na přechodnou dobu?

V kom jste našel/a největší podporu?

Adaptace

Jak jste prožíval/a vzájemnou adaptaci na přijaté dítě?

V čem myslíte, že je hlavní rozdíl v adaptaci u dlouhodobé a přechodné pěstounské péče?

Jaké mohou nastat překážky v adaptaci u pěstounské péče na přechodnou dobu?

Co myslíte, že by této adaptaci mohlo pomoci?

Psychická náročnost

V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče pro pěstouna psychicky náročnější než dlouhodobá pěstounská péče?

V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče pro pěstouna psychicky méně náročná než dlouhodobá pěstounská péče?

Odborné služby

Využíváte nebo jste někdy využil/a odborných služeb (psychologických, terapeutických, poradenských, supervizních) v souvislosti s pěstounskou péčí?

Myslíte si, že by odborné služby (psychologické, terapeutické, poradenské, supervizní) měly být pro pěstouny na přechodnou dobu povinné?

Role přechodného pěstouna

V čem myslíte, že se spočívá náplň, obsah, úkol, role přechodného pěstouna?

Co tato role obnáší?

Pěstoun na přechodnou dobu

Jak si představujete ideálního pěstouna na přechodnou dobu? Jeho vlastnosti, kompetence?

Odchod dítěte

Jak zvládáte odchod dítěte z pěstounské rodiny?

Co nebo kdo Vám při tom pomáhá?

Výhody a nevýhody

Jaké myslíte, že jsou výhody přechodné pěstounské péče?

Jaké myslíte, že jsou nevýhody přechodné pěstounské péče?

Přínos pěstounské péče

Pokud byste se mohl/a znovu rozhodnout, šel/šla byste znovu do pěstounské péče?

Zvolil/a byste dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péčí?

V čem myslíte, že je pro Vás pěstounská péče přínosná?

Připomínky a náměty

Napadá Vás ještě něco důležitého, co jsme v rozhovoru nezmínili? Napadá Vás téma, které je v pěstounské péči problematické?

Příloha č. 4: Přepis rozhovoru s dlouhodobým pěstounem

Výzkumník: Proč jste se rozhodla stát se pěstounkou?

Dlouhodobý pěstoun č. 6: Zaprvé jsem o první miminko přišla a další už jsme mít nemohli. Za druhé mi tahle forma přijde lepší, než kdyby byly děti v zařízení. Takže jsme si vzali první holčičku, o které jsme věděli, že nikdy nebude chodit a dneska je to zdravotní sestra a šlape na nohách celý den. Tak to bylo takové to poklepání na rameno, že to za to stojí. Protože kdyby zůstala v ústavu, tak by určitě nechodila.

V: Měla jste možnost rozhodnout se, jestli jít do přechodné nebo dlouhodobé pěstounské péče?

DP6: Tehdy to nebylo. Tehdy byla buď adopce nebo pěstounská péče. A pěstounská péče byla rozdělená na pěstounskou a poručnickou.

V: Jaká si myslíte že je motivace pěstounů na přechodnou dobu stát se přechodným pěstounem?

DP6: Motivace zaprvé pomoc dětem, vyplnit prázdné místo v srdíčku a finanční. I to je samozřejmě dneska důležité.

V: Jak probíhala ta vaše příprava na tu pěstounskou péči?

DP6: Úplně u prvního dítěte jsme byli v Olomouci, kdy jsme procházeli určité kolečko, kde byly psychotesty, rodinná anamnéza, zdravotní anamnéza. Jestli i širší rodina dítě přijme nebo nepřijme, což je velice důležité, aby to dítě mělo babičku a dědečka. A u každého dalšího dítěte to kolečko bylo znova, takže jsme u všech procházeli přípravou.

V: A takové ty přípravné kurzy, které jsou dnes jste neabsolvovala?

DP6: Neumím ohodnotit, jaké jsou dneska, poslední kolečko jsme dělali devět, deset let zpátky, a to už taky asi nebylo tak, jak je to dneska. My jsme měli jedno sezení u nás doma, jedno sezení na úřadě a pak se jelo na jedno sezení do Olomouce. Takže dneska by to dalo v podstatě nějakých 24 hodin plus, minus.

V: A tam jste podstoupili jenom psychotesty anebo jste tam dostali i nějaké praktické informace o pěstounské péči?

DP6: Přiznám se, že to tehdy nebylo. Dneska tím, že máme to doškolení povinné státem a my jsme ho měli i před tím, teda akorát předtím jsme to dělali tak, že jsme se scházely

pěstounky spolu a předávali jsme si informace mezi sebou. Kolikrát to bylo i za účasti sociální pracovnice, která je ta, která nás garantuje. Ale teď je to o něco víc. Myslím si, že dneska jsou i ty informace ze strany úřadu, učitelů, lékařů, škol lepší. Myslím, že ta připravenost pěstounů je daleko na vyšší úrovni. Nehledě na to, že ti lidi se nebojí mluvit. Kdysi to bylo takové: „Mám nějaké problémy, ježiš, ať to nikdo neví“. Myslím si, že je to dneska otevřenější.

V: A to kolečko, které jste zmiňovala, bylo pro Vás přínosné?

DP6: Určitě. Já si myslím, že už jenom to, že vám řeknou, jaké jsou možnosti, že máte právo odmítnout dítě, že to není žádná ostuda, když se pobjíte nebo když řeknete, jaké dítě chcete, že to není žádná ostuda. A ne takové jakože „ona si vymýšlí, že chce takové a makové“. Není to o tom. Myslím si, že je to dobře, že tam u toho ty sociální pracovnice byly a že nás na to připravily. Jak na ty práva, tak i na ty povinnosti. Že kdyby náhodou, že se máme na koho obrátit. Že to není žádná ostuda, když se to nepovede. Je to důležité.

V: Přípravovala jste se i mimo tu vaši povinnou přípravu?

DP6: Jako jestli jsem se připravovala na to, že budu matka?!

V: Myslíte si, že by měly být povinné přípravné kurzy pro přechodné a dlouhodobé pěstouny společné?

DP6: Já si myslím, že přechodkáři jsou z 90 % pěstouni. Takže ono je to úplně jedno, protože pokud jdete na přechodku, tak buď máte nějakou praxi v tom být rodič nebo už jste někdy byla normální pěstoun. Určitě to není tak, že nemůžu mít děti, a tak budu přechodný pěstoun. Já si myslím, že takhle by do toho ani nikdo nešel. Nebo neznám nikoho, kdo by byl přechodkář, aniž by byl rodič nebo pěstoun. Takže si myslím, že se to proti sobě nijak nevyklučuje.

V: Kde jste poprvé získala informace o pěstounské péči?

DP6: Přiznám se, že na začátku toho všeho jsme chtěli dítě do adopce. Zažádali jsme si, udělali jsme přípravné kolečko pro adoptivní rodiče a čekali jsme šest let. Pak už mi přišlo, že je to taková doba, že je to už na hraně. Že ti lidi už pomaličku ztrácí víru. A tenkrát nám byla nabídnuta v kojeneckém ústavu dívenka, která není vhodná do adopce. A tam jsme se dozvěděli, co to je pěstounská péče.

V: A nejvíce potřebné informace pěstounské péči jste se dozvěděla, z jakého zdroje?

DP6: Zaprvé od psychologa v kojeňáku, který pracuje s lidmi, sociální pracovnice a samozřejmě i lidi, kteří už děti mají v pěstounské péči, tak i s těmi. Dostala jsem tu možnost oslovit i tyhle rodiny.

V: Který z těchto zdrojů byl pro Vás nejpřínosnější?

DP6: Ty rodiny, stoprocentně. Žádná sociální pracovnice vám neřekne, jak to doopravdy je. Oni to znají, ale něco jiného je to vědět a něco jiného je si to zažít. Takže si myslím, že ta setkání s pěstounkami, a to povídání s nimi a takové to otevřené povídání, to mi dalo nejvíc.

V: Sledujete změny, které probíhají v pěstounské péči?

DP6: Ano. Myslím si, že se udělalo velké „boom“ s tím, že se řeklo, kolik se za to bere, a to je špatně. Lidi by to neměli dělat pro peníze.

V: Kde získáváte tyto informace?

DP6: Taky z těch víkendových pobytů, které pořádá kraj, které si vyhledávám i sama prostřednictvím klokánku, kaštánku. Dneska těch organizací, které provází je strašně moc, takže si vždycky vyjedu téma, které mě osloví a nahlásím se tam. Takže si hledám to, co mě zajímá. Už to není o tom, že bych jezdila, abych nahonila hodiny, ale spíš chci vědět. Mám tu snahu já, ale i manžel, protože máme snahu těm dětem pomoci. Není to o tom, že si ho vezmu jenom proto, aby u nás bydlelo.

V: Jaký byl názor vašich příbuzných a přátel na to, že jste se stala pěstounkou?

DP6: No ze začátku to byl pro všechny velký šok, si myslím. To vždycky. Ale po příchodu první dívenky s tím, jak ta rodina začala fungovat a jak se to všechno kolem nás zklidnilo, si myslím, že jsem všechny přesvědčila o tom, že nemusím dítě porodit, abych byla dobrou mámou.

V: V kom jste našla největší podporu?

DP6: V manželovi určitě.

V: Jak si myslíte, že na přechodné pěstouny nahlíží jejich okolí?

DP6: Že to dělají pro prachy. To je první, co každého napadne. Proč bych si vzala děcko na tři měsíce, na rok a potom ho poslala pryč? Myslím si, že tam je špatně ta prezentace té přechodné pěstounské péče, toho, jak to je. Že to supluje ústav, že to je taková teta, strejda, že to není máma a táta, že to je rodina. Protože to děcko to potřebuje zažít, potřebuje se vymazlit. Ale to poznáte, až to prožijete. Mně se na to už dívá jinak. Já už vím, jaký je

rozdíl, když jsem si přivezla tříměsíční dítě nebo sedmileté, už tam je rozdíl. A nikdy to nedoženete. Takže díky za to, že to existuje a že ty děti mohou co nejdříve do náruče a je jedno, do které.

V: Jak jste prožívala vzájemnou adaptaci s dětmi?

DP6: Ke mně přišlo jenom jedno pětileté, jinak všechny do roka a bylo to úplně o něčem jiném. Tam to dítě potřebuje náruč a vy ji máte. Takže u těch mladších dětí je to jednodušší. Každé „ouvej“ je vymazlené, každý vzdor je vymazlený, každé trucování je vymazlené. U těch velkých dětí, tam když to dítě vzdoruje, tak ho musíte nechat vytrucovat. Za každou cenu ho chytnete a držíte a nějak se to prostě zlomí.

V: V čem si myslíte, že je hlavní rozdíl v adaptaci u přechodné a dlouhodobé pěstounské péči?

DP6: Myslím si, že děcko by mělo mít zázemí. Jestli je schopno si to zázemí vytvořit po roce a jít dál, to nevím. To byste se museli zeptat těch dětí. Já si to dost dobře nedokážu představit sama od sebe. Já bych nemohla dělat přechodnou pěstounku. Moje srdíčko by to neuneslo. Já si neumím prostě půjčovat dítě. Chápu, že je to důležité, chápu že je to dobře, skláním se před lidmi, kteří to dokážou, já to neumím. Já mám taky půjčené, taky nebude nikdy moje, ale dám mu ten čas, aby se rozhodlo svobodně odejít, a ne že mu řeknu: „A teď už půjdeš dál.“ To mi tam nějak nesedí.

V: Jaké si myslíte že mohou nastat překážky v adaptaci v přechodné pěstounské péči?

DP6: Aby si sedli. Aby si sedli rodiče, dítě a pěstouni. Protože všechny ty tři věci musí na sebe navazovat. Dítě nemůže mít pocit, že je odněkud vytrženo a někam dáno a pak znova. Tohle mám strach, aby fungovalo. Aby to dítě nebylo ještě horší, než kdyby bylo v ústavu, kde ho zavřou, kde si žádné vazby nevytvoří, protože nemá žádnou šanci si je vytvořit a čeká až na tu správnou rodinu. Že pořád začíná od znova. Nevím, jak to bude fungovat a jsem ráda že budu mít tu možnost to porovnat u těch známých.

V: Co myslíte, že by mohlo této adaptaci pomoci?

DP6: Kdyby byla nějaká nestranná osoba, která by provázela to dítě. Kdyby byla dejme tomu nějaká studentka nebo sociální pracovnice, někdo, kdo by s tím dítětem přišel, navštěvoval ho velmi pravidelně a intenzivně a pak ho provázela dál. Aby tam nějaká jistota byla. Myslím si, že každá člověk má potřebu někomu patřit, někoho si přivlastnit. Když už jsou přechodky, kterými to dítě bude proplouvat, tak aby byl někdo, kdo bude s tím děckem

do té doby, až bude stoprocentní jistota, že to bude fungovat, že to dítě v rodině zůstane a dítě ho už nepotřebuje.

V: V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče psychicky náročnější než dlouhodobá?

DP6: No že se tam střídají děti. Vy si přiberete dítě, jako každý člověk máte určité emoce, vy budete brečet, protože to dítě brečí, budete se smát, protože to dítě se směje. Budete dělat všechno pro to, aby tomu dítěti u vás bylo dobře a až už budete cítit, že mu je tam dobře a konečně to začne být pěkné a zvolníte, tak to dítě půjde dál a vy začínáte znova. Myslím si, že je to strašně ne fyzicky, ale emočně náročné. Myslím, že pro to dítě je také důležité, aby si pěstouni mezi sebou předávali informace, aby se pořad nezačínalo od znovu.

V: V čem si naopak myslíte, že je ta přechodná pěstounská péče psychicky méně náročná?

DP6: Nemusíte se starat, co s tím děckem bude. Když to dítě mám, tak mám, vím že odešlo, je v pořádku. Cvak! Nemusím řešit pubertu, jestli má práci, jestli je v pořádku, jestli má děti, jak dopadl. To by ani nešlo, protože když jich projde patnáct, tak to si myslím, že ani není dost dobře myslitelné. Takže o to je to jednodušší pro mě. Možná, že to někteří lidé chápou jinak, ale já to беру tak, že nemusíte řešit dospělost.

V: Využila jste nebo byste využila odborné služby v souvislosti s pěstounskou péčí, jako například psychologické, terapeutické, poradenské nebo supervizní služby?

DP6: Ano využila jsem.

V: Myslíte si, že by tyto služby měly být pro přechodné pěstouny povinné??

DP6: Stoprocentně, už kvůli syndromu vyhoření. Protože nepoznáte, jestli ten chlap nebo ženská ještě na to má. A myslím si, že tam by to mělo být o to více hlídané. A co se týče konstelace rodina dohromady. Protože vezmete si dítě a některé ty děti jsou vytěžené a přijde druhé a třetí a potom budete chtít říct, my už nechceme. I to by se mělo brát na zřetel. Aby to nebylo na úkor dětí, které tam vlastně jsou. Protože každý přechodkář není jenom přechodkář. Jsou i ti, kteří tam nějaké děti mají.

V: V čem si myslíte že spočívá náplň nebo obsah, role přechodného pěstouna?

DP6: To je otázka. Já si myslím že je to suplant ústavu. Že by tam měl být jeden člověk pro konkrétní dítě, což ústavu není. To dítě by mělo mít pocit, že je tam jenom pro něho. To dítě by mělo mít pocit: „Ten je tady jenom pro mě a ten se za mě bude bít, ten je tady teď proto, aby mi už nikdo neubližoval.“

V: Jak si představujete ideálního pěstouna na přechodnou dobu?

DP6: Měl by mít praxi, minimálně svoje děti nebo pěstounské. to je jedno. Ale měl by být rodičem určitě několik let. Neměl by to být žádný bezdětný, neměl by to být člověk, který je sám, protože si myslím, že takový člověk to dost dobře nemůže zvládnout. A když už sám, tak s letitou praxí. A měl by mít kolem sebe tu širší rodinu, protože nikdy na to nemůže být sama, to nefunguje.

V: Co byste doporučila přechodným pěstounům pro to, aby se s odchodem dítěte lépe vyrovnali?

DP6: Já vám řeknu větu, kterou mi řekl můj muž, když jsme si přivázeli děti do pěstounské péče a já ji do dneska slyším a vždycky když je mi ouvej tak si jí řeknu. “ Nikdy nedovol, aby to dítě bylo na tebe více závislé než ty na něm.” Takže určitě odstup.

V: Jaké myslíte že jsou výhody přechodné pěstounské péče?

DP6: Jestli je to výhoda nebo nevýhoda, já v tom výhodu nevidím, ale někdo to vymyslel a má to svůj význam. Že to dítě odejde. Já mám to dítě v péči a mám ho do té doby, než ono chce odejít, ne že musí, než chce.

V: A jaké myslíte, že jsou nevýhody té přechodné pěstounské péče?

DP6: Já myslím, že tím velkým „boom“ se udělalo velké vakuum kolem těch lidí a že ti lidi přijdou o kamarády, přijdou o známé. Protože hodně lidí to vidí jako, že to děláte pro peníze, to přece není normální, aby tohle fungovalo. Myslím si, že větší osvěta toho, že to může fungovat, proč to funguje a že to má své místo, to by bylo za prvé. A za druhé bych chtěla chránit ty lidi, kteří to dělají. Já si myslím, že ti lidi to dlouho nevydrží, protože to bombardování ze stran lidí kolem, to bude takový pres na ně, že i kdyby to sebevíc chtěli dělat, nebo sebesrdnatěji, tak vždycky tu budou ti, kteří budou říkat, že to dělají pro peníze a kdy už si konečně dají pokoj, už zase mají nové auto, protože už mají těch „fakanů“ doma tolik. Prošla jsem si tím, vím, o čem mluvím. Málokdo pochopí, že to člověk může dělat, protože mu to prostě přijde normální.

V: Pokud byste mohla vrátit v čase a mohla se znovu rozhodnou, stala byste se pěstounkou?

DP6: Jestli bych znovu začala být mámou? Stoprocentně! A kdyby mi někdo teď zavolal máme holčičku a potřebujeme jí umístit, tak ji okamžitě беру.

V: Kdybyste měla možnost se znovu rozhodnout šla byste do přechodné pěstounské péče?

DP6: Ne! To vím stoprocentně. Nebo řeknu to jinak, kdybych neměla děti v pěstounské péči doma, budeme o tom uvažovat. Ale nebudu to kupit moje děti, pěstounské děti a ty které tady budeme mít na chvíli. Myslím si, že i tohle by měli zvážit lidi, kteří do toho jdou, jestli jsou schopni ty jejich děti unést to půjčování. Protože s těmi dětmi to musí zamávat neskutečně.

V: V čem myslíte že je pro vás největší přínos pěstounské?

DP6: U mě je to jednoznačné, jinak bych nikdy nebyla mámou.

V: Napadá Vás něco důležitého, co jsme v rozhovoru nezmínili nebo téma, které je v pěstounské péči problematické?

PD6: Myslím si, že jste tam ani jednou neřekla o tom, co na to váš manžel? Jaká role je chlapa tady v tomhle, v této rodině. Jaká role je chlapa v přechodné rodině. Ten chlap Vám z toho úplně utekl. Myslím si, že ani přechodný pěstoun, ani dlouhodobý pěstoun, ani osvojitel by to bez partnera nemohl dělat. Úplně stejně, jako když chcete miminko, vždycky na to musí být dva. A pro mě můj muž je tady v tomhle takový stěžejní a myslím si, že i pro děti. Musí být neskutečný soulad mezi těma dvěma, aby oba chtěli totéž. A když cítíte, že to z té druhé strany trochu drhne, tak to nedělejte. Možná někteří jiní lidé na to mají jiné názory, že pro ně partner není tak důležitý, ale pro mě je velmi důležitý. Myslím si, že ti chlapi jsou v tomhle hrozně důležití, protože kdyby nebyli, tak fungují vesničky SOS, kdy byly jenom maminky a pan správce. A pochopili už tenkrát, že je to špatně. Že rodina je táta a máma.

Příloha č. 5: Přepis rozhovoru s pěstounem na přechodnou dobu

Výzkumník: Jak dlouhou dobu už jste pěstounkou na přechodnou dobu?

Pěstoun na přechodnou dobu č. 4: My jsme s manželem oba dva pěstouni už třetím rokem.

V: Kolik dětí máte aktuálně v péči?

PP4: Jedno, vždycky je jen jedno.

V: A kolik dětí jste už měla celkem v pěstounské péči?

PP4: Tohle je páté děťátko.

V: Proč jste se vůbec rozhodla stát se pěstounkou na přechodnou dobu?

PP4: Takové určité životní události mě dovedly ke zlomu v profesionální dráze. Byla jsem původně účetní a chtěla jsem dělat něco s dětmi už od dětství. A tak jsem se rozhodla pro změnu, vystudovala jsem sociální práci a v mezičase toho studia vyšel ten nový zákon ohledně toho pěstounství. A tak jsem si řekla, že by to bylo úplně úžasné propojení. A svoje děti už máme velké, prostory na to mám.

V: Aha, to je zajímavé. A rozhodovala jste se předtím někdy mezi dlouhodobou a přechodnou pěstounskou péčí?

PP4: Nerozhodovala jsem se mezi dlouhodobou, tu jsem v podstatě vyloučila hned, kvůli svého zdravotního stavu a jednak kvůli věku. Protože dneska, obzvlášť u těch dětí, které jsou v začátku svého života nějak handicapované, tím že jsou nechtěné nebo že jsou v ústavu a už si nesou nějaké takové zářezy na té duši jejich, tak tam je to opravdu „pečené“ do osmnácti, ale ještě i déle a vzhledem k tomu, kolik mi je let, jsem si už netroufala na takový závazek.

V: Jaké myslíte, že jsou další důvody jiných pěstounů pro to, stát se pěstounem na přechodnou dobu?

PP4: Myslím, že hodně lidí to má podobné, že mají odrostlé svoje děti a chtěli by se věnovat dětem, dělat něco smysluplného anebo prostě dělali v profesi s dětmi a jenom jako by přešli. Že dělali ve školkách, někteří dělali v ústavu a stali se z nich pěstouni. Takže hodně je to takové buď pomoci dětem, nebo taková profesní blízkost, že možná chtěli nějakou změnu.

V: Jak probíhala vaše příprava na pěstounskou péči?

PP4: Vzdělávání jsme měli organizované. Přímo přes Moravskoslezský kraj jsme měli domluvenou organizaci, která to zajišťuje, že v podstatě nám sdělili termín, kdy začínáme. Chodili jsme do Karviné do Centra psychologické pomoci a měli jsme to vždycky jednou za týden celý den a měli jsme to propojené s psychologickým posuzováním. To znamená, že mezitím probíhaly i nějaké testy, pohovor s psychologem a trvalo to asi tři měsíce. Po třech měsících jsme dokončili to vzdělávání a čekali až pošlou posudek na Krajský úřad, a až se nám kraj ozve.

V: Připravovala jste se nějak i mimo povinné přípravné kurzy?

PP4: Já jsem se v podstatě připravovala tím studiem na té vysoké škole, takže jsem o tom víceméně hodně věděla a manželovi jsem tak občas něco našuškovála. A já jsem ještě chodila na nějaké kurzy, ale už v průběhu toho studia.

V: Byly pro Vás tyto kurzy přínosné?

PP4: Celkem jo.

V: Myslíte si, že by měly být přípravné kurzy pro dlouhodobé pěstouny a pěstouny na přechodnou dobu společné?

PP4: To si myslím, že hodně záleží na tom, kdo a jak to dělá, než kdo tam je přítomný. Spíš záleží na těch školitelích. V něčem to může být myslím přínosné, že třeba my se dozvíme od těch dlouhodobých pěstounů, jak oni to třeba vnímají to předávání dětí, jaké oni mají potřeby a opačně. Že se možná lépe pochopíme, když potom dojde k tomu, že předáváme do dlouhodobé pěstounské péče. Třeba nám se to stalo, že jsme byli skupina přechodných pěstounů a přiřadili k nám žadatele o dlouhodobou péči, kteří už ale žádali podruhé, takže už měli přípravu za sebou a chodili s námi jenom určitý počet hodin. A potom, jak jsme měli už tu speciální nastavbu, tak tam už nechodili. Takže i tak se to dá. Nebyl to nějaký problém, že bychom byli s nimi omezení nebo pro ně by bylo něco jinak. Tam asi fakt záleží hodně na tom, jak je ten kurz postavený a kdo ho vede.

V: S odstupem času jsou některá důležitá témata, která Vám v přípravě chyběla?

PP4: Teď to možná bude takové blbé, ale mně se třeba ta naše příprava nelíbila skoro vůbec. Jak říkám je to o tom, kdo tu přípravu dělá. Třeba teď, jak jezdíme na nějaké kurzy, tak se setkáváme s lidmi, kteří tomu rozumí de facto mnohem víc, a i když máme ten kurz o víkendu třeba pár hodin, tak nám to dá mnohem víc než celá ta příprava. Jednak to bylo přece jenom před třemi lety takové v začátcích, takže ani ti pracovníci, kteří ty přípravy

realizovali neměli moc zkušeností. Rozbíhalo se to. Taky i ty věci z té právní stránky, sociálních dávek, takové ty sociální věci, tak to třeba nebyli schopni nám vysvětlit, protože sami nevěděli, jak to bude fungovat. Takže pro mě osobně tím, že jsem se tomu tématu věnovala už dřív v rámci školy, to byla ztráta času, protože jsem se v podstatě nedozvěděla nic nového. Ti lidé, co měli nějaké zkušenosti s prací s dětmi to taky tak vnímali, že to bylo spíš pro laiky, ti se nejspíš něco dozvěděli. Jediné, co tam bylo takové přínosné bylo, že jsme si tam zkusili nějaké prožitkové věci. Ale co se teorie týče, tak jsme se tam nedozvěděli skoro nic, co bych si nemohla někde přečíst v knížce. Vzhledem k tomu, že nám po skončení řekli, že nemáme možnost volby věkové kategorie, tak mi tam naprosto chyběla taková ta speciální příprava, jak se starat o jaké dítě, když má nějaké problémy, jak ty problémy řešit. Protože opravdu tyhle děti ty problémy mají výchovné nebo emocionální, protože jsou týrané. Takové konkrétní věci se tam přímo neřešili, bylo to takové obecné, takový úvod do něčeho. Doufám, že už je to lepší teď po těch třech letech, že už nějaké zkušenosti jsou. Myslím, že je špatné, že není daná nějaká jednotná metodika, že je to na těch organizacích, které tu přípravu dělají a každý to má nastavené sám podle sebe. A ještě záleží v té organizaci, který pracovník se tomu věnuje, jak dalece on tomu rozumí nebo má čas, jak se v tom vyzná. Co je ještě je dobré, tak to bylo, že jsme tam měli pozvané pěstouny, kteří to už dělali. Takže jsme se jich mohli zeptat. Ale člověk neví v podstatě, na co se ptát. To je jako v práci. Když chodíte do školy a pak přijdete do praxe, tak taky koukáte. Tak to je asi tak nastejno.

V: Kde jste získala informace o pěstounské péči?

PP4: To jsem si našla sama. Na internetu, v různých knížkách.

K: Jaký zdroj byl pro Vás nejvíce užitečný?

PP4: Nejlepší asi co jsem šla přes nějaké organizace, které se tím zabývaly. A co myslím, že bylo i tak dřív, tak to byla „Dobrá rodina“ pan Hlásek a paní Hlásková. Oni už to dělali dávno. Anebo Natama. Tam měli nějaké brožurky k tomu a pak už jsem si hledala v knihovně knížky, které jsem si půjčila.

V: Sledujete změny, které probíhají v oblasti pěstounské péče?

PP4: Ano, sleduji.

V: A kde získáváte tyto informace?

PP4: Jednak někdy na internetu, člověk na něco narazím víceméně samovolně kolikrát. A potom jsem vlastně ve skupince na Facebooku, kde jsou pěstouni z celé republiky, takže tam si tak sdílíme, když někdo na něco narazí, takže takhle se informujeme.

V: Jaký byl názor vašich příbuzných a přátel na to, že jste se stala pěstounkou na přechodnou dobu?

PP4: Já musím teda říct, že z mých nejen z rodiny, ale i přáteli sousedů, jenom pozitivní. Nesetkala jsem se ve svém okolí s někým, kdo by mi to měli nějak za zlé nebo by mi záviděl nebo vyčítal nebo by se divil nějak nebo něco takového. Ani v rodině ne. My bydlíme všichni celkem poblíž, stýkáme se, máme takovou větší rodinu už je nás přes dvacet a v podstatě všechny pěstounské děti už jsou členem naší celé rodiny. Když se setkáváme, tak je všude беру. Není nějaký problém, že by řekli tak to prostě ne. Je ale fakt, že jsem zatím měla jenom miminka.

V: V kom jste nalézáte největší podporu?

PP4: Tak určitě v manželovi. Tady už jsme spolu jenom my. No a potom dcera, která už bydlí sama, má svou rodinu, ale nebydlí daleko, takže když potřebuji tak občas hlídá. No a pak ještě sestra, ta taky občas hlídá. Ta je zase v důchodu, takže jí taky občas využívám, když je potřeba si zařídit doktora nebo tak, ať nemusím nikoho cizího.

V: Jak prožíváte nebo jste prožívala vzájemnou adaptaci s přijatým dítětem?

PP4: Rychle. Je fakt, že u těch miminek je to jiné. U starších dětí to asi probíhá jinak. Ale u těch miminek je to v podstatě o tom, si navyknout spíš na to noční vstávání než na něco jiného. Když dostanete do ruky takový uzlíček bezbranný, tak člověk nemá problém si nějak rychle zvyknout.

V: V čem myslíte, že je hlavní rozdíl v adaptaci dítěte u dlouhodobé a přechodné pěstounské péče?

PP4: Nevím.

V: Jaké myslíte, že mohou nastat překážky v adaptaci u pěstounské péče na přechodnou dobu?

PP4: Netuším, ještě se mi to nestalo, tak jsem nad tím ještě nepřemýšlela. U těch miminek tam myslím, že asi by neměl být nějaký problém. Jako s nějakým etnickým původem nebo tak, to problém nemám a jinak netuším. U těch starších to ještě nemůžu vědět, a ještě jsem nad tím nepřemýšlela, jestli by se mohlo stát něco takového. Nevím.

V: V čem si myslíte, že je přechodná pěstounská péče pro pěstouna psychicky náročnější než dlouhodobá pěstounská péče?

PP4: No jediné, co si myslím, že je náročnější, je dát to dítě pryč. Protože ten vztah si s tím dítětem vytvoříte, musíte si ho utvořit, když chcete, aby se to dítě naučilo vztahovat, a to odevzdání do té druhé rodiny potom je náročnější. Což u těch trvalých pěstounů se stane málokdy, i když dneska už je to taky možné, ale asi to není takhle často. A tím, že u nás je to opakované. A obzvlášť, když třeba musíte to dítě předat zpátky do té biologické rodiny, kde víte, že to nefungovalo z nějakého důvodu, že tam jsou drogy nebo nějaké takové podobné věci, kde je vlastně riziko že se to stane znovu.

V: A v čem si naopak myslíte, že je pěstounská péče na přechodnou dobu pro pěstouna psychicky méně náročná než dlouhodobá?

PP4: To mě asi nic nenapadá.

V: Využíváte nebo jste někdy využila odborných služeb v souvislosti s pěstounskou péčí, jako jsou například psychologické, terapeutické, poradenské nebo supervizní služby?

PP4: Využila bych to určitě a už jsem to i využila.

V: Myslíte si, že by tyto služby měly být pro pěstouny na přechodnou dobu povinné?

PP4: Neřekla bych úplně to slovo povinné, protože, jak vidíte někde povinnost, tak to může být takové, že člověk už se k tomu předem staví nějak odmítavě. Ale spíš výhodné bych řekla, že by to bylo. Protože i když si člověk kolikrát myslí, že je to v pohodě, že to zvládl, tak se pak může dostat do situace, kdy zjistíš že to tak není. A ne každý je na takové úrovni s tou sebereflexí, že to dokáže sám v sobě zpracovat, a pak si to může nevědomky nést a promítat to do dalšího dítěte, do své práce, aniž by třeba o tom věděl.

V: V čem myslíte, že se spočívá náplň, obsah, úkol, role přechodného pěstouna?

PP4: U toho přechodného je to spíš takové prvotní přijetí toho dítěte a jeho emocionální stabilizace dalo by se říct. Protože tam se toho opravdu za ten rok moc udělat nedá. U těch miminek asi jo, protože tam to děťátko jednak hned, jak je po porodu, tak nemá ještě takové velké problémy, maximálně z toho těhotenství nebo nějaké závislosti. Takže tam je to spíš o tom vývoji, že dítě prostě nestagnuje, ale vyvíjí se už od toho narození. U těch starších dětí je to určitě o tom, že pomoci jim nějak se zakotvit a zpracovat ty prožité emoce, co si nesou. A zjistit, co se jim děje, a co potřebují. Nastavit jim nějaké mantinely nebo systém fungování. Rok je tady u těch dětí krátká doba.

V: Jak si představujete ideálního pěstouna na přechodnou dobu? Jako by měly být jeho vlastnosti a kompetence?

PP4: Určitě trpělivost, tolerantnost, a hlavně vůči té biologické rodině, tam je to potřeba, když děláte kontakty nebo něco. Pak nebrat si moc osobně ty věci, dívat se na to tak, jako s odstupem, i když to dítě si zamilujete, tak nemůžete se na to dívat jako na svoje dítě a prostě říct ta moje výchova je ta správná, a tak to musíte dělat a když ne, tak se mi to prostě nelíbí. Takže tady z té stránky by toho asi měl umět

V: Jak zvládáte odchod dítěte z rodiny? Co Vám pomáhá, aby byl odchod pro Vás snadnější?

PP4: Určitě pomáhá, když máte dobrý vztah s tou rodinou, do které to děťátko jde, a pokud ta rodina je ochotná vám poskytnout ještě následně nějaké informace. Tak je to super, že vlastně víte, co s tím děťátkem je dál. Že se prostě nezavřely dveře a vy si řeknete, tak já už nevím o něm vůbec.

V: Co nebo kdo Vám při tom pomáhá?

PP4: Já myslím, že kolegové, kolegyně. Že je fajn, když se s tím člověk může podělit s lidmi, kteří dělají stejnou práci a taky více rozumí tomu, o čem člověk mluví nebo nějakému tomu prožitku, který si nese. Těžko to vysvětlovat někomu, kdo to nikdy nedělal, protože do těch emocí se člověk nemůže vžít jen tak, že si je představí. Takže asi sdílení s lidmi, kteří si to taky prožívají.

V: Jaké myslíte, že jsou výhody a nevýhody přechodné pěstounské péče?

PP4: Jako mohlo by se stát, že bychom dostali nějaké náročnější dítě, takže v podstatě bychom ty problémy řešili jenom ten rok. Kdežto když se takové dítě dostane do té dlouhodobé péče, tak oni prostě s ním musí procházet těma problémy až do těch 18 let. Ale zase může se stát, že my dostaneme takových dětí víc. A nejhorší je vždycky ten start, protože když člověk neví, co vlastně všechno to dítě nese a než to zjistí a než se s tím dítětem sžije, aby to nějak fungovalo, tak většinou uplyne strašně hodně času, a to dítě třeba už jde. Takže pořád začínáte znovu a znovu. Ale tady tohle mě napadá jako jediné. Že si můžeme říct, že ten rok to vydržíme, a potom dostaneme možná nějaké hodnější.

V: Pokud byste se mohla vrátit v čase a znovu se rozhodnout, šla byste do pěstounské péče?

PP4: Ano, určitě.

V: A zvolila byste dlouhodobou nebo přechodnou pěstounskou péči?

PP4: Ne, šla bych zase do přechodné z těch důvodů, které jsem už udávala.

V: V čem myslíte, že je pro Vás pěstounská péče přínosná?

PP4: Radost, že můžu dělat to, co mě baví jako profesi. A takový pozitivnější přístup k životu možná a spoustu nových informací, kamarádů, zážitků, poznatků.

V: Napadá Vás ještě něco důležitého, co jsme v rozhovoru nezmínili? Nebo nějaká problematická oblast v přechodné pěstounské péči, které by se měla věnovat pozornost?

PP4: Jako problematických věcí tam je víc. Určitě si myslím že by stálo za to, nějakým způsobem nastavit práci s biologickou rodinou, což momentálně se moc neděje. Když se to dítě vrací do biologické rodiny, tak ta biologická rodina neprochází tou přípravou, jakou musí procházet pěstouni. Protože právě tím, že selhali, že byl nějaký problém, je jasné, že tam nemají ty kompetence, že jim chybí. A už vůbec jim vysvětlit nějaký postup předávání nebo nějak, aby to dítě přešlo. Protože si myslí, že když jste biologická rodina, tak to děťátko to ví a že prostě přijdou vezmou si ho a jdou. Takže toto si myslím, že je tak trochu problém. Někaké předávání, nějaká spolupráce, nějaké dohody, je to obtížné se s nimi domluvit po této stránce. Tam by stálo za to, nějakým způsobem nastavit přípravu na zpětvetí toho děťátka. Tam je v tom zákoně špatně postavené to, že práce s tou rodinou je postavená na dobrovolnosti té rodiny. To jsou nějaké takové ty sociálně aktivizační služby, na které třeba dochází, i když tam to dítě ještě je. Tak všechno to je dané na nějaké dobrovolné dohodě rodiny s tou organizací. Více méně, když ta rodina chce, a co ona uzná za vhodné. I když my víme že potřebují, protože oni neumí pracovat s dětma a nefungují správně, tak jak je to správně. Takže pokud tady tohle se nezmění a nebude to dané nějak zákonně, jako třeba dneska je možnost, že soudy mohou navrhnout mediaci nebo nějaké takové docházení k psychologovi, takže si myslím, že by měli ošetřit i tady tohle. Že by rodiče měli tu povinnost nebo nějakou takovou přípravu. A potom ještě po právní stránce by se to mělo nějak dořešit. Ty soudy, ty nás trápí.

V: Jak to myslíte?

PP4: Někdy to probíhá zbytečně dlouho, i když by nemuselo. Ale zase na druhou stranu jsou takové situace, že se rozhodne ze dne na den, takže v podstatě nevíme. Jednou řeknou tak a hotovo a děťátko běž. Takže se na to nedá připravit. A navíc je zvláštní, že soudy jsou nezávislé a každý si to dělá jinak v rámci republiky. Jinak to funguje v Čechách, jinak to funguje tady. Co kraj, to jiný mrav.